

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AB GIDA VE HAYVAN SAĞLIĞI OFİSİ DENETİMLERİ VE
TÜRKİYE’NİN GIDA RESMİ KONTROLLERİ**

Çiğdem KURTAR

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**ANKARA
2016**

Her hakkı saklıdır

TEZ ONAYI

Çiğdem KURTAR tarafından hazırlanan “**AB Gıda ve Hayvan Sağlığı Ofisi Denetimleri ve Türkiye’nin Gıda Resmi Kontrolleri**” adlı tez çalışması .../.../2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Doç. Dr. A. Sema GÜN
Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Jüri Üyeleri:

Başkan : Doç. Dr. A. Sema GÜN
Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Üye : Doç. Dr. F. Handan GİRAY
Süleyman Demirel Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Üye : Doç. Dr. Yener ATASEVEN
Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. İbrahim DEMİR

Enstitü Müdürü V.

ETİK

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez içindeki bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, bilgilerin üretilmesi aşamasında bilimsel etiğe uygun davrandığımı, yararlandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi beyan ederim.

24/06/2016

Çiğdem KURTAR

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

AB GIDA VE HAYVAN SAĞLIĞI OFİSİ DENETİMLERİ VE TÜRKİYE’NİN GIDA RESMİ KONTROLLERİ

Çiğdem KURTAR

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Sema GÜN

AB gıda güvenilirliğini sağlamak amacıyla kurumsal yapılanmaya gitmiştir. AB’ye üye, aday ve AB’ye ihracat yapacak üçüncü ülkelerde yapılan resmi kontrolleri doğrulayan denetimlerden sorumlu olan kuruluş FVO’dur. Türkiye aday ve ihracat yapacak üçüncü ülke statüsünde FVO denetimlerine tabidir. Türkiye, AB’ye aday ve gıda ihracatı yapan önemli ülkelerden biridir. FVO denetimleri sonucunda ihracatın engellenmesi, adaylık sürecinin tamamlanmaması gibi yaptırımlar uygulanmaktadır. Bu nedenle denetimler hakkında farkındalık oluşturulması ve Türkiye gıda resmi kontrollerindeki etkilerinin belirlenmesi önemlidir.

Türkiye’nin gıda resmi kontrollerinde geçirdiği dönüşümde ve birincil üretim ve gıda mevzuatının şekillenmesinde FVO denetimleri etkili olmuştur. Denetimlerin gerçekleştirildiği 1999-2015 yılları arasında kanun, yönetmelik ve tebliğ düzeyinde pek çok mevzuat değişikliği gerçekleştirilmiştir. Bu mevzuat değişiklikleri aynı zamanda Türkiye’nin AB adaylık sürecinin gereğidir. Denetimlerin resmi kontrol yetkisine sahip merkezi ve yerel otoritenin çalışma sistemine olumlu katkıları bulunmaktadır. Türkiye resmi kontrollerde, gıda numunelerinin alınmasında ve devam eden iş ve işlemlerde önemli ilerlemeler göstermiştir. İhracat kontrolleri ile başlayan uygulama AB mevzuatına uyum sonrası yurtiçi kontrollere yaygınlaşmıştır. Resmi kontrol numunelerinin analiz edildiği laboratuvarların çalışma sistemlerinin iyileştirilmesi ve akreditasyonlarının sağlanmasında denetimler itici güç olmuştur. Yetkilendirilmiş ve akredite laboratuvar sayıları artmıştır. Birincil üretimde FVO tavsiye kararları doğrultusunda AB mevzuatına uyum amacıyla Türkiye’de ruhsatlı BKÜ aktif maddelerinin kullanımının yasaklanması yoluna gidilmiştir. BKÜ’lerde reçeteli satışı uygulamasına geçilmiş, hazırlanan program ile hasat öncesi pestisit denetimlerine başlanılmıştır. EKÜY projesi hayata geçirilmiştir. Türkiye’nin gıda resmi kontrollerini FVO denetimleri ve Türkiye’nin AB adaylığının yanı sıra içinde bulunduğu siyasi süreç, ticari ve ekonomi politikalarının etkilediği sonucuna varılmıştır.

Haziran 2016, 103 sayfa

Anahtar Kelimeler: FVO, Gıda Mevzuatı, Gıda Kontrolü, Gıda Resmi Kontrolleri

ABSTRACT

Master Thesis

EU FOOD AND VETERINARY OFFICE MISSION INSPECTION AND TURKEY'S FOOD OFFICIAL CONTROLS

Çiğdem KURTAR

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Sema GÜN

EU has changed its institutional structure in order to ensure food safety. FVO is responsible organization of verifying official controls during audits in member states, candidate countries for EU accession and third countries which will export their products to EU. Turkey is subject to FVO audits as a candidate and a third country. Turkey is one of the candidate and important country that exports food to EU. As a result of FVO audits, sanctions such as blocking of export and incompleteness of the nomination process are applied. Therefore, it is important to create awareness of audits and to determine the effects of official controls of food in Turkey.

FVO audits have been effective in shaping Turkey's transformation on official controls of food, and primary production and food legislation. Many legislative changes were carried out in laws, regulations and communiques between 1999-2015. These legislative changes are also necessary in for Turkey's EU accession process. These audits contribute to improve the food control systems in central and local authorities which run official controls. Turkey has shown significant progress on official controls, in taking of food samples and ongoing operations. Those applications have been starting with export controls and it has been widely used by domestic controls after compliance with EU legislation. Audits have been the driving force for improvement of laboratories, which analyze official control samples, official and provision of accreditation. The numbers of authorized and accredited laboratories have been increased. In accordance with FVO recommendations and EU legislation, the use of registered PPP active substances are banned in the primary production in Turkey. Sales of prescription PPP's were put into practice, and pre-harvest pesticides control has been initiated under a program. EKÜY project has been carried into effect. In conclusion, official controls on food in Turkey have been affected by FVO audits, Turkey's accession negotiations to EU as well as country's political progresses, trade and economic policies.

June 2016, 103 pages

Key Words: FVO, Food Legislation, Food Control, Food Official Controls

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitiminin boyunca bana destek olan danışman hocam Doç. Dr. Sema GÜN'e (Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı) teşekkür ederim.

Çalışmam süresince desteğini esirgemeyen annem, babam ve kardeşime, tez yazdığım dönemde bana verdikleri moral ve gösterdikleri sabır için başta Işıl MEYDANLI olmak üzere yanımda olan tüm dostlarıma, farklı bir bakış açısına ihtiyaç duyduğum dönemlerde bana yeni bir bakış açısı sağlayan Eymen TOPRAK'a, sorularımı sabırla yanıtlayan Dilek DERVIŐOĞLU İÇEL, Ümit Uğur BAHÇE ve Muhsin ORAK'a, tez taslağını okuyarak fikirlerini benimle paylaşan Sema YİĞİT KAYA'ya, kaybettiğim tezimi yeniden kazanmamı sağlayan Elif AKDAMAR'a, çalışmamın son günlerinde 2 günlük toplantı molası için Fatih YURTOĞLU ve Sami EROL'a, desteğini esirgemediği ve sakinliğiyle içimi ferahlattığı için Leyla AKAY'a mezuniyet işlemlerini yürütmemde gösterdiği çaba ve fedakarlıklar için Ahmet BOSTAN'a

Teşekkürlerimi sunarım.

Çiğdem KURTAR
Ankara, Haziran 2016

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	
ETİK.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	viii
1. GİRİŞ.....	1
2. KURAMSAL TEMELLER VE KAVRAMLAR.....	6
2.1 AB Gıda Güvenilirliği Kurumları.....	6
2.2 FVO.....	8
2.2.1 FVO denetimleri	9
2.2.1.1 FVO denetim programları	10
2.2.1.2 FVO denetim sistematığı	12
2.2.1.3 FVO denetim planı.....	13
2.2.1.4 FVO denetimi öncesi soru listesi.....	17
2.2.1.5 FVO denetimi sonrası raporlama süreci.....	17
2.2.1.6 FVO denetim dışı faaliyetleri	19
2.3 Türkiye Gıda Resmi Kontrolleri	22
2.3.1 Mevzuatta gıda kavramı.....	23
2.3.2 Gıda güvenilirliği.....	25
2.3.3 Gıda resmi kontrolü.....	35
2.3.4 Türkiye gıda resmi kontrollerine ilişkin kurumsal yapılanma.....	35
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	44
4. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	46
4.1 FVO Dünya Denetimleri.....	46
4.2 FVO Türkiye Denetimleri	51
4.3 FVO Denetimleri ve Türkiye Gıda Resmi Kontrolleri	57
4.3.1 FVO denetimlerinin Türkiye birincil üretim ve gıda mevzuatına etkileri	57
4.3.2 FVO denetimlerinin Türkiye gıda resmi kontrol altyapısı ve teknik olanaklarına etkileri	60
4.3.2.1 Merkezi yetkili otorite ziyaretlerine ilişkin tespitler ve sonuçları.....	63
4.3.2.2 Yerel yetkili otorite olarak il müdürlükleri ziyaretlerine ilişkin tespitler ve sonuçları	65
4.3.2.3 Gıda işletmelerinin ziyaretlerine ilişkin tespitler ve sonuçları	68
4.3.2.4 Laboratuvar ziyaretlerine ilişkin tespitler ve sonuçları	68
4.3.3 FVO denetimlerinin Türkiye birincil üretim resmi kontrollerine etkileri	72
5. SONUÇ.....	77
KAYNAKLAR	88
EKLER.....	94
EK 1 FVO Denetim Planı	95
EK 2 FVO Denetimi Öncesi Soru Listesi	96
EK 3 FVO Nihai Denetim Raporu.....	97

EK 4 Gıda Maddelerinin ve Umumi Sıhhati İlgilendiren Eşya ve Levazımın Hususi Vasıflarını Gösteren Nizamname Hükümleri	98
EK 5 Gıda Maddelerinin ve Umumi Sağlığı İlgilendiren Eşya ve Levazımın Hususi Vasıflarını Gösteren Tüzük Hükümleri.....	100
ÖZGEÇMİŞ.....	103

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
AK	Avrupa Komisyonu
BKÜ	Bitki Koruma Ürünleri
BTSF	Güvenilir Gıda İçin Daha İyi Eğitim Better Training for Safer Food
DG SANCO	Sağlık ve Tüketicinin Korunması Genel Müdürlüğü Directorate General Health and Consumers Affairs
DG SANTE	Sağlık ve Gıda Güvenilirliği Genel Müdürlüğü Directorate-General for Health and Food Safety
EFSA	Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi European Food Safety Authority
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi European Free Trade Association
EKÜY	Entegre ve Kontrollü Ürün Yönetimi
EUROSTAT	Avrupa Komisyonu İstatistik Ofisi European Community Statistical Office
EUROPHYT	Avrupa Birliği Bitki Sağlığı Bildirim Sistemi European Union Notification System for Plant Health Interceptions
FVO	Gıda ve Hayvan Sağlığı Ofisi Food And Veterinary Office
GKGM	Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü
GMT	Gıda Maddeleri Tüzüğü
GTHB	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
KKGM	Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
MRL	Maksimum Kalıntı Limiti Maximum Residue Level
RASFF	Gıda ve Yem İçin Hızlı Alarm Sistemi Rapid Alert System for Food and Feed.
TGK	Türk Gıda Kodeksi
TKB	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1 FVO misyon denetimi iş akışı.....	11
Şekil 4.1 Türkiye’deki FVO denetimlerinin yıllara göre dağılımı.....	51

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1 Ana başlıkları itibariyle FVO misyon denetimleri.....	12
Çizelge 4.1 FVO misyon denetimlerinin ana başlıklarına göre dağılımı (2000-2014)..	47
Çizelge 4.2 Planlanan FVO misyon denetimlerinin konularına göre dağılımı (2015-2016)	48
Çizelge 4.3 FVO denetimlerinin ülke gruplarına göre dağılımı	49
Çizelge 4.4 Türkiye’de gerçekleştirilen FVO denetimleri.....	52
Çizelge 4.5 Türkiye’deki FVO denetimlerinin ana başlıklarına göre dağılımı.....	53
Çizelge 4.6 Türkiye’deki FVO denetimlerinin ürün gruplarına göre dağılımı	54
Çizelge 4.7 Türkiye’deki mikotoksin bulaşısı ve pestisitler konulu FVO denetimleri sırasında gerçekleştirilen ziyaretler	62
Çizelge 4.8 FVO misyon raporlarında fındık, fıstık ve incirde mikotoksin bulaşanlarında Türkiye’deki yetkilendirilmiş ve akredite laboratuvar sayıları	71
Çizelge 4.9 FVO misyon raporlarında pestisit kalıntılarında Türkiye’deki yetkilendirilmiş ve akredite laboratuvar sayıları.....	71
Çizelge 4.10 FVO misyonu tarafından ziyaret edilen kamu laboratuvarlarının pestisit aktif maddesi analiz sayıları.....	72
Çizelge 4.11 FVO misyon raporlarında Türkiye’deki BKÜ durumu	73
Çizelge 4.12 FVO misyon raporlarında BKÜ’den alınan numunelerin analiz sonuçları	74
Çizelge 4.13 FVO misyon raporlarında Türkiye’de yasaklanan BKÜ sayıları	75

1. GİRİŞ

Gıdalar insanların hayatlarını devam ettirmek için gereksinim duydukları maddelerdir. İnsanların yaşadığı akut ve kronik hastalıkların tüketilen gıdalar ve güvenilir olmayan gıdalarla ilişkili olduğu yapılan bilimsel araştırmalar ile ortaya konmuştur (Kurtar ve Gün 2014).

Tarımda verim artışı ve teknolojik gelişmeler sonucunda bu sektörde daha az insanın çalışmasına ihtiyaç duyulurken 18. yüzyılda bir seri teknolojik yeniliğin üretimde kullanılması sonucu Sanayi Devrimi olarak adlandırılan ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlarda yansımaları olan bir süreç yaşanmıştır (Bayraç 2003). Sanayi Devrimi 18. yüzyılda başlamış ve iki yüzyıl içinde dünyanın tarımla uğraşan nüfusunu köklü biçimde azaltarak insanlığı artan ölçüde hizmet ve mamul mal üreticisi haline getirmiştir. Sanayi devrimi öncesi bir ekonomide faal nüfusun %60-80 arasında değişen bir bölümü tarımda çalışmak zorunda iken sanayileşmiş bir ülkede faal nüfusun %5-10'undan daha azı tarımda çalışarak tüm nüfusun yiyecek ihtiyacını karşılayabilmektedir (Güran 2013).

Sanayileşme sonrasında nüfusun önemli bölümü kentlerde yaşamaya başlamıştır. 1950'de dünya nüfusunun %30'u kentlerde yaşarken, 2014'te bu oran %50'yi aşmıştır (<http://esa.un.org> 2014). İnsanların büyük bir bölümü kentlerde yaşamaları nedeniyle kendi tüketeceği gıdayı üretmeyi bırakmıştır. Bu durum işlenmemiş ya da işlenmiş tarım ürünlerinden elde edilen gıdaların ticarete önemini arttırmıştır. Ulaşım ve iletişimin hızlanması ticaretin gelişmesini sağlamıştır. Ticarete konu olan malların hızlı bir biçimde yer değiştirmesi ve geniş bir coğrafyaya ulaşması bu malların bir kalemi olan gıdaların güvenilirliğinin önemini arttırmaktadır. Gıdaların küresel ticarete konu olması gıdalardan kaynaklı yaşanan sağlık sorunlarının oluşturduğu krizlerin de küreselleşmesine neden olmaktadır. Kamu otoriteleri güvenilir olmayan gıdalardan kaynaklanan sorunları gidermek için tedbirler almakta, mevzuat yayımlamakta ve kurumsal yapılanmaya gitmektedirler.

Avrupa Birliği (AB), 28 farklı ulus devletinin bir araya gelerek oluşturduğu kurumsal bir yapıdır. AB, üye ülkeler arasında kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin

serbest dolaşımını sağlayan ortak pazar, ortak para birimi, ekonomi politikaları ve uluslararası hukuk kurallarının geçerli olduğu dünyadaki tek birliktir (Kızıltan ve Kaya 2010).

AB tarımsal üretimi ve gıda sanayisi açısından dünya gıda pazarının en büyük ihracatçısı olmakla birlikte 500 milyon nüfusuyla aynı zamanda en büyük ithalatçısıdır. Ortak Pazar ilkesi nedeniyle Birliğe üye ülkeler arasında gıda ticareti serbesttir. Birliğe üye olan bir ülkeye ithal edilen ya da Birliğe üye bir ülkede yasal olarak üretilen bir gıda üye olan tüm ülkelerde ikinci bir kontrol yapılmadan piyasaya arz edilebilmektedir. Bu durum AB’de gıda güvenilirliğinin sağlanması amacıyla çok sayıda mevzuat yayımlanması ve uluslararası kurumsallaşmayı beraberinde getirmiştir. Birliğin gıda güvenilirliğinden sorumlu uluslararası kurumları Avrupa Komisyonu (AK), Sağlık ve Gıda Güvenilirliği Genel Müdürlüğü (DG SANTE)¹, Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi (EFSA) ve Gıda ve Hayvan Sağlığı Ofisi’dir (FVO). FVO kurumunun adı Türkiye resmi makamlarınca Türkçe’ye Gıda ve Veterinerlik veya Gıda ve Veteriner Ofisi olarak tercüme edilmekle birlikte Veterinerlik veya veteriner kelimelerinin daha çok veteriner hekimliği mesleğini ifade etmesi nedeniyle tez çalışmasında FVO’nun Türkçe adı olarak Gıda ve Hayvan Sağlığı Ofisi’nin kullanılması tercih edilmiştir.

AB gıda güvenilirliği kurumlarından olan FVO; üye, aday ve AB’ye ihracat yapacak üçüncü ülkelerde AB tarafından yayımlanan mevzuata uygun resmi kontroller yapılarak yapılmadığının doğrulanması amacıyla FVO misyon denetimi olarak adlandırılan denetimleri gerçekleştirmektedir.

Türkiye’nin AB’ye adaylığı 1999 yılında Helsinki’de yapılan zirvede resmen ilan edilmiştir. Türkiye’nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde karşılması sonucunda aday ülke statüsü ile 2005 yılında katılım müzakerelerine başlanılmıştır (<http://www.ab.gov.tr> 2016a). Katılım Müzakereleri, Türkiye’nin AB müktesebatını ne kadar sürede kendi iç hukukuna aktarır, yürürlüğe koyacağını ve etkili bir şekilde uygulayacağını belirlediği süreci tanımlamaktadır. Müzakerelerin usul ve esasları “Müzakere Çerçeve

¹ 1997 yılında Sağlık ve Tüketicinin Korunması Genel Müdürlüğü olarak kurulan DG SANCO 2008 yılında Sağlık ve Tüketiciler Genel Müdürlüğü daha sonra 2014 yılında DG SANTE adını almıştır.

Belgesi” ile belirlenmiştir. Söz konusu belgede müzakerelerin 3 temel unsur üzerinden yürütüleceği belirtilmektedir. Bu unsurlardan birincisi, Kopenhag siyasi kriterlerinin istisnasız olarak uygulanması, siyasi reformların derinleştirilmesi ve içselleştirilmesi, ikincisi AB müktesebatının (AB hukuk sistemi) üstlenilmesi ve uygulanması, üçüncüsü sivil toplum diyalogunun güçlendirilmesi ve bu çerçevede hem AB ülkelerinin kamuoylarına hem de Türkiye kamuoyuna yönelik olarak bir iletişim stratejisinin yürütülmesidir. AB Müktesebatı, Katılım Müzakereleri Fasılları çerçevesinde 35 başlık altında sınıflandırılmıştır (<http://www.ab.gov.tr> 2016b).

Türkiye ile AB arasında Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı adlı 12. fasıl 2010 yılında müzakerelere açılmıştır. Müzakerelerde gerçekleşen ilerlemeler AB tarafından izlenmekte ve sonuçlar her yıl AB tarafından yayımlanan ilerleme raporları ile duyurulmaktadır. İlerlemelerin kontrolünü sağlayan AB kurumlarından biri de FVO’dur. FVO denetimleri ile resmi kontrollerin AB mevzuatı ile belirlenen usul ve esaslar doğrultusunda yapılıp yapılmadığı kontrol edilmektedir. Denetimler Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı alanlarında gerçekleştirilmektedir.

AB’ye üye, aday ve ihracat yapacak üçüncü ülkelerde resmi kontrollerin doğrulanması faaliyetlerini gerçekleştiren FVO’yu, Birliğin dünyanın en büyük gıda ihracatçısı ve ithalatçısı olması önemli kılmaktadır. AB’ye ihracat yapacak üçüncü ülkelerde gerçekleştirilen FVO denetimleri gıda güvenilirliği resmi kontrolleri ile tüketici sağlığı ve haklarını korumakla birlikte ticari açıdan da önem taşımaktadır. Uluslararası Standart Ticaret Sınıflaması kapsamında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) gıda ihracat verilerine göre Türkiye’nin 2013 yılı gıda ihracatının % 31’inin, 2014 yılı gıda ihracatının % 31,7’sinin ve 2015 yılı gıda ihracatının % 34’ünün AB ülkelerine gerçekleşmesi FVO misyon denetimlerinin ekonomik önemini ortaya koymaktadır (<http://www.tuik.gov.tr> 2016c).

Türkiye’nin AB ile gıda ticaretinde önemli ticari ilişkileri mevcuttur. AB’nin büyük bir pazar olmasının yanı sıra gıda güvenilirliği alanındaki düzenlemelerde öncülüğü nedeniyle AB mevzuatının takip edilmesi ve uygulanması Birliğe üyelik yolundaki

Türkiye açısından ayrıca önem taşımaktadır. Türkiye'nin coğrafi yapısı ve ılıman iklim şartları gıda sektörüne kaynak oluşturan tarımsal üretime olanak sağlamaktadır. Geniş ürün yelpazesi farklı gıda sektörlerinin gelişmesini mümkün kılmaktadır. Bu durum hem yurtiçinde tüketilen hem ihraç edilen gıdaların güvenilirliğinin sağlanmasının önemini arttırmaktadır.

Türkiye'de gıda güvenilirliğinin sağlanması görevini 1930-1995 yılları arasında Sağlık Bakanlığı, 1995-2010 yılları arasında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (TKB) ile birlikte yürütmüşlerdir. 2010 yılından sonra Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) tek başına gıda güvenilirliğinden sorumlu olmuştur. Bakanlık merkez ve taşra teşkilatıyla bu görevi yürütmektedir. Yerel yetkili otoriteler olan belediyelerin de gıda güvenilirliği konusunda sorumlulukları bulunmaktadır.

Türkiye'de gıda mevzuatı kanun, yönetmelik, tebliğ vb. düzenlemelerden oluşmaktadır. Mevzuatla tüketicinin korunması hedeflenmiştir. Gıda mevzuatı gıda ve gıda işletmelerinin fiziki şartlarını, hijyen koşulları ve sorumlularını, resmi kontrollerin usul ve esaslarını ve uygunsuzluk durumunda uygulanacak idari yaptırımları belirleyen kuralları içermektedir. Resmi kontrollerin gerçekleştirilmesinde risk esasını benimsenmiştir.

FVO tarafından Türkiye, aday ve ihracat yapacak üçüncü ülke statüsünde denetlenmektedir. Belirli bir konu kapsamında gerçekleştirilen denetimlerde sistemin tüm paydaşlarından örnekleme metoduyla seçilen resmi otoritenin merkezi ve yerel birimleri, laboratuvarlar, sahada işletmeler, çiftlikler, hayvan besleme üniteleri, kesimhaneler ve perakendeciler gibi kurum, kuruluş ve işletmeler ziyaret edilmektedir.

Denetimlerde gerçekleştirilen ziyaretlerde yapılan saptamalar ile sistemin bütününe AB mevzuatına uygunluğunun ve performansının ölçülmesi amaçlanmaktadır. FVO denetim sonucunda belirlenen eksikliklerin giderilmesi amacıyla tavsiyelerde bulunmaktadır. FVO tarafından tavsiyeler doğrultusunda denetimin gerçekleştirildiği ülkeden eylem planları talep edilmektedir. Eylem planları takip denetimleri ile takip

edilmektedir. Denetim sonucunda böyle bir sistematığın devam ettirilmesi FVO ile denetimin gerçekleştirildiği ülke arasında etkileşime neden olmaktadır. Eylem planları uygulandıkları ülkelerin resmi kontrollerinde AB mevzuatı doğrultusunda bir dönüşüme neden olmaktadır.

Bu çalışmada, FVO denetimlerinin Türkiye gıda resmi kontrolleri ile etkileşimi incelenmektedir. Türkiye’de gıda resmi kontrolleri hazırlanan mevzuat kapsamında gerçekleştirilmektedir. Mevzuat ile resmi kontrollerde yetkili olan merkez ve yerel yetkili otoriteler, bu otoritelerin görev ve sorumlulukları da belirlenmektedir.

Çalışmada 1927-2015 yılları arasında Türkiye’de gıda resmi kontrollerinin mevzuatı ve yürütülmesi sürecine yer verilmiştir. FVO’nun dünyada gerçekleştirdiği denetimler bu denetimlerin ana başlıklarına göre dağılımları saptanmış, gerçekleştirildikleri ülkelerin statülerinin üye, aday ve AB’ye ihracat yapacak üçüncü ülke başlıkları altında sınıflandırılması yapılmıştır. Türkiye’de gerçekleştirilen denetimler de ana başlıklarına ve ürün gruplarına göre dağılımları açısından incelenmiştir. Denetimlerin Türkiye gıda mevzuatı, gıda resmi kontrol altyapısı ve teknik olanakları ile birincil üretim resmi kontrollerine etkileri ele alınmıştır. Denetimlerin Türkiye gıda resmi kontrollerine etkileri araştırılırken birincil üretim ve gıda mevzuatının gelişimi ile bu gelişimde FVO tavsiye kararları ve eylem planlarının rolü irdelenmiştir. Gıda resmi kontrol altyapısı ve teknik olanaklarında FVO denetimlerinin etkileri resmi kontrol yetkisine sahip merkezi ve yerel otoritelerin çalışma sistemi ile resmi kontrollerde alınan numunelerin analiz edildiği laboratuvarların çalışma sistemi, yetkilendirme ve akreditasyon durumu başlıklarında incelenmiştir. Çalışmada, birincil üretim resmi kontrollerinin denetimlerden nasıl etkilendiğine, gıda güvenilirliği ile olan önemli bağlantısı ve FVO denetimlerinde bu resmi kontrollere verilen önem nedeniyle yer verilmiştir. 1927-2015 yılları arasında Türkiye gıda resmi kontrollerindeki dönüşüm ve bu dönüşümde 1999-2015 yılları arasında gerçekleştirilen FVO denetimlerinin rolü tartışılmıştır.

2. KURAMSAL TEMELLER VE KAVRAMLAR

AB gıda güvenilirliğinden Birliğin kurumları sorumludur. Bu kurumlardan biri olan FVO gıda güvenilirliğini sağlamak amacıyla denetimler gerçekleştirmektedir. FVO denetimleri sonucunda, denetimin gerçekleştirildiği ülkenin statüsü ve tespit edilen uygunsuzluklar doğrultusunda yaptırımlar uygulanmaktadır. FVO denetimleri ve uygulamaları gerçekleştirildikleri ülkelerin resmi kontrollerini etkilemektedir. FVO denetimleri ile Türkiye gıda resmi kontrolleri arasındaki etkileşimin aktarılırken kullanılacak olan kuramsal temeller ve kavramlar bu bölümde verilmiştir.

2.1 AB Gıda Güvenilirliği Kurumları

AB gıda güvenilirliğini sağlamak amacıyla kurumsal bir yapı oluşturmuştur. Kurumlar Birlik yapısında uluslararası yetki ve sorumluluklara sahiptir. Avrupa Konseyi yasama organı; AK, DG SANTE, EFSA ve FVO ise yürütme organları olarak AB'de gıda güvenilirliğinden sorumludur. Birliğe üye ülkeler kendi içlerinde gıda güvenilirliğini sağlamak amacıyla gıda güvenilirliği sistemleri ve otoritelerini kurabilirler. Ancak sistem ve otoritenin çalışma yöntemi AB gıda mevzuatının temelini oluşturan 178/2002 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü ile belirlenen genel ilkelere uygun olmalıdır.

Avrupa Konseyi tarafından yayımlanan 178/2002 sayılı Tüzük ile belirlenen gıda güvenilirliği genel ilkeleri aşağıdaki gibidir (<http://eur-lex.europa.eu> 2002):

- Genel Hedefler: Gıda yasası, hayvan sağlığı ve refahı, bitki sağlığı ve çevre dikkate alınarak insan yaşamının yüksek bir düzeyde korunması ve gıda ticaretinde adil uygulamalar ile tüketici haklarının korunması, mevzuata uygun gıda sağlanması ve AB içerisinde serbest dolaşımını hedeflemektedir.

- Risk Analizi: Gıda ile ilgili alınacak kararlarda bağımsız, bilimsel ve şeffaf risk analizi esastır.

- Tedbirlilik: Mevcut bilgilerin değerlendirilmesi sonucunda sağlığa zararlı etkilerin saptanmasına karşılık bilimsel belirsizliğin sürdüğü özel koşullarda geçici risk yönetim tedbirleri uygulanacaktır.

- Tüketici Haklarının Korunması: Tüketicilerin haklarının korunması amaçlanmakta ve tüketicilere tükettikleri gıda konusunda bilgi sahibi olarak seçim yapma olanağı sunulmaktadır. Gıdalarda taklit², tağşiş³ ve tüketiciyi yanıltmanın önlenmesi amaçlanmaktadır.

- Şeffaflık: Gıda kanununun hazırlanma, değerlendirme ve gözden geçirme aşamalarında paydaşlara açık ve şeffaf bir çalışma yapılacaktır. Bir gıda veya yemin insan veya hayvan sağlığı için risk oluşturabileceğinden kuşku duyulacak mantıklı nedenlerin olması durumunda riskin niteliği, ciddiyeti ve kapsamı ölçüsünde risk ve önlemleri içeren bilgilerle kamuoyu bilgilendirilecektir (<http://eur-lex.europa.eu> 2002).

Üye devletler tarafından uluslararası ve AB'ye yönelik tüm karar verme aşamalarında karar alma forumları kullanılmaktadır. Gıda güvenilirliği konusunda karar alınırken üç temele dayanan - risk değerlendirmesi (bilimsel danışma, veri toplama ve analiz), risk yönetimi (düzenleme ve kontrol açısından) ve risk iletişimi (tüketicinin bilgilendirilmesi) - entegre bir yaklaşımın kullanılması benimsenmiştir (Vos 2000).

AK ve EFSA risk değerlendirmesi ve yönetimini birlikte yürütmektedir. Risk değerlendirmesi ve iletişiminde sorumluluk EFSA'da, risk yönetiminde ise AK'dedir. AB'ye üye, aday ve AB'ye ihracat yapacak üçüncü ülkelerde resmi kontrollerin doğrulanması faaliyetleri ise FVO tarafından yürütülmektedir. AK ve EFSA Birlik içerisinde uluslararası yetkilere sahip olmakla birlikte FVO Birliğe üye olan ülkelerin yanı sıra üye olmayan ülkelerde de faaliyet göstermektedir.

² Taklit, gıdaların şekil, bileşim ve nitelikleri itibarıyla yapısında bulunmayan özelliklere sahip gibi veya başka bir ürünün aynısıymış gibi gösterilmesi şeklinde tanımlanmaktadır.

³ Tağşiş, gıdalara temel özelliğini veren öğelerin ve besin değerlerinin tamamının veya bir bölümünün mevzuata aykırı olarak çıkarılmasını veya miktarının değiştirilmesini veya aynı değeri taşımayan başka bir maddenin, o madde yerine aynı maddeymiş gibi katılması şeklinde tanımlanmaktadır.

AB gıda güvenilirliğinin önemli elemanlarından biri de Gıda ve Yem için Hızlı Alarm Sistemi (RASFF)'dir. RASFF 1979 yılında faaliyete geçen internet üzerinden üyelerine 24 saat bilgi paylaşımı sağlayan bir veri tabanıdır. RASFF üyeleri AB'ye üye 28 ülkenin ulusal gıda güvenliği otoriteleri, AK, EFSA, ESA, Norveç, Lihtenştayn, İzlanda ve İsviçre'dir. Sistem gıda ve yem zincirinde saptanan insan sağlığı ile ilgili riskleri ve riskli olan ürünlerin alıkonması, geri toplatılması, el konması ve reddedilmesi önlemleri alındığında, yetkili otoriteler arasında bilgi paylaşımını sağlamaktadır (<http://ec.europa.eu> 2015a).

Sistem, üyelerin AK'ye internet üzerinden bildirim yapması ve AK'nin bu bilgiyi hızlı bir şekilde ağdaki üyelere aktarmasıyla işlemektedir. RASFF bildirim kriterleri 178/2002 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü'nün 50. maddesi ile belirlenmiştir. Bildirimler, üye ülke içerisinde ya da sınırlarında yapılan ithalat kontrollerinde gıda veya yemden kaynaklanan insan sağlığı ile ilgili doğrudan veya dolaylı ciddi bir riskin belirlenmesi durumunda yapılmaktadır (<http://ec.europa.eu> 2015a).

Haziran 2014'ten itibaren tüketicilerin gıda ve halk sağlığı alanlarında en son bilgilere ulaşması için RASFF tüketici portalı faaliyete geçmiştir. Portalda RASFF bildirimleri hakkında özet bilgilerin yanında geçmişte yayımlanan bildirimlerin sorgulaması da yapılabilmektedir (<http://ec.europa.eu> 2015a).

FVO, denetimlerini AB'de ve tüm dünya ülkelerinde gerçekleştirmektedir. Denetimler aşamalı olarak ve önceden belirlenmiş yöntemler kullanılarak yapılmaktadır. Tespit edilen uygunsuzların giderilmesi amacıyla tavsiyelerde bulunmaktadır. Tavsiyelerin hayata geçirilmesi için ülkelere eylem planları hazırlaması istenilmektedir. Eylem planlarının uygulanıp uygulanmadığı da takip denetimlerinde sorgulanmaktadır.

2.2 FVO

AB'de Gıda Yasasının Genel İlkelerine İlişkin Yeşil Kitap'ın 1997 yılında

yayımlanmasından sonra gıda güvenilirliğinden sorumlu yeni 2 kurum kurulmuştur. Bunlardan biri DG SANTE'dir. Genel Müdürlük dağınık bir yapısı bulunan gıda birimlerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

Diğer kurum ise FVO'dur. Bu birim daha önce "veterinerlik denetim birimi" adı altında çalışan yapının uzantısı olarak 1997 yılında kurulmuştur. AB'de gıda güvenilirliği ve hayvan sağlığı kurallarının uygunluğunun sağlanması amacıyla denetimleri yürütme görevini üstlenmiştir. Söz konusu kurumlar gıda güvenilirliği alanında AB adına önemli yetkiler kullanmaktadır (Adıgüzel 2008).

FVO gıda güvenilirliği, hayvan sağlığı, hayvan refahı, bitki sağlığı ve tıbbi cihazlar alanlarında AB mevzuatının uygulanması ve uygulamanın düzgün bir şekilde yapılmasını sağlamak amacıyla denetim, kontrol ve denetim dışı faaliyetleri yürütmektedir (<http://ec.europa.eu> 2015b).

FVO denetim ve denetim dışı faaliyetlerini kurumsal bir yapı olarak gerçekleştirmektedir. Ofisin kurumsal yapısı birimler şeklindedir. Bu birimlerin bir kısmı hayvan sağlığı, bitki sağlığı ve kaynağına göre gıdalar temelinde denetim faaliyetlerine yönelik birimlerdir. Ülke profilleri ve takip koordinasyonu birimi denetim dışı faaliyetlere yönelik çalışmaktadır. Operasyonel ve idari hizmetler birimi ofisin tüm görevlerine hizmet etmektedir. Ofis 7 birimden oluşmaktadır. Birimlerin adları aşağıda verilmiştir:

- Ülke Profilleri ve Takip Koordinasyonu
- Hayvansal Kaynaklı Gıda (Memeliler)
- Hayvansal Kaynaklı Gıda (Kanatlılar ve Balıklar)
- Bitki Sağlığı, Bitkisel Kaynaklı Gıda ve Gıda Kalitesi
- Hayvan Besleme, İthalat Kontrolleri ve Sağlığın Korunması
- Hayvan Sağlığı ve Refahı
- Operasyonel ve İdari Hizmetler (<http://ec.europa.eu> 2015c)

AB’de üye ya da aday ülkelerdeki gıda resmi kontrolleri ve AB’ye ihracat yapan ancak üye olmayan üçüncü ülkelerde gıdaların ithalatı öncesinde gerçekleştirilen resmi AK ve DG SANTE’ye bağlı olarak faaliyet gösteren FVO resmi kontrolleri doğrulanmakla görevlidir. Üye, aday ve AB’ye ihracat yapacak üçüncü ülkelerde denetim yapma yetkisine sahiptir. FVO misyon denetimlerinin nihai amacı resmi kontrollerin AB mevzuatına uygun olarak yürütülmesidir. Denetimlerin adıdır.

Denetim sonuçları, karar alma kurumu olan AK ve bağlı bulunduğu DG SANTE’ye sunulmaktadır. Merkezi İrlanda/Dublin’de bulunan FVO ofisi 1997 yılında 74 personel ile çalışmalarına başlamıştır. 2015 yılı verilerine göre 180 personel ile faaliyet göstermiştir (<http://ec.europa.eu> 2015b).

2.2.1 FVO denetimleri

FVO denetimleri çok yıllık programlar doğrultusunda hazırlanan yıllık programlar dahilinde gerçekleştirilmektedir. FVO’nun hazırlanan yıllık programları resmi internet sitesinde yayımlanmaktadır (<http://ec.europa.eu> 2015b).

FVO, denetimlerini çoğu AB’ye üye ülkelerden oluşan profesyonel bir ekip ile gerçekleştirmektedir. FVO’nun birincil görevi denetim ve kontroller yapmaktır. Denetim ve kontrollerin amacı ulusal otoritelerin yasal yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamaktır. Bu denetimler sırasında yerinde yapılan denetimler, masa başı çalışmaları veya üye devletlerin verilerinin karşılaştırılması yöntemleri kullanılmaktadır (<http://ec.europa.eu> 2015b).

Denetimler sisteme yönelik olup herhangi bir kurum, kuruluş, işletme ya da kişiye yönelik gerçekleştirilmemektedir. Denetim sonucunda yazılı bir rapor oluşturulmaktadır. AB’ye üye ülkeler ve AB üyesi olmayan ülkelerde yapılan denetimler sonucu hazırlanan raporlar FVO’nun resmi internet sitesinde paydaşlara bilgi sağlamak ve mevzuatın geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla ile paylaşılmaktadır (<http://ec.europa.eu> 2015b).

FVO denetimleri hazırlık, gerçekleştirme, sonuçlandırma ve raporlama aşamalarında belirli bir sistematiğe gerçekleştirilmektedir. Tüm bu aşamalar önceden belirlenen bir program kapsamında yürütülmektedir. Denetimden önce denetim sırasında ve sonrasında yazılı dokümanlar kullanılmaktadır. Yazılı dokümanlarda bulunması gereken bilgiler, bilgilerin veriliş şekli, gizlilik derecesi, kullanılacak dil dahil içerik ve şekilleri ayrıntılı olarak FVO tarafından belirlenmiştir.

2.2.1.1 FVO denetim programları

FVO denetimleri yıllık olarak hazırlanan denetim programları kapsamında yapılmaktadır. Yıllık denetim programlarının hazırlanması AK'nin diğer birimleri ve üye ülkelerin fikir alışverişi ile gerçekleşmektedir.

Değerlendirmelerde risk ve ticaret faktörleri, mevzuatın durumu ile daha önceki denetim sonuçları dikkate alınmaktadır. Yıllık denetim programı hazırlanırken Birliğe üye ülkeler ile üye olmayan ülkeler arasında sayısal olarak bir denge sağlanması hedeflenmektedir (<http://ec.europa.eu> 2015b).

FVO denetimleri konularına ve gerçekleştirildikleri ülkelere göre çok çeşitlilik göstermektedir. Bu denetimler amaçlarına göre ana başlıklarda sınıflandırılmaktadır. Ofisin faaliyete geçtiği 1997 yılında gıda güvenilirliği, bitki sağlığı, hayvan sağlığı ve hayvan refahı ana başlıkları altında ulusal otoritelerin yasal yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğine yönelik denetimler gerçekleştirilmiştir.

Yıllar içerisinde gereklilikler ve yaşanan gelişmeler doğrultusunda denetim ana başlıklarının çeşitliliği artmıştır. FVO 4 ana başlıkla başladığı denetimlerine genel gözlem, hayvan sağlığı ve refahı, gıda kalitesi, bazı insan sağlığı alanları (tıbbi cihazlar ve ilaç etkin maddeleri), yem güvenilirliği, ithalat kontrolleri (bitkisel ve hayvansal kaynaklı ürünler ve canlı hayvanlar) ana başlıklarını da ilave etmiştir.

Denetimlerin toplamda 10 adet ana başlıkta yapılması öngörülmekle birlikte FVO'nun

hazırladığı 2015 ve 2016 yılları denetim programları incelendiğinde 10 ana başlıktan 2015 yılında 7 ana başlık altında, 2016 yılında 8 ana başlık altında denetim gerçekleştirilmesi planlanmıştır. 2015 ve 2016 yılı gerçekleştirilmesi planlanan denetimlerin ana başlıklar altında sınıflandırılmasına tezin ilgili bölümünde yer verilecektir. Denetim ana başlıklarının yıllar içerisinde gelişimi çizelge 2.1’de verilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2015d).

Çizelge 2.1 Ana başlıkları itibariyle FVO misyon denetimleri (<http://ec.europa.eu> 2015d)

Denetim Ana Başlığı	Denetim Ana Başlıklarına Göre Yıllar				
	1997-2006	2007-2011	2012	2013-2014	2015-...
Gıda Güvenilirliği	X	X	X	X	X
Bitki Sağlığı	X	X	X	X	X
Hayvan Sağlığı	X	X	X	X	X
Hayvan Refahı	X	X	X	X	X
Genel Gözlem		X	X	X	X
Hayvan Sağlığı ve Refahı			X	X	X
Gıda Kalitesi				X	X
Bazı insan Sağlığı Alanları (Tıbbi Cihazlar ve İlaç Etkin Maddeleri)					X
Yem Güvenilirliği					X
İthalat Kontrolleri					X

FVO’nun çalışma sistematığı denetim faaliyetlerinin programlanması ve raporlanması üzerine kuruludur. Yıllık olarak hazırlanan çalışma programları yılın ilk 6 ayı tamamlandıktan sonra gözden geçirilmektedir. Denetim ihtiyaçları göz önünde bulundurularak program güncellenmekte ve ikinci altı ay için yeni bir program yayımlanmaktadır. Denetim ihtiyaçları ilk 6 ayda ortaya çıkan hastalık salgınları, gıda güvenilirliği krizleri gibi riskli durumlar göz önünde bulundurularak belirlenmektedir.

2.2.1.2 FVO denetim sistematığı

FVO denetimleri her zaman bir amaca hizmet eden belli bir konuyu temel almaktadır.

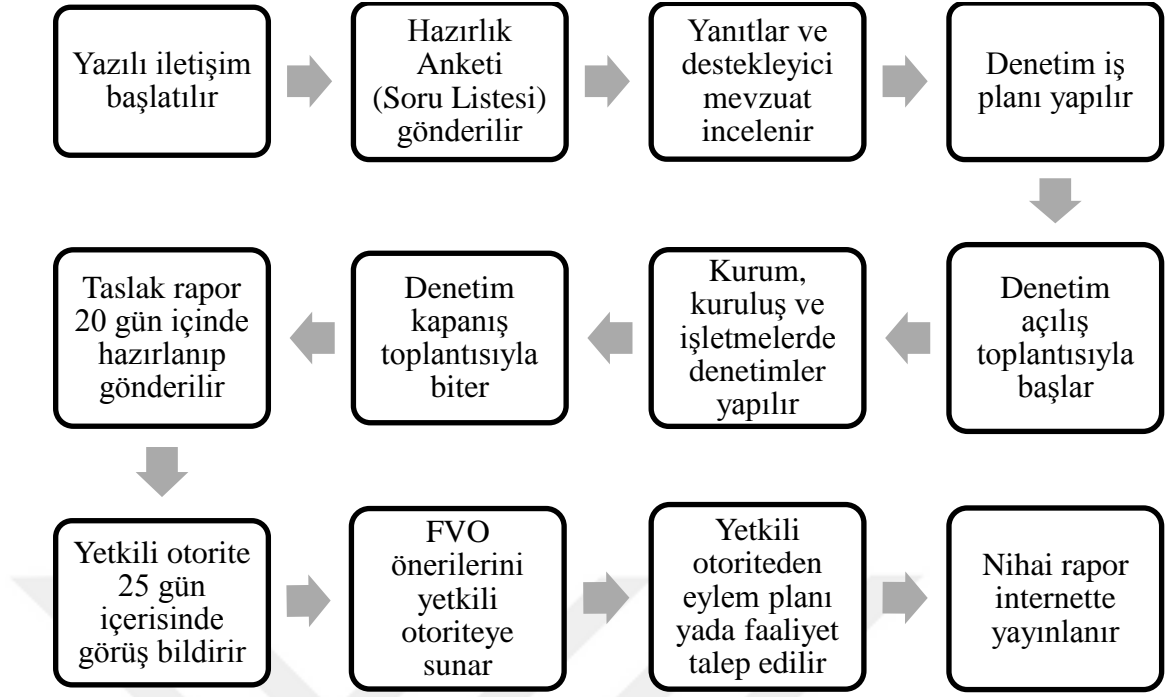
Denetimlerde kontroller, sistemin tüm paydaşlarından örnekleme metoduyla seçilerek gerçekleştirilmektedir. Kontrollerde yapılan saptamalar ile sistemin bütününe AB mevzuatına uygunluğunun ve performansının ölçülmesi amaçlanmaktadır.

FVO'nun temel görevi olan denetimler, kuralları önceden belirlenmiş bir sistemde gerçekleştirilmektedir. Denetimi gerçekleştiren ekip FVO Misyonu, denetimler ise FVO Misyon Denetimi olarak adlandırılmaktadır. Denetim ekibi 2 adet FVO denetçisi ve 1 adet ulusal otoriteden uzmanın katılımı ile oluşturulmaktadır (<http://ec.europa.eu> 2015b).

Denetimler belirli bir plan doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Denetim öncesinde denetimin gerçekleştirileceği ülke ile yazılı iletişime geçilmektedir. Yapılacak denetimin planı ve denetim öncesi soru listesi denetlenecek ülkenin yetkili otoritesine gönderilmektedir. Soru listeleri yetkili otorite tarafından yanıtlanmakta ve verilen yanıtlar destekleyici mevzuat metinleri ve gerekli dokümanlar ile birlikte FVO misyonuna gönderilmektedir. Ulusal resmi otorite uzmanının da görev aldığı denetim ekibi tarafından denetim programı belirlenmektedir (<http://ec.europa.eu> 2015b).

Karşılıklı olarak gerekli bilgilendirmelerin yapılması amacıyla FVO Misyon denetimleri açılış toplantısı ile başlamaktadır. FVO Misyon denetiminin amacı ve izlenecek program denetçiler tarafından açılış toplantısında açıklanmaktadır (yetkili otoritenin yapısı, misyon ön hazırlıkları v.b).

Denetimlerde standart olarak, resmi otoritenin merkezi ve yerel birimlerine, laboratuvarlara, sahada işletmeler, çiftlikler, hayvan besleme üniteleri, kesimhaneler ve perakendeciler gibi kurum, kuruluş ve işletmelere bir dizi ziyaret yapılmaktadır. FVO denetimleri şekil 2.1'de de gösterildiği gibi elde edilen bilgilerin sunulduğu bir kapanış toplantısıyla sonuçlandırılmaktadır (<http://ec.europa.eu> 2015b).

Şekil 2.1 FVO misyon denetimi iş akışı (<http://ec.europa.eu> 2015d)

2.2.1.3 FVO denetim planı

Denetim planı dokümanının şekli ve içeriği FVO tarafından belirlenmiştir. Planın kapak sayfasında yer alacak bilgiler ve içeriğinde bulunması gereken başlıklar plan örneğinde belirlenmiştir. Denetim planı 9 ana başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar altında yer alması gereken bilgileri içeren açıklamalar da plan örneğinde bulunmaktadır. Plan kapağı ve ana başlıklarının denetim planına uygun hazırlanması gerekmektedir (EK 1).

FVO tarafından belirlenen denetim planı örneğinde planın bölümlerinde yer alması gereken bilgilere ilişkin açıklamalara da yer verilmektedir. Bu açıklamalar şöyledir (<http://ec.europa.eu> 2015d):

1. Giriş: FVO denetim planının giriş bölümünde denetimin hangi tarihler arasında gerçekleştirileceği, denetim ekibinde kimlerin yer alacağı ve merkezi otoritenin nasıl temsil edileceğine dair gereklilikler belirtilmektedir.

FVO denetim ekibi; FVO denetçisi ve AB'ye üye ülkelerden bir, iki veya üç uzmandan oluşmaktadır. Denetim ekibine denetim boyunca ilgili ülkenin merkezi yetkili otorite temsilcisinin eşlik etmesi gerekmektedir. Denetim kapsamındaki tüm yetkili otoritelerin temsilcilerinin de denetim süresince kontrollerde hazır bulunması sağlanmalıdır. Bu bilgiler planın giriş kısmında merkezi yetkili otoriteye bildirilmektedir.

2. Amaç, Kapsam ve Standartlar: Denetime özgü amaçlar bu bölümde yer almaktadır. Denetimlerde genel olarak yem ve gıda kanunu ile hayvan sağlığı ve hayvan refahı kurallarının belirlendiği mevzuata uygun resmi kontroller yapılıp yapılmadığının doğrulanmasını sağlamak amaçlanmaktadır.

3. Yasal Dayanaklar / Dayanaklar: Denetimin yasal dayanakları; adı, mevzuat numarası ve dayanak maddesi bu bölümde yer almaktadır. Denetimlerin yasal dayanağını, AB mevzuatının genel hükümleri ve Avrupa Parlamentosu ile Avrupa Konseyi'nin 882/2004 Sayılı Yönetmelik'inin AB'ye üye ülkeler için 45. maddesi, üçüncü ülkeler için 46. maddesi oluşturmaktadır.

Denetimler AB mevzuatının genel hükümleri ve gerçekleştirildiği ülkenin yetkili otoritesi ile yapılan anlaşma çerçevesinde yürütülmektedir. Denetim planına söz konusu mevzuatın isim ve Resmi Gazete bilgilerinin bulunduğu bir liste eklenmektedir.

4. Gözden Geçirilecek Mevzuat: Denetimde denetim ekibinin gerekli değerlendirmeleri yapabilmesi için denetlenecek ülkenin denetim konusu ile ilgili ulusal mevzuatı hakkında bilgi sahibi olmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle denetim ekibinin denetim konusu için geçerli olan ulusal mevzuata erişiminin olması gerekmektedir.

Üye devletler ulusal mevzuatının AB mevzuatına etkisinin, uygulanmasının ve yaptırım etkisinin belirtildiği özel bir karşılaştırmalar vermekle yükümlüdür. Aynı yerde ve konuda daha önceki FVO denetimlerinde bu bilgiler verilmişse sadece değişikliklerin verilmesi gerekmektedir.

5. Denetim Yapılacak Yerler: Denetim yapılacak yerler denetim planında belirlenmektedir. Denetim ekibinin gerekli standartları sağlaması için yetkili makamların yeterliliğini aşağıdaki alanlarda değerlendirmesi gerekmektedir. Denetim yapılacak yerler bu alanlar değerlendirilerek belirlenmektedir. Değerlendirilen alanlar;

- Resmi Kontrol Sisteminin Organizasyonu

- Yetkili makamlar
 - Yetkili makamların tanımlanması
 - Yetkili makamlar arasındaki işbirliği
 - Yetkili makamlar içindeki işbirliği vb.
- Kontrol uygulamalarının kaynakları
- Organizasyon ve resmi kontrollerin uygulanması
- Yaptırım uygulamaları
- Resmi kontroller ile prosedürlerin doğrulanması ve incelenmesi vb.

- Sektörel Başlıklar

Denetimde ziyaret edilecek sektör temsilcileri bu bölümde belirlenmektedir. Denetim ekibinin yeni bilgiler doğrultusunda değişiklik ve düzenleme yapma yetkisi bulunmaktadır.

6. Hazırlık ve Organizasyon: Denetim planında hazırlık aşamasında gerekli bilgilerin sağlanması, yapılacak toplantıların ve ziyaret edilecek yerlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu aşamaların ne şekilde gerçekleştirileceği denetim planında tanımlanmıştır. Bilgi temini, yapılacak toplantıların ve ziyaret edilecek yerlerin belirlenmesi aşamalarında denetim öncesi soru listesi, soru listesine denetim yapılacak ülkenin verdiği yanıtlar ile ekinde yer alan mevzuat yol gösterici olmaktadır. Denetim planında hazırlık ve organizasyon kısmında kullanılacak dilin İngilizce olduğu tercümanlık hizmetinin AK tarafından sağlanacağı bilgisine yer verilerek denetimin gerçekleştirileceği ülke bilgilendirilmektedir.

- Bilginin Elde Edilmesi

Denetim öncesi soru listesi kullanılmaktadır. Soru listesine aşağıdaki belgeler eklenmektedir. Denetime hazırlanmak için, yetkili makamlardan 4. bölümde istenen gözden geçirilecek mevzuatı ve denetim öncesi soru listesine yanıtlarını en kısa sürede denetim tarihinden önce sunmaları istenmektedir. FVO baş denetçiye gönderilecek olan bu belge ve bilgilerin İngilizce olmasını tercih etmektedir.

- Denetim ekibi ve hizmet kuruluşları arasında yetkili otoritenin de katılımıyla misyon kapsamında ziyaret edilecek yerleri tartışmak için toplantı gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Toplantı konularına ele alınacak konuların ayrıntıları ile eklenmesi gerekmektedir. Denetimin hedeflerine ulaşmak için gerekli ziyaretler ayrıntıları ile eklenmektedir. Denetim ekibinin toplantı sonrasında alınan yeni bilgiler doğrultusunda ziyaret edilecek yerlerde değişiklik yapma yetkisi bulunmaktadır.

- Denetim sistematığının açıklandığı denetim planında kapanış toplantısı hakkında bilgiler bulunmaktadır. Planda FVO denetim ekibine bu toplantının amacının; önemli bulgular ve denetim ön sonuçlarının yetkili makama sunulması olduğu ifade edilmektedir. Yetkili makamlara bu bulgu ve sonuçlar hakkında görüşlerini bildirebileceği açıklanmaktadır. Bu toplantı sırasında gerektiğinde, herhangi bir konu açıklığa kavuşturulabilmektedir. Buna ek olarak toplantı sırasında denetim ekibi uygulanacak raporlama prosedürlerini doğrulayabilmektedir.

- Kullanılacak Dil

Denetim sırasında İngilizce kullanılmaktadır. Tercümanlık hizmetleri AK tarafından karşılanmaktadır.

7. Gizlilik Gereksinimleri: FVO denetimlerinde “Avrupa Birliği’nin İşleyişine İlişkin Antlaşma”nın 339. maddesi ile belirlenen gizlilik hükümleri geçerli olmaktadır. Ancak denetimin nihai raporunun Avrupa Parlamentosu tarafından, AB’ye üye devletler ve

tüketicilere sunulacağı bilgisine denetim planında yer verilmektedir.

8. Raporun Hazırlanması ve Dağıtımı: Denetim planında rapor hazırlama sürecinin nasıl işleyeceği ve raporlama sürecinde geçerli olacak süreler hakkında bilgilerin bulunması gerekmektedir.

Taslak rapor denetim tamamlandıktan sonra 20 iş günü içerisinde hazırlanmak zorundadır. Yetkili makam görüşlerini sunmak için taslak raporun bir kopyasını almaktadır. Yetkili makamın görüşlerinin taslak raporun tercümesinin alınmasından sonra 25 iş günü içinde hazırlanması gerekmektedir. Rapor yetkili makamın görüşü alındıktan sonra kesinleşmektedir.

Yetkili makamın taslak rapora ilişkin görüşleri, eylem planı yanıt önerileri raporu ve nihai rapor AB'ye üye devletler ve Avrupa Parlamentosu'na dağıtılmaktadır. Bu belgeler DG SANTE internet sitesinde⁴ de yayımlanmaktadır.

9. Geri Bildirim: Denetim sonrasında FVO tarafından denetimlerin değerlendirilmesi amacıyla geri bildirim süreci yürütülmektedir. Bir denetimin nihai raporu gönderildikten sonra, operasyon ve idari hizmetlerden sorumlu FVO birimi denetimin etkinliği hakkındaki görüşleri almak için denetim yapılan ülkenin yetkili otoritesiyle iletişime geçmektedir. Yetkili otoriteye denetim sonrasında geri bildirim yapılması amacıyla iletişime geçileceği denetim planında yer almaktadır (<http://ec.europa.eu/2015d>).

2.2.1.4 FVO denetimi öncesi soru listesi

Denetim öncesi soru listesinin şekil ve içeriği FVO tarafından belirlenmiştir dokümandır. Soru listesi 6 ana başlıktan oluşmaktadır (<http://ec.europa.eu/2015e>). Denetim öncesi soru listesinin örnek dokümanda belirlendiği gibi olması gerekmektedir

⁴ http://ec.europa.eu/food/fvo/index_en.cfm

(EK 2).

2.2.1.5 FVO Denetimi sonrası raporlama süreci

Denetim planında yer alan iş programı kapsamında yapılan denetimler, gerçekleştirilen değerlendirme ve kapanış toplantısı ile son bulmaktadır. FVO misyon denetçileri kapanış toplantısında yapılan saptamalarını açıklamakta ve varsa yetkili otoritenin saptamalara itirazını dinlemektedir, itirazlar belgeler ile kanıtlanmalıdır veya belgelerin daha sonra gönderilmesi taahhüt edilmelidir. Toplantının sonunda raporlama prosedürü de belirlenmektedir.

FVO internet sitesinde misyon denetimleri sonucunda hazırlanan nihai raporlara ilişkin belirlenmiş bir örnek doküman bulunmamaktadır. Ancak mevcut nihai raporlar incelendiğinde genel olarak bazı başlıklardan oluştuğu görülmektedir. Tüm rapor kapaklarında aynı bilgiler verilmekte ve içeriğinde aynı başlıklar bulunmaktadır (EK 3).

FVO denetimleri sonrası elde edilen bulgu ve sonuçlar nihai raporların “Bulgular ve Sonuçlar” bölümünde bulunmaktadır. Bu bölümün alt başlıklarında ve içeriğinde yer alan konular denetimin amacına göre değişiklik göstermektedir. Nihai raporda temel olarak denetimin gerçekleştirildiği ülkenin ilgili ulusal mevzuatı veya ilgili AB mevzuatı, söz konusu mevzuatı uygulamakla yükümlü resmi otoritenin yapısı ve çalışma şekli (merkezi ve yerel otoriteler ile laboratuvarlar dahil), resmi kontrollerin (izleme, gözetim, denetim, muayene, karantina, numune alma, analiz vb.) nasıl gerçekleştirildiğine dair birincil üreticiler, gıda ve yem işletmecileri, merkezi ve yerel otorite ile laboratuvar ziyaretlerinin bulgu ve sonuçlarına yer verilmektedir.

FVO denetim planı bölümünde de belirtildiği gibi gerçekleştirilen FVO denetiminden sonra 20 iş günü içerisinde FVO Misyonu tarafından taslak raporun hazırlanması ve denetimin gerçekleştirildiği ülkenin yetkili otoritesine gönderilmesi gerekmektedir. Yetkili otorite ise 25 iş günü içerisinde taslak rapor ile ilgili görüşlerini FVO Misyonu'na iletmekle yükümlüdür. FVO Misyon Raporu yetkili otoritenin görüşleri de

dikkate alınarak hazırlanmaktadır. FVO Misyonu tarafından denetimde belirlenen uygunsuzluklar ile ilgili öneriler yetkili otoriteye sunulmaktadır. Yetkili otoriteden eylem planı veya planları hazırlanarak uygunsuzlukların giderilmesi amacıyla gerçekleştirilecek faaliyet ve alınacak önlemler ile ilgili bilgi talep edilmektedir.

Gerçekleştirilen her denetim yapıldığı yıl ile başlayan ve dört haneli bir rakam ile devam eden bir numara ile kodlanmaktadır (Örneğin: 2014-7198).

FVO Misyonu tarafından yetkili otorite ile yapılan müzakereler sonucunda son hali verilen nihai raporda AK'ye önerilere de yer verilmektedir. Gerçekleştirilen denetimler sonucunda oluşturulan nihai raporlar internet⁵ sitesinde kamuoyu ile paylaşılmaktadır. İnternet sitesinde konu, yıl, ülke kriterleri kullanılarak FVO Misyonu tarafından hazırlanan nihai raporlar taranabilmektedir.

FVO, raporlarında yetkili otoritelere düzeltici önlemlerin alınmasında yardımcı olmak için önerilerde bulunabilmektedir. Uygulanan önlemler ya idari olarak ya üye devletlerde genel takip denetimlerinde ya yerinde yapılan denetimler ile takip edilmektedir. Uygunsuzlukların önemine göre üye devletler ile AK arasındaki anlaşma kapsamında yasal işlem, kısıtlamalar, mal veya hayvanlara hareket yasakları içeren ciddi uygulamalar yapılabilmektedir (<http://ec.europa.eu> 2015b).

Takip denetimlerinde FVO tarafından talep edilen iyileştirmelerin gerçekleştirilmediğinin saptanması halinde üye devletler Avrupa Adalet Divanına sevk edilebilmekte, aday ülkelerin tarım ve gıda faslının kapatılması gerçekleşmemekte, AB'ye ihracat yapacak üçüncü ülkelerin ihracat yapmasına izin verilmemekte veya öncesinde verilmiş bir ihracat izni varsa iptal edilebilmektedir (Kurtar ve Gün 2014 2014).

⁵ http://ec.europa.eu/food/fvo/audit_reports/index.cfm

2.2.1.6 FVO denetim dışı faaliyetleri

FVO'nun gerçekleştirdiği denetimlerin yanı sıra pek çok denetim dışı faaliyetleri de bulunmaktadır. Denetim dışı faaliyetlerin amacı denetimler sonucunda elde edilen bilgilerin mevzuat hazırlanması ve gıda güvenirliliği politikalarının belirlenmesinde kullanılmasıdır (<http://ec.europa.eu> 2015f).

Bu faaliyetler denetimlerin raporlarının yanı sıra genel raporların hazırlanmasını da içermektedir. Genel raporlar Avrupa'daki bir sektörün durumunu özetlemektedir. AB üyesi ülkeler tarafından bu bilgiler bitki, hayvan, gıda ve yem konularında çalışan daimi komiteler ve diğer benzer komiteler aracılığıyla dış seminer ve eğitimlerde sunulmaktadır (<http://ec.europa.eu> 2015f).

Genel raporlar, paydaşlar ile tartışılarak yapılacak uygulamalara veya yeni mevzuat hazırlanmasına yardımcı olmak için hazırlanmaktadır. Bu raporlar aynı zamanda ağırlıklı olarak Güvenilir Gıda için Daha İyi Eğitim (BTSF) çerçevesinde, eğitim oturumlarında da kullanılabilir (<http://ec.europa.eu> 2015b). FVO genel raporlarının konu başlıkları aşağıda verilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2015g):

- Hayvan Sağlığı / Kimliklendirme
- Hayvan Refahı
- Yem Güvenirliliği
- Hayvansal Kaynaklı Gıdalar
 - Kanatlılar
 - Süt
 - Balık
 - Memeliler
- Hayvansal Kaynaklı Olmayan Gıdalar
- Gıda Güvenirliliği
- Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar
- İthalat Kontrolleri

- Pestisitler
- Bitki Sağlığı
- Bulaşıcı Süngerimsi Ensefalopati -Beyin- Hastalıkları / Hayvansal Kaynaklı Gıdalarda
- Veteriner İlaçlar ve Kalıntıları, Bulaşanlar

Bu genel raporların tartışıldığı özel BTSF kursları düzenlenmekte ve denetim sonuçları üzerine BTSF eğitimleri gerçekleştirilmektedir (<http://ec.europa.eu> 2015f).

FVO konu başlıklarını dikkate alarak genel raporlar hazırlarken ülkelere özel raporlar da oluşturmaktadır. Bu raporlar ülke profili olarak adlandırılmaktadır. Ülke profilleri sadece AB'ye üye ülkeler için hazırlanmaktadır. Bir ülke profili AK tarafından yürütülen her üye devletin kontrol ve izleme faaliyetlerini desteklemek için kullanılan önemli bilgilerin derlenmesinden oluşmaktadır.

Ülke profilinin içeriğinde (<http://ec.europa.eu> 2015h):

- Ülkede gerçekleştirilen ve yayımlanan son beş FVO denetim ve teftiş raporu,
- AK tarafından üye devletlerin geçirdikleri denetimler ve denetim tavsiyeleri doğrultusunda gerçekleştirdikleri eylemlerin değerlendirilmesi,
- Üye devletlerin kontrol organizasyonu hakkında internet siteleri ve ilgili bağlantılardan sağlanan genel bilgiler yer almaktadır (<http://ec.europa.eu> 2015h).

Ülke profillerinin FVO denetim faaliyetlerinde önemli işlevleri bulunmaktadır. Ülke profilleri çeşitli amaçlara hizmet etmek üzere hazırlanmaktadır. Ülke profillerinin hazırlanma nedenleri(<http://ec.europa.eu> 2015h);

- Ülke profili ülke bazlı yatay bir bakış açısı sağlanması
 - Denetimlerin hazırlanmasını kolaylaştırmak,
 - FVO raporlarındaki tavsiyelerin sistematik takiplerini desteklemek ve belgelemek,

- Resmi kontrollerin güçlü ve zayıf yönlerinin tespit edilmesine yardım etmek,
- Paydaşlar için FVO denetimlerinin önceliklendirmesine ve diğer izleme faaliyetlerinin arka plan bilgilerine kaynak sağlamaktır (<http://ec.europa.eu> 2015h).

FVO ayrıca AB'ye et ve et ürünlerini, balık ve kümes hayvanlarını ihraç etmeyi isteyen üçüncü ülkeler tarafından sunulan dosyaların değerlendirilmesinde de yer almaktadır. Üçüncü ülkelerin onaylanmasının ardından ofis, aynı zamanda AB'ye ihracat için yetkili işyerlerinin listesini yönetmektedir (<http://ec.europa.eu> 2015f).

FVO, üçüncü ülkelere hayvan ve hayvansal olmayan ürünler ihraç etmek isteyen AB'ye üye olan ülkeleri desteklemektedir. FVO desteğini AB'den ürün almak isteyen üçüncü ülkeleri AB'deki sistem hakkında bilgilendirerek sağlamaktadır. Üçüncü ülkelerin heyetlerini özellikle ürün alınacak bu bölgeler ve ürünler ile ilgili bilgilendirmektedir. FVO personeli AB'ye üye ülkelerdeki üçüncü ülke denetimlerine de gözlemci olarak katılmaktadır (<http://ec.europa.eu> 2015f).

FVO ilaçların denetim dışı çalışmalarından da sorumludur. Veteriner tıbbi ürünler ile ilgili olarak, AB'ye üye devletler ve üçüncü ülkeler tarafından sunulan kalıntı izleme planlarının değerlendirilmesi FVO tarafından yapılmaktadır. Bu değerlendirme sonuçları üçüncü ülkelerin, AB'ye hayvansal kökenli ürünleri ihraç edebilmesinde doğrudan etkili olmaktadır (<http://ec.europa.eu> 2015f).

FVO insani ilaçlar ile ilgili olarak, farmakolojik aktif maddeler için iyi üretim uygulamaları yürüten üçüncü ülkelerin mevzuatını da değerlendirmektedir. AB'ye üye ülkelerdeki iyi üretim uygulamalarına eşdeğer bir sisteme sahip üçüncü ülkelerin listesine katkıda bulunmaktadır (<http://ec.europa.eu> 2015f).

FVO üye devletlerdeki sınır kontrol noktaları tesislerine ilişkin projelerin teknik değerlendirmesinden sorumludur. Teknik değerlendirme yeni sınır kontrol noktalarının yanı sıra mevcut tesislerdeki değişiklikleri de içermektedir (<http://ec.europa.eu> 2015f).

FVO bitki sağlığı alanında AB Bitki Sağlığı Bildirim Sistemi (EUROPHYT) bildirim sistemini de yürütmektedir. Bu sistem, AB sınırlarında bitki sağlığı nedeniyle alıkoyma işlemlerini gerçekleştirmek için çalıştırılmaktadır. Yeni zararlı organizma salgınlarının bildirimleri alınmakta ve üye devletler tarafından zararlı organizmalar için yürütülen araştırmalardan elde edilen veriler paylaşılmaktadır (<http://ec.europa.eu> 2015f).

FVO üye devletlerin ulusal yetkili otoritelerinde ve Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) ülkelerinde iki ayrı bilgisayar ağında (network) yetkiye sahiptir. İlk bağlantı 882/2004 sayılı Yönetmelik’inde öngörülen Çok Yıllık Ulusal Kontrol Programı ile ikinci bağlantı resmi kontrollerin denetimleri ile ilgilidir. Bu ağlar üzerinden Çok Yıllık Ulusal Kontrol Programları’nın hazırlanması, uygulanması, raporlanması ve ulusal resmi kontrol faaliyetlerinin denetim sistemlerinin uygulanmasına ilişkin deneyimler düzenli olarak paylaşılmaktadır (<http://ec.europa.eu> 2015f).

FVO sigara denetim faaliyetleri kapsamında gerçekleştirdiği, önemli olmayan denetim faaliyetleri de mevcuttur (<http://ec.europa.eu> 2015b).

2.3 Türkiye Gıda Resmi Kontrolleri

Gıda mevzuatı temelde tüketiciyi korumayı amaçlamaktadır. Türkiye’nin gıda mevzuatı yıllar içerisinde içerik ve şekil olarak pek çok değişikliğe uğramış olmakla birlikte üç ana bölümden oluşmaktadır.

- Gıdaların taşınması gereken şartların ve gıdaların işlendiği alanlar ile işlemede kullanılan alet ve ekipmanın hijyen kriterlerinin, bu kriterleri sağlayarak gıda güvenilirliğinden sorumlu uygulayıcıların belirlendiği kurallar,
- Gıda faaliyetlerinin ve sonucunda üretilen gıdaların belirlenen mevzuata uygunluğunun tespit edildiği, kontrollerin usul ve esaslarının belirlendiği, kontrol ve denetimlerin kimler tarafından nasıl yapılacağının tanımlandığı kurallar,
- Resmi kontrollerde mevzuata uygunsuzluk saptanması durumunda uygulanacak idari yaptırımların belirlendiği kurallar.

Gıda mevzuatının temelini gıda ve gıda güvenilirliği kavramları oluşturmaktadır. Gıda ve gıda güvenilirliği kavramları açıklamalar ve kısıtlamalar ekseninde oluşturulmuştur. Gıda güvenilirliği için belirlenen kriterleri sağlamakla sorumlu olan kişiler ve sorumluluklarının sınırları da mevzuatta belirlenmiştir. Gıda resmi kontrolü bütün bu gereklilik, kısıtlama ve sorumlulukların yerine getirilip getirilmediğinin önceden hazırlanmış yöntemlerle doğrulanmasını içermektedir.

2.3.1 Mevzuatta gıda kavramı

Toplumun temel taşı olan bireylerin büyüme, fizyolojik, ve zihinsel gelişimleri ve hayatlarını devam ettirebilmeleri için beslenmeye ihtiyaçları vardır. Toplumun sağlığının korunması, ülke ekonomisi ve kalkınma alanlarında beslenme temel gereksinimlerdendir. Beslenme ihtiyacını karşılayan maddeler “besin elementleri”, besin elementlerini içeren yenilebilir ve içilebilir nitelikteki işlenmiş ve doğal olan hayvansal, bitkisel ve sentetik özellikteki maddeler de “gıda” olarak tanımlanmaktadır (Halaç 2002).

Gıda kavramının Türkiye’de yasal bir metinde yer alması ilk kez 19/03/1927 tarih ve 992 sayılı Şeriri ve Gıdai Taharriyat ve Tahlilat Yapılan ve Masli Teamüller Aranılan Umuma Mahsus Bakteriyoloji ve Kimya Laboratuvarları Kanunu ile gerçekleşmiştir. 992 sayılı Kanun’da gıda kavramı yer almakla birlikte gıdanın tanımlaması yapılmamıştır. Sonrasında 1930 yılında yayımlanan 1580 sayılı Belediye Kanunu ile 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunlarında da gıda ile ilgili pek çok hüküm bulunmakta, ancak gıda tanımı yapılmamaktadır. 28/06/1995 tarihli 560 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamede “gıda maddesi” olarak gıdanın tanımı mevzuatta ilk kez yer almıştır. Bu tanım: “Tütün ve sadece ilaç olarak kullanılanlar hariç olmak üzere; içkiler ve cikletler ile hazırlama ve işleme gereği kullanılan maddeler dahil, insanlar tarafından yenilen ve içilen ham, yarı veya tam işlenmiş her türlü maddeyi ifade eder.” şeklinde yapılmıştır (<http://www.resmigazete.gov.tr> 1995).

Tanımda insanlar tarafından yenilen ve içilen her türlü madde temel alınmakla birlikte tütün ve ilaç olarak kullanılan maddeler hariç tutulmuştur. İçkiler ilaveten belirtilerek gıda olduğu vurgulanmış, yenilip içilmemesine rağmen çikletler de gıda kavramına dahil edilmiştir. Tanımda gıdaların hazırlama ve işleminde kullanılan maddeler de gıda olarak değerlendirilmektedir. Yenilen ve içilen ham, yarı veya tam işlenmiş her türlü madde işlenmişlik düzeyi gözetilmeksizin gıda olarak kabul edilmektedir. Bu gıda tanımını örneklemek gerektiğinde ayva ham, rendelenmiş ya da doğranmış ayva yarı ham, ayva reçeli ise tam işlenmiş gıda tanımı kapsamındadır. Mevzuatta kullanımına izin verilmesi durumunda reçel üretiminde kullanılan katkı maddesi vb. maddeler de gıda tanımı içinde yer almaktadır.

İlerleyen yıllarda gıda ile ilgili gerek 2004 yılında yayımlanan 5179 sayılı Kanun gerekse 2010 yılında yayımlanan ve halen yürürlükte olan 5996 sayılı Kanun'da yer alan gıda tanımlarında yukarıdaki esaslar benimsenmekle birlikte daha açıklayıcı ayrıntılar eklenmiştir. Zaman içerisinde gıda tanımı tek başına yeterli olmamış, yenilen ve içilen bazı maddelerin tanımlanmasına da gerek duyulmuştur. Bunlar 5179 sayılı Kanun'da "organik gıda, genetik modifiye gıdalar, özel beslenme amaçlı gıdalar, özel tıbbi amaçlı diyet gıdalar, takviye edici gıdalar, enteral beslenme ürünleri, bebek mamaları, tıbbi amaçlı bebek mamaları" dır (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2004). Halen yürürlükte olan 5996 sayılı Kanun'da bu tanımlardan özel tıbbi amaçlı diyet gıdalar ile takviye edici gıdalar tanımları yer almaya devam etmiştir (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2010).

Gıdanın Türkiye Gıda Mevzuatı'ndaki yasal tanımı "Gıda: Doğrudan insan tüketimine sunulmayan canlı hayvanlar, yem, hasat edilmemiş bitkiler, tedavi amaçlı kullanılan tıbbî ürünler, kozmetikler, tütün ve tütün mamulleri, narkotik veya psicotropik maddeler ile kalıntı ve bulaşanlar hariç, insanlar tarafından yenilen, içilen veya yenilmesi, içilmesi beklenen işlenmiş, kısmen işlenmiş veya işlenmemiş her türlü madde veya ürün, içki, sakız ile gıdanın üretimi, hazırlanması veya muameleye tâbi tutulması sırasında kullanılan su veya herhangi bir maddeyi, ifade eder." şeklindedir (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2010).

2.3.2 Gıda güvenilirliği

İnsanların yaşamak için gıdalara muhtaç olduğu tartışmasız bir gerçektir. Yıllar içerisinde gıda güvenilirliği kavramının önemi artmıştır. Gıda güvenilirliği kavramını açıklamadan önce öneminin artışıdaki nedenlere değinmek uygun olacaktır.

Gıda güvenilirliği bilimsel ve bilimsel olmayan pek çok tartışma ve araştırmalara konu olmaktadır. Gıda güvenilirliği politika ve mevzuatı, güvenilir gıda üretimi ve pazarlaması, tüketicinin gıda güvenliği konusundaki tutum ve davranışları, gıda sektöründeki firmaların davranışları, sürekli olarak bilimsel araştırmalara konu olmakta ve her geçen gün yeni sonuçlara ve bulgulara ulaşılmaktadır. Bu, yeni teknolojilerin, ürünlerin, politikaların ve mevzuatın üretilmesine katkı sağlamaktadır (Gündüz ve Aydoğan 2015).

Son yıllarda sağlıklı ve kaliteli yaşam dünyada popülerlik kazanmıştır. Sağlık olanaklarının artması ile tıp alanında yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda akut ve kronik pek çok hastalığın tüketilen gıdalardaki fiziksel, kimyasal ve biyolojik bulaşanları, bitki koruma ve veteriner ilaç kalıntılarını bünyesinde barındıran gıdalar ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Gelir düzeyi yüksek ve gıdaya erişimin sorun olmadığı ülkelerde sağlıklı yaşama isteği güvenilir gıda talebini doğurmuştur. Güvenilir gıda talebi gıda ve gıdaya hammadde sağlayan tarım sektörü ile gıda işletmecilerine yeni sorumluluklar getirmiştir (Kurtar ve Gün 2014).

Gıda güvenilirliği ve kalitesinin sağlanmasında ciddi sorunlar bulunmaktadır. Nüfus ve kentleşme hızının artması ile teknolojik gelişmelerin sonucu oluşan çevre kirliliği ve gıda hijyeni ile ilgili sorunlar tarımsal üretim, hasat, işleme, gıda üretimi ve dağıtım sistemleri üzerine büyük bir baskıya neden olmaktadır (Giray vd. 2006).

Gıda teknolojisindeki gelişmeler, nakliye ve haberleşme olanaklarındaki artış sayesinde gıda maddeleri dünya çapında ticarete konu olmaktadır. Bu nedenle dünyanın pek çok yerinde satılan bir gıdanın güvenilir olmamasının yarattığı sağlık sorunları bölge, ülke

hatta dünya çapında ortaya çıkmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde ortalama ömrün uzaması nüfusun yaşlanması anlamına gelmektedir. Toplumunu oluşturan bireyler arasında yaşlıların artan oranda olması gıdaların taşıdığı mikrobiyolojik risklere duyarlı kesimin de artması anlamına gelmektedir (Kartal 2006).

Gıda güvenilirliği Türkiye’de yeni bir anlayış değildir. 06/05/1930 tarihli 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile gıdaların güvenilir kabul edilmesi koşulları belirlenmemekle birlikte gıda üretimi, satış ve saklanması uygulanması gereken hijyen kuralları getirilmiştir. Aynı Kanun’da gıdaların ambalajlanmasında kullanılacak materyaller ile gıdalara katılabilecek boyalar ve koruyucu maddeler için sınırlayıcı kurallara yer verilmiştir.

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun uygulanmasına yönelik olarak nizamname çıkarılmıştır. 07/09/1942 tarihinde Gıda Maddelerinin ve Umumi Sıhhati İlgilendiren Eşya ve Levazımın Hususi Vasıflarını Gösteren Nizamname kısa adıyla Gıda Nizamnamesi yayımlanmıştır. Gıda Nizamname’sinde genel sağlığı ilgilendiren oyuncak gibi eşyalar ile mum, sabun, oje, krem, losyon, duvar kağıdı gibi araç gereçlerin taşınması gereken şartların yanı sıra gıdaların taşınması gereken özel koşullar ile hangi durumlarda bozulmuş veya taklit ve tağşiş edilmiş sayılacağı belirlenmiştir.

Gıda Nizamnamesi’nde et, süt, yumurta gibi işlenmemiş gıda maddeleri ile bu gıdalardan elde edilen işlenmiş gıda maddeleri, tuz, su, buz, gıda ambalajları, gıda hazırlama ve saklanmasında kullanılan kaplar dahil 33 başlıkta özel koşullar, bozulma, taklit ve tağşiş koşulları belirlenmiştir. Nizamname ile gıda güvenliğinin ölçüsü olarak gıdanın sağlığa az veya çok zarar verecek şekilde bozulmuş olmaması koşulu getirilmiştir. Kriterlerin belirlendiği gıda veya ürün gurubu dikkate alınarak bozulmaya yol açabilecek tehlikeler belirlenmiş ve önlenmesi için gereklilikler getirilmiştir (Http://www.resmigazete.gov.tr 1942). Yukarıda belirtilen konulara birkaç örnek vermek amacıyla Gıda Nizamnamesi’nin bazı maddelerine ilişkin açıklamalar aşağıda verilmiş açıklanan nizamname maddeleri EK 4 olarak düzenlenmiştir.

Süt aracılığıyla hayvanlardan insanlara bulaşan hastalıklara tutulmuş veya süte geçebilen arsenik, antimon, civa, terementi ruhu, sarı sabır, iyod, striknin ve mümasili alkaloidler ve bunlara benzer diğer ilaçlar ile son üç gün içinde tedavi olunan hayvanların sütleri ve bu sütlerden elde edilen pastörize süt, yoğurt ve kaymaklar sağlığa az veya çok zarar verecek derecede bozuk sayılmaktadır (Http://www.resmigazete.gov.tr 1942).

Küflenmiş, acılaştırılmış, başkalaşmış olan, fena kokan, içlerine herhangi amaçla madeni ve organik zehirli bir madde katılmış olan et konserveleri (kavurma) sağlığa az veya çok zarar verecek derecede bozuk sayılmaktadır (http://www.resmigazete.gov.tr 1942).

- Bozuk sayılan sütler, meyveler veya şuruplardan imal edilen zararlı madeni veya organik cisimleri, hastalık yapan mikropları, kolibasili içeren dondurmalar sağlığa az veya çok zarar verecek derecede bozuk sayılmıştır (http://www.resmigazete.gov.tr 1942).

- Çürümüş, küflenmiş, kokmuş veya diğer yollarla başkalaşmış, içlerine herhangi zehirli bir madde katılmış baharatlar sağlığa az veya çok zarar verecek derecede bozuk sayılmıştır (http://www.resmigazete.gov.tr 1942).

- Yenilecek ve içilecek maddelerin içine konulmasında, hazırlanmasında, yapılmasında, çıkarılmasında, saklanmasında, naklinde kullanılan eşya ve malzemeler Nizamname ile belirlenen şartlara uygun bulunmaması halinde sağlığa az veya çok zarar verecek derecede bozuk sayılmıştır (http://www.resmigazete.gov.tr 1942).

Gıda Nizamnamesi 1942-1952 yılları arasında yürürlükte kalmıştır. Daha sonra uygulamaya yönelik olarak 18/10/1952 tarihinde Gıda Maddelerinin ve Umumi Sağlığı İlgilendiren Eşya ve Levazımın Hususi Vasıflarını Gösteren Tüzük kısa adıyla Gıda Maddeleri Tüzüğü (GMT) yayımlanmıştır. GMT aynı amaç ve kapsama sahip olup Gıda Nizamnamesiyle benzer yapıdadır. GMT'de birinci bölümde genel kurallara yer verilmiş olup et, süt, yumurta gibi işlenmemiş gıda maddeleri ile bu gıdalardan elde edilen işlenmiş gıda maddeleri, tuz, su, buz, gıda ambalajları, gıda hazırlama ve saklamada kullanılan kaplar dahil 31 farklı bölümde özel koşullar, bozulma, taklit ve

tağış koşulları belirlenmiştir. Ayrıca GMT’de gıdaların kontrol ve denetimine ilişkin kurallar ile uygunsuz olduğu belirlenen gıdalara uygulanacak imha vb. işlemlere ilişkin kurallar yer almıştır.

GMT ile gıda güvenilirliğinin ölçüsü genişletilerek gıdanın insan sağlığına az veya çok zarar verecek şekilde bozulmaması, sağlığı hafif veya ağır biçimde bozacak şekilde taklit ve tağış edilmiş olmaması, zehirli veya sağlığa zararlı bir madde karıştırılmış olmaması koşulları getirilmiştir. Bu koşulların hangi durumlarda geçerli olacağı tüzükte ayrı kısımlarda belirtilmiştir. Tüzükte gıdaların hangi koşullarda bozulmuş, taklit ve tağış edilmiş kabul edileceğinin belirlendiği 16 ayrı kısım mevcuttur.

Yukarıdaki belirtilen konuları birkaç örnekle açıklamak amacıyla GMT’nin bazı maddelerine ilişkin açıklamalara aşağıda yer verilmiş; Tüzüğün ilgili maddeleri EK 5’te yer almaktadır.

GMT’de yer alan kurallarla;

Süt aracılığıyla insanlara bulaşan veya sütlerin niteliklerini bozan bir hastalık taşıyan hayvanların sütleri veya hastalık etkeni bulunan sütler, hayvanların doğurmasından 15 gün öncesinden 7 gün sonrasına kadar verdikleri sütler ve içinde ağız (kollostrom) bulunan sütler, sütle geçebilen arsenik, antimuan, civa, terebentin ruhu, sarısabır (aloes), iyot, striknin ve diğer alkoloitler, antibiyotikler vb. ilaçlarla son 6 gün içinde tedavi edilen hayvanların sütleri, her türlü bozulmayı önleyici (konservatif) maddelerle insan sağlığına zarar verecek ve sütün doğal niteliklerini bozacak veya değiştirecek maddeleri taşıyan sütler, fena kokan, rengi değişmiş veya boyanmış, içinde gözle görülebilecek derecede çok yabancı madde bulunan veya bir yerde bırakıldığı zaman yarım saat içinde kabın dibinde belirli miktarda tortu bırakan sütler, içerisinde kan, irin veya hayvanın diğer salgı ve dışkı maddeleri bulunan sütler, ateşli bir ishale veya herhangi bir meme hastalığına tutulmuş hayvanların sütleri, herhangi bir aşamasında içine hastalık yapıcı (patojen) mikroorganizma karışmış veya insan için zararlı bakteri toksinleri meydana gelmiş sütlerin insan gıdası olarak kullanılması ve satılması yasaklanmıştır

(<http://www.resmigazete.gov.tr> 1952).

Hasta veya sağlıksız hayvan etleriyle yapılan veya kokmuş, çürümüş, küflenmiş, kurtlanmış veya diğer yollarla doğal vasıfları bozulmuş ilkel maddelerden yapılan veya kutuları açıldıkları zaman bu bozuklukları gösteren, içindeki organik maddenin kimyasal değişikliği nedeniyle gaz oluşmuş veya kimyasal değer bozukluğu işaret eden konserveler, içindeki doğal maddenin kimyasal değişikliği nedeniyle kapakları şişkin olan veya delinmiş veya kutularında içine kadar işlemiş pas lekeleri bulunan konserveler, içeriğinden yapılan havalı ve havasız kültürlerde bakteri üreyen veya içinde toksinler bulunan konserveler, bileşiminde zararlı maddeler bulunan veya içinde gıda maddeleri ile temas eden kısımlarda % 0,5 den fazla kurşun içeren kutulara konulmuş konserveler, GMT'ye göre sağlığa zararlı olacak derecede bozulmuş sayılan maddelerle yapılanlar, kapalı kaplarda sterilize edilerek hazırlanan et, balık, sebze ve meyve konserveleri sağlığa az veya çok zarar verecek derecede bozulmuş sayılmıştır(<http://www.resmigazete.gov.tr> 1952).

GMT'ye göre bozulmuş sayılan ilkel maddelerle yapılanlar ile zararlı madeni veya organik cisimleri, hastalık yapan mikropları veya toksinleri içeren dondurmalar sağlığa az veya çok zarar verecek derecede bozulmuş sayılmıştır. İçine herhangi bir şekilde zehirli madde katılmış olan dondurmalar da sağlığı hafif veya ağır şekilde zarar verecek şekilde tağış edilmiş sayılmıştır (<http://www.resmigazete.gov.tr> 1952).

Çürümüş, küflenmiş, kokmuş, diğer yollarla başkalaşmış veya kirlenmiş bulunan baharatlar GMT'de belirlenen miktardan fazla kükürt dioksit bulunan sofrta hardalı, kimyasal bulaşma olacak kaplar içerisine konulmuş olan hardallar sağlığa az veya çok zarar verecek derecede bozulmuş sayılmıştır (<http://www.resmigazete.gov.tr> 1952).

GMT'de 1952 - 2004 yıllar içerisinde 27 defa değişiklik yapılmıştır. Tüzüğe dayanak oluşturan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 199. maddesinde yer alan "her gıda maddesi ile" ifadesi 05/06/2004 tarihli 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında

Kanun ile kaldırılmıştır. Bu kanun değişikliği sonucunda tüzüğün gıda ile ilgili hükümleri hukuki dayanağının kalmaması nedeniyle geçerliliğini kaybetmiştir. GMT'nin gıda ile ilgili hükümleri 52 yıl yürürlükte kalmıştır.

GMT yürürlükte iken 28/06/1995 tarihli 560 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname'nin yayımlanmasıyla birlikte gıda mevzuatında bir dönüşüm başlamıştır. Genel mevzuatın bir parçası olan gıda ile ilgili kurallar özelleştirilmiş ve bağımsız bir mevzuat yapısına evrilmiştir. 560 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) çerçeve nitelikte bir mevzuat olup gıda güvenilirliğine ilişkin bir tanımlamada bulunmamaktadır. Ancak gıda maddeleri üreten işyerlerinin asgari teknik ve hijyenik şartlarının belirlenmesinin yanında sağlığın korunması amacıyla gıdalar ile ilgili kısıtlamalar getiren gıda güvenilirliğinin sağlanmasına yönelik kuralların yanı sıra 560 sayılı KHK ile getirilen kısıtlamaların uygulanmasının sorumluları da belirlenmiştir.

560 sayılı KHK ile insan sağlığının korunması dolayısıyla gıda güvenilirliğinin sağlanması amacıyla getirilen kısıtlamaları açıklamak gerekirse;

Gıda maddeleri üreten işyerlerinin, taşınması gereken asgari teknik ve hijyenik şartları devam ettirmesi gerekmektedir. Bu şartları kaybetmeleri halinde faaliyetlerini devam ettiremezler.

560 sayılı KHK hükümleriyle üretici ve tüketici menfaatleri ile halk sağlığını korumak, gıda maddelerinin tekniğine uygun ve hijyenik şekilde üretim, hazırlama, işleme, muhafaza, depolama, taşıma ve pazarlanmasını sağlamak üzere gıda maddelerinin özelliklerini belirlemek amacıyla Türk Gıda Kodeksi (TGK) olarak adlandırılan ulusal bir mevzuat yapısı oluşturulmuştur. KHK'de TGK'ye uyulmaksızın gıda maddelerinin üretilmesi, işlenmesi ve mübadele konusu yapılması yasaklanmıştır.

560 sayılı KHK'de mübadele konusu yapılması kavramı ayrıca tanımlanmıştır. Bu kavram ile gıdaların sadece satışı değil satış amacıyla sergilenmesi, herhangi bir şekilde

devretmek üzere depolaması ve herhangi bir biçimde devredilmesi kapsama alınmıştır.

Gıda maddelerinin insan sağlığına zarar verecek içerikte olmaması, içerisine zararlı bir madde katılmaması, böyle bir maddenin kalıntısının bulunmaması ve gıdaya zararlı özelliğe yol açacak herhangi bir işlem uygulanmaması kuralı getirilmiştir.

6968 sayılı Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu kapsamında bitki hastalık ve haşerelerine karşı kullanılan zirai mücadele ilaçlarına, koruma maddelerine, bitki gelişmesini düzenleyici maddelere, toprağın fiziksel ve kimyasal karakterini düzenleyen maddelere izin verilmiştir. 560 sayılı KHK ile izin verilen bu maddelerin artık ve reaktif ürünlerini izin verilen miktarlardan fazla içeren bitkisel kaynaklı gıda maddelerinin yetiştirmesinden saklanmasına kadar her ne şekilde olursa olsun mübadele konusu yapılması yasaklanmıştır. İzin verilen sınırları aşan miktarda bulunan zirai ilaç ve diğer maddeleri veya bu maddelerin değişimi sonucunda oluşan ürünleri dış veya i kısımlarında taşıyan hayvansal kaynaklı gıda maddelerinin de mübadele konusu yapılması yasaklanmıştır.

İlaç olarak tescil edilmiş veya hayvan yemleri bakımından katkı maddesi olarak kabul edilmiş maddelerin canlı hayvanlara verilmiş olması halinde; bu ilaç ve katkı maddelerinin hayvanların vücudundan atılması için gereken bekleme süreleri belirlenmiştir. Ancak bu bekleme süreleri dolduktan sonra hayvanlardan elde edilen gıda maddelerinin mübadele konusu yapılmasına izin verilmiştir. İlaç veya yem katkı maddelerinin ilaç olarak kullanılmaları halinde, 1734 sayılı Yem Kanunu'na göre belirlenen bekleme süresi geçmeden önce veya bekleme süreleri belirlenmemiş farmakolojik etkileri bulunan maddelerin uygulanması halinde, bu hayvanlardan elde edilen hayvansal kaynaklı gıda maddelerinin mübadele konusu yapılması yasaklanmıştır.

Bu kısıtlamaların uygulanmasından üreticiler, imalatçılar ve sanayiciler birlikte sorumlu tutulmuştur (<http://www.resmigazete.gov.tr> 1995).

KHK düzeyindeki gıda mevzuatı 05/06/2004 tarihli 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun'un yayımlanmasından sonra kanun düzeyinde hukuki bir dayanağa sahip olmuştur. 5179 sayılı Kanun ile Türkiye'de ilk defa gıda güvenilirliği kavramı gıda güvenliği olarak adlandırılmıő, hukuki olarak tanımlanmıő ve gıda güvenilirliğini sağlamak amacı mevzuatta yer almıştır. 5179 sayılı Kanun ile gıda güvenilirliğinin sağlanması amacıyla getirilen kuralları açıklamak gerekirse;

5179 sayılı Kanun ile gıda güvenilirliğinin sağlanması, her türlü gıda maddesinin ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemelerin teknik ve hijyenik şekilde üretim, işleme, muhafaza, depolama, pazarlama ve halkın gereği gibi beslenmesinin sağlanması, üretici ve tüketici menfaatleriyle halk sağlığını korunması için gıda maddelerinin üretiminde kullanılan her türlü ham, yarı işlenmiş ve işlenmiş gıda maddeleri ile gıda iőlemeye yardımcı maddeler ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemelerin güvenilirliğine ilişkin özelliklerinin belirlenmesi, gıda maddeleri üreten ve satan işyerlerinin asgari teknik ve hijyenik Şartlarının belirlenmesi, gıda maddeleri ile ilgili hizmetler ile denetimine dair usul ve esasların belirlenmesini amaçlanmaktadır.

Güvenilir gıda, raf ömrü süresince fiziksel, kimyasal ve biyolojik riskleri taşımayan gıdalar olarak tanımlanırken gıda güvenilirliği, gıdalarda olabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve her türlü zararların giderilmesi için alınan önlemlerin tamamı olarak tanımlanmıştır.

İnsan sağlığının korunması ve gıda güvenilirliğinin sağlanabilmesi amacıyla gıda mevzuatı uygulamalarında risk analizi esası benimsenmiştir. Ancak alınan önlemlerin özel koşullar ile doğası gereği uygun olmaması durumunda risk analizi hariç tutulmaktadır. Risk değerlendirmesinin bilimsel kanıtlara dayandırılan, bağımsız, tarafsız ve Şeffaf bir Şekilde yapılması benimsenmektedir. Risk yönetiminde, risk değerlendirmesi sonuçları dikkate alınmakta ve insan sağlığı üzerinde zararlı bir etkinin olması ihtimalinin belirmesi ve bilimsel belirsizliklerin sürmesi gibi özel durumlarda, kapsamlı bir risk değerlendirmesine olanak sağlayacak ileri düzeyde bilimsel veriler

elde edilinceye kadar geçici ihtiyati tedbirler uygulanmasına olanak tanınmaktadır.

Kanunla, insan sağlığını korumak ve gıda güvenilirliği koşullarını sağlamak üzere, gıdadan kaynaklanan doğrudan veya dolaylı bir riskin bildirimine ilişkin sistemlerin TKB tarafından kurulması, TKB ile Sağlık Bakanlığı'nın gıdadan kaynaklanan doğrudan veya dolaylı riskler söz konusu olduğunda bilgi paylaşımı ve işbirliği öngörülmektedir.

5179 sayılı Kanun ile gıda işletmecilerine gıda güvenilirliği ile ilgili sorumluluklar getirilmiştir. Gıda işletmecilerinin ithal ettiği, ürettiği, işlediği, imal ettiği veya dağıtımını yaptığı gıdanın gıda güvenilirliği şartlarına uymaması durumunda, ürününü pazardan geri çekmek ve bu konuda yetkili mercileri bilgilendirmeleri zorunluluğu bulunmaktadır.

Gıda maddesinin toptan veya perakende satış veya dağıtım faaliyetlerinden sorumlu kişilere de gıda güvenilirliği şartlarına sahip olmayan ürünleri pazardan geri çekmek, yetkili merciler tarafından alınan tedbirler ile ilgili olarak işbirliği yapmak, gıdanın izlenebilirliğine katkıda bulunmak zorunluluğu getirilmektedir.

Gıda maddelerini ve gıda ile temas eden madde ve malzemeleri üreten veya satan işyerleri insan sağlığının korunması amacıyla, ilgili yönetmeliklerde belirtilen asgari teknik, hijyenik ve güvenlik şartlarını taşımak zorundadırlar. Bu işyerlerinin ürettiği veya sattığı gıdalar Türk Gıda Kodeksi'ne uyulmaksızın üretilemezler, mübadele konusu yapılamazlar ve işlenemezler. Bu işyerlerine gıda maddelerini insan sağlığına zarar verecek içerikte üretmemesi, içerisine zararlı bir madde katmaması, böyle bir maddenin kalıntısını bulundurmaması ve gıdaya zararlı özelliğe yol açacak herhangi bir işlem uygulamaması kuralları getirilmiştir (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2004).

Türkiye'de 1998 yılından 2010 yılına kadar gıda güvenliği olarak adlandırılan gıda güvenilirliği kavramı 13/06/2010 tarihli 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'un kabulü ile hukuki bir nitelik kazanmıştır. 178/2002 sayılı

olmadığının tespiti durumunda, geri kalanı ile ilgili daha kapsamlı yapılan değerlendirme sonucunda güvenilir olduğu ispat edilemez ise o seri, parti veya sevkiyattaki aynı sınıf veya çeşidin tamamının güvenilir olmadığı kabul edilmektedir.

Bakanlığa gıdanın mevzuatla belirlenen şartlara uygun olması durumunda bile, gıdanın güvenilir olmadığına dair yeterli şüphe veya nedenin oluşması durumunda, söz konusu gıdanın piyasaya arzını kısıtlama veya piyasaya arz edilen gıdayı toplatma yetkisi verilmektedir. Bakanlık, insan sağlığını göz önünde bulundurarak bazı madde ve ürünlerin, gıda olarak veya gıda üretiminde kullanılmalarını kısıtlama, yasaklama ya da kullanımını belirli esaslara bağlama yetkisini kullanabilmektedir.

Gıda ve yem mevzuatındaki gıda ve yem güvenilirliğine ilişkin kurallara uygun olan ürün, bu mevzuat kurallarının kapsadığı ölçüde güvenilir kabul edilmektedir (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2010).

2.3.3 Gıda resmi kontrolü

Gıda resmi kontrolü olarak adlandırılan faaliyetler farklı zamanlarda tetkik, kontrol, denetim ve teftiş gibi farklı isimler altında gerçekleştirilmektedir. Gıda resmi kontrollerinde isim farklılıkları olmakla birlikte içerikte bazı temel amaçları bulunmaktadır. Bunlar;

- Gıda işletmelerinin belirlenen şartlara uygun üretim yapıp yapmadığının kontrolünün yapılması.
- Üretilen gıdaların depolanması, taşınması, tüketime sunulması ve satışı sırasında gıdalar için gerekli şartların sağlanıp sağlanmadığının kontrolünün gerçekleştirilmesi.
- Gıdaların mevzuatla belirlenen güvenilirlik ve kalite şartlarını taşıyıp taşımadığının kontrolünün sağlanması.
- Tüketicilerin gıdalar hakkında doğru ve yeterince bilgilendirilip bilgilendirilmediğinin kontrol edilmesi.

Yukarıda sıralanan amaçlar doğrultusunda üretim, depolama, nakliye, tüketime sunma ve satış faaliyeti gerçekleştiren işyerlerine haberli veya habersiz olarak ziyaretler gerçekleştirilmekte, işyerlerinin faaliyetleri ile ilgili tuttuğu kayıtlar incelenmekte, gıdalardan numuneler alınarak analiz edilmekte, etiket, reklam ve tanıtımlarda tüketiciye verilen bilgiler kontrol edilmektedir.

2.3.4 Türkiye gıda resmi kontrollerine ilişkin kurumsal yapılanma

Türkiye’de gıda resmi kontrollerinde kurumsal yapılanma kanun, kararname, yönetmelik vb. mevzuatın yayımlanmasıyla başlamıştır. Türkiye’de gıda resmi kontrollerine ilişkin ilk kanun 14/04/1930 tarihli 1580 sayılı Belediye Kanunu ile 06/05/1930 tarihli 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’dur.

Belediye sınırları içinde gıda üretim, depolama ve satış yerlerinin denetimini, 1580 sayılı Belediye Kanunu’nun 15. maddesinde belediyenin görevleri arasında sayılmıştır. Bu görevin kapsamı aynı maddenin 2, 3, 28, 58. ve 61. fıkralarında oldukça geniş bir biçimde belirlenmiştir. Bu görevin belediye tarafından nasıl yerine getirileceği ve belediye zabıtasının yapısı aynı yasanın 99, 104, 105. maddelerinde tanımlanmıştır (Giray ve Soysal 2007). 1580 sayılı Kanun’da gıda resmi kontrollerini gerçekleştirme görevi belediyeler bünyesinde bulunan zabıtalara verilmiştir (<http://www.resmigazete.gov.tr> 1930a).

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’yla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na belediyelerin yaptığı resmi kontrolleri denetleme yetkisi ile gerekli görüldüğü yer ve zamanlarda görevlendireceği memurlara da doğrudan gıda resmi kontrolü yapma yetkisi de verilmektedir. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nda gıda resmi kontrol yetkisine ek olarak bu resmi kontrollerde alınan gıda numunelerinin analiz edilmesi için laboratuvarlar kurulmasına ilişkin hüküm de bulunmaktadır (<http://www.resmigazete.gov.tr> 1930b).

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun uygulanmasına yönelik olarak 1942 yılında gıdaların özel koşulları, bozulma, taklit ve taşıma koşullarının belirlendiği Gıda Nizamnamesi

yayımlanmıştır. Nizamname 1952 yılında GMT yayımlanana kadar yürürlükte kalmıştır. GMT’de gıdaların özel koşulları, bozulma, taklit ve taşıma koşullarının yanı sıra gıdaların kontrol ve denetimine ilişkin kurallar ile uygunsuz olduğu belirlenen gıdalara uygulanacak imha vb. işlemlere ilişkin kurallara da yer verilmiştir. Tüzükte bulunan gıda maddeleriyle genel sağlığı ilgilendiren eşya ve gereçlerin gıda resmi kontrollerini kimlerin yapacağı da açıklanmıştır. Resmi kontrollerin belediyelerin sağlık birimlerine bağlı çalışanlar tarafından, belediye ve belediye sağlık birimlerinin olmadığı yerlerde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı sağlık personeline veya Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’nın ayrıca görevlendireceği diğer memurlar tarafından, yürütüleceği belirtilmiştir (<http://www.resmigazete.gov.tr> 1952).

Gıda resmi kontrolleri ile ilgili mevzuat ve yetki yönünden yaşanan bu gelişmeler devam ederken her türlü madde ve mamuller ile usul ve hizmet standartlarını yapmak amacıyla 22/11/1960 tarihli 132 sayılı kuruluş kanunu ile Türk Standardları Enstitüsü kurulmuştur. Enstitü tarafından kabul edilen standartlar Türk Standardı adını almaktadır. Bu standartlar ihtiyari olup, standardın ilgili olduğu bakanlığın onayı ile mecburi kılınabilmektedir. Mecburi kılınan standartlar Resmi Gazete’de yayımlanmaktadır (<http://www.tse.org.tr> 2015a). Gıdaların özel koşulları, bozulma, taklit ve taşıma koşulları GMT’de belirlenmesinin yanında mecburi kılınan gıda standartları ile yeni bir mevzuat yapısı daha ortaya çıkmıştır.

Gıda resmi kontrolleri ile ilgili 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun 12/01/1961 tarihinde yayımlanmıştır. Bu Kanun’da da gıda kontrolü belediye sağlık hizmetleri arasında sıralanmıştır. Ancak sağlık hizmetlerinin sosyalleştirildiği bölgelerde belediyelerin çevre sağlığı hizmetleri dışında kalan sağlık hizmetleri görevleri hükümet doktoruna verilmiştir. Belediyenin çevre sağlığı hizmetlerinin denetiminin de sağlık ocakları hekimleri tarafından yapılacağı belirtilmiştir (<http://www.resmigazete.gov.tr> 1961).

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı gıda işletmelerinin de kapsamı içerisinde bulunduğu gayri sıhhi müesseselerin kontrol altına alınması, ruhsatlandırılması ve

denetlenmesindeki esasları belirlemek amacıyla 26/10/1983 tarihinde Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliği'ni yayımlamıştır.

Belediye ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı arasında paylaşılan gıda resmi kontrolü görev ve yetkisi Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca 14/12/1983 tarihli 181 sayılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname gereğince merkezde Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, taşrada Sağlık İl Müdürlükleri, Halk Sağlığı Laboratuvarları ve Hıfzısıhha Merkezleri aracılığıyla yürütülmüştür. 181 sayılı KHK ile gıda resmi kontrolü yetkisine Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı da ortak olmuştur. Temel sorumluluk Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ait olmak üzere Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı mahalli idarelerle işbirliği yaparak gıda maddelerinin ve gıdaları üreten yerlerin sağlık açısından kontrol hizmetlerini yürütmek alanlarında yetkilendirilmiştir (<http://www.resmigazete.gov.tr> 1983).

12/03/1985 tarihli 3161 sayılı Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Kanunu yürürlüğe girene kadar gıda alanında araştırma ve geliştirme çalışmaları yapan Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı gıda denetim hizmetlerini yürütme görevini de üstlenmiştir. Gıda üretim yerlerinin kalite ve güvenlik kontrolleri gerçekleştirilmeye başlanılmıştır (Demirözü 2005). Gıda resmi kontrollerinin yürütülmesi amacıyla Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü (KKGM) kurulmuş ve merkezde gıda kontrolüyle görevlendirilmiştir. TKB İl Kontrol Laboratuvar Müdürlüklerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkındaki Yönetmelik 26/06/1989 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış ve yönetmelik kapsamında İl Kontrol Laboratuvar Müdürlükleri kurulmuştur. Gıda üreticilerinin ürettikleri gıdalarda kalite ve güvenilirlik analizlerini yapma görevi bu müdürlüklere verilmiştir (Demirözü 2005).

Gıda standartları ve kalite kontrol hizmetleri için temel prensipleri belirlemek, duyurmak, uygulamaları denetlemek, Türk Gıda Kodeksini hazırlamak, mecburi uygulanan standartların kontrolünü yapmak ve bunların uygulamalarını denetlemek görevleri 09/08/1991 tarihli TKB'nin Kuruluş ve Görevlerine ilişkin 441 sayılı KHK

hükümleri gereğince TKB'ye verilmiştir. Ayrıca, TKB tarafından mecburi uygulamaya konulan gıda standartlarına göre yurtiçinde ve dış ticaret aşamalarında kontroller gerçekleştirilmiştir. Dış Ticaret Müsteşarlığınca her yıl yayımlanan Dış Ticarete Standardizasyon Tebliği gereğince belirli gıda maddelerinin ithalat kontrollerinde "kontrol belgesi" onaylanması görevi TKB tarafından yürütülmeye başlanmıştır (Demiröz 2005).

Dış ticarete ihracat ve ithalatın kalite ve standartlar yönünden denetlenmesine ait mevzuatı hazırlamak ve uygulamak, zorunlu olarak uygulamaya konulmuş olan Türk Standartlarının gerekli gördüğü denetimleri yapmak veya yaptırmak ile laboratuvar müdürlüklerinin çalışmalarını koordine etme görevi 20.12.1994 tarihli 4059 sayılı Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun ile Dış Ticaret Müsteşarlığı bünyesinde yer alan Dış Ticarete Standardizasyon Genel Müdürlüğüne verilmiştir (Demiröz 2005). Gıdalar da dış ticarete konu olduğunda bu Kanun kapsamında yer alan ürünlerdir. Kanun ile Dış Ticaret Müsteşarlığı ve müsteşarlığın Dış Ticarete Standardizasyon Genel Müdürlüğü de gıda resmi kontrolünün bir kısmında görevlendirilmiştir.

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu veya Belediye Kanununda yer alan kurallar ile genel mevzuatın bir parçası olan gıda düzenlemeleri 28/06/1995 tarihli 560 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname ile özel ve bağımsız bir nitelik kazanmıştır. 560 sayılı KHK'de gıda resmi kontrolleri konusunda kurumlar arasındaki yetki paylaşımı devam etmektedir. Gıda üreten işyerlerine asgari teknik ve hijyenik şartlara göre çalışma izni düzenlenmesi ve gıda işyerleri siciline kaydedilmesi Sağlık Bakanlığı görev alanına girmektedir. Gıda üretim yerlerinin sicil, izin ve tescil işlemleri görevi TKB'ye verilmiştir.

Gıda resmi kontrollerinde gıda maddeleri üreten işyerlerinin asgari teknik ve hijyenik şartlara göre çalışma izni denetim yetkisi Sağlık Bakanlığı'na, gıda maddelerinin gıda kodeksine uygunluğunun denetimi ve gıda kontrolü, sicil, izin ve tescil işlemleri ve tüm et kesim yerleri (kanatlı dahil) mezbahalar ve entegre et tesislerinin kuruluş ve çalışma

izni kapsamındaki denetimler ile gıda maddelerinin ithal ve ihracındaki denetimlerin yetkisi TKB'ye verilmiştir. Gıda maddeleri satış yerlerinin denetim yetkisi belediye sınırları ve mücavir alanlarında işbirliği içinde belediyeler ile Sağlık Bakanlığı'na bu alanlar dışında Sağlık Bakanlığı'na verilmiştir.

Gıda maddelerinin hijyen ve kalite analizlerini yapmak üzere özel laboratuvarların kurulması ve yetkilendirilmesinin önü açılmıştır. Özel laboratuvarlara kuruluş izni verilmesi, gıda analizlerinde yetkilendirilmesi ve denetimi için yönetmelik düzeyinde mevzuat oluşturulması öngörülmüştür (<http://www.resmigazete.gov.tr> 1995).

Sağlık Bakanlığı gıda alanındaki yetkilerini 2004 yılında bir protokolle TKB'ye devretmiştir. Sonrasında TKB tarafından gıda resmi kontrollerinde koordinasyon ve yetki konularındaki karmaşanın oradan kaldırılması, yetkinin organizasyonun çatısı altında toplanması amacıyla AB ile uyum süreci de dikkate alınarak yeni bir kanun taslağı hazırlanmıştır. Kanun taslağında tek yetkili makam TKB olarak belirlenmiş ise de Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda yasalaşma sırasında çeşitli öneriler verilmiştir. Sonuçta 05/06/2004 tarihli 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun metninde tüm gıda maddeleri ve gıda ile temas eden madde ve malzemeleri üreten, satan işyerleri ile bu yerlerde üretilen, satılan tüm gıda maddelerinin ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemelerin piyasa gözetimi ve denetiminin, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde yapılacağı hükmü yer almıştır (Giray vd. 2006).

5179 sayılı Kanun'un yayımlanmasının ardından 13/7/2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu yayımlanmıştır. Kanun maddelerinden belediyelerin yetki ve imtiyazlarına ilişkin 15. maddesi ile uygulanmayacak hükümlere ilişkin 84. maddesi ile 5179 sayılı Kanun ile TKB'ye verilen bazı yetkileri yürürlükten kaldırılarak bu yetkiler belediyelere devredilmiştir. Yetki devrinden sonra uygulama mevzuatının hazırlanmasındaki gecikmelerden dolayı, resmi kontrollerde önemli ölçüde boşluklar oluşmuştur (Giray vd. 2006).

Gıda üretim yerlerinin sicil, izin ve tescil işlemlerinin TKB’ce yürütülmesine 5179 sayılı Kanun ile devam edilirken Sağlık Bakanlığı’nın yürüttüğü çalışma izni verilmesi görevi TKB’ye geçmiştir. Bakanlığa ihracat ve ithalatta gıda maddeleri ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemelerin gıda güvenliği ve kalitesi yönünden denetim esaslarını oluşturma, resmi kontroller için giriş ve çıkış gümrük kapılarını belirleyip ilan etme yetkisi de verilmiştir.

Gıda mevzuatı ve uygulanmasında risk analizinin esas alınması prensibi 5179 sayılı Kanun’da yer almıştır. İlk defa kanun düzeyindeki bir mevzuatta gıda resmi kontrollerini gerçekleştirecek personel “Gıda kontrolörü/Gıda denetçisi: Gıda kontrol ve gıda denetim iş ve işlemlerini yerine getirmek üzere ilgili konuda asgari lisans düzeyinde eğitim almış Bakanlık tarafından eğitim verilerek yetkilendirilmiş olan kişileri ifade eder” şeklinde tanımlanmıştır. Gıda resmi kontrollerinde en az lisans mezunu personelin görev alması öngörülmüş, ancak 5179 sayılı Kanun gereği Sağlık Bakanlığı’nda “Çevre Sağlığı Teknisyeni” olarak gıda resmi kontrollerinde görev yapmakta olan “Sağlık Memuru” unvanlı kadrolarda görev yapan 500 adet personel, kadroları ile birlikte TKB’ye devredilerek gıda resmi kontrolü yapma yetkisine sahip olmuşlardır (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2004).

TKB’nin gıda resmi kontrollerindeki görev ve yetkileri zaman içerisinde artmakla birlikte Sağlık Bakanlığı’nın yetkileri de devam etmektedir. Sağlık Bakanlığı’nın 10/02/2005 tarihli Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Yönerge’sinde gıda kontrol hizmetlerinin, sağlık ocaklarında Sağlık Müdürlüğü Gıda ve Çevre Kontrol Şube Müdürlüğü ile işbirliği içerisinde nasıl gerçekleştirileceğine dair ayrıntılı bilgi ve talimatlar bulunmaktadır. Gıda denetimlerinde doktor ve çevre sağlık teknisyenleri görevlendirilmiş ve görevleri belirlenmiştir (<http://www.ttb.org.tr> 2005a).

Gıda resmi kontrollerinde yetkinin tek bir kurumda toplanması amacıyla yayımlanan 5179 sayılı Kanun ile ilgili bir belediyenin Danıştay’da açtığı dava sonucunda Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu’nun 05/08/2005 ve 23/06/2006 tarihlerinde almış olduğu yürütmeyi durdurma kararları doğrultusunda, gıda üreten ve satan iş yerlerinde, 5179

sayılı Kanun öncesinde olduğu gibi belediyeler de denetimlere başlamışlardır. Bu durum bir yandan üretici, tüketici, sanayici, esnaf ve devlet kurumlarında boşluğa ve karışıklığa yol açmış, bir yandan da Türkiye'nin iç ve dış itibarını olumsuz etkilemiştir (Gürer 2012).

5179 sayılı Kanun'un uygulanmasında yaşanan olumsuzlukların etkileri yurtiçinde yaşandığı gibi uluslararası ilişkilere de yansımıştır. 1999 yılında Türkiye'nin AB'ye adaylığının resmen ilan edilmesini takiben aday ülke statüsü ile 2005 yılında müzakerelere başlanılmıştır. Müzakereler kapsamında her yıl AB tarafından ilerleme raporları yayımlanmaktadır. AB'nin 2006, 2007, 2008 ve 2009 yılı ilerleme raporlarında AB gıda güvenliği politikasına ilişkin mevzuatın aktarılması ve uygulamasının sınırlı kaldığı, özellikle kontrol birimlerinin sorumluluklarını açıkça belirleyecek olan gıda, veterinerlik, bitki sağlığı, yem, hijyen, ve resmi kontroller alanlarında önemli çaba gösterildiği, ilerlemeler kaydedildiği ancak AB müktesebatına uyum konusunda bir temel teşkil edecek mevzuat paketinin iç hukuka aktarılamadığı konusu yer almıştır. Bu nedenlerle 12. Fasal "Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası" müzakerelere açılmamıştır (<http://www.abgs.gov.tr> 2015b).

Tüm bu gelişmeler sonrasında 13/06/2010 tarihli 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu yayımlanmıştır. 5996 sayılı Kanun'un yayımlanmasından sonra AB müktesebatının iç hukuka aktarılması ve uygulanması için detaylı bir strateji hazırlandığı belirtilerek 12. Fasal 30/06/2010 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirilen 9. Hükümetlerarası Katılım Konferansı'nda müzakerelere açılmıştır (<http://www.tarim.gov.tr> 2015c).

5996 sayılı Kanun çiftlikten çatala, tarladan sofraya anlayışını benimsemektedir. Kanun gıdaların kaynağı olan bitkisel ve hayvansal üretimde bitki sağlığı ve veteriner hizmetlerinden, hayvan yetiştiriciliğinin temelini oluşturan yemlere kadar birincil tarımsal üretimin hijyen ve güvenilirlik esaslarını kapsamakta, çiftlik ve tarlada yapılacak resmi kontrollerin usul ve esasları ile uygulanacak idari yaptırımları belirlemektedir (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2010).

Bütüncül bir yaklaşımla hazırlanıp yayımlanan 5996 sayılı Kanun ile birincil üretimin devamı niteliğindeki gıdaların hijyen ve güvenilirlik şartlarının yanı sıra gıdaların tarladan sofraya gelinceye kadar geçirdiği süreçte yapılacak resmi kontrollerin usul ve esasları ile uygulanacak idari yaptırımlar belirlenmiştir (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2010).

Amaç ve sorumluluklar yönüyle değerlendirildiğinde de 5996 sayılı Kanun'un daha önce yayımlanan 560 sayılı KHK ve 5179 sayılı Kanun'dan farklı olduğu görülmektedir. 560 sayılı KHK ve 5179 sayılı Kanun üretici ve tüketici menfaatlerini korumayı amaçlarken 5996 sayılı Kanun tüketici menfaatlerini çevrenin korunması da dikkate alınarak korumak ve sağlamayı amaçlamaktadır. Güvenilir gıda üretimi ve piyasaya arzı konularında sorumlulukların büyük bir kısmı gıda işletmecilerine verilmektedir.

5996 sayılı Kanun ile yurtiçi, ithalat ve ihracat aşamalarında gerçekleştirilecek tüm gıda resmi kontrollerinde tek yetkili otorite TKB olmakla birlikte kaynak suları, içme suları, doğal mineralli sular ve tıbbi amaçlı suların kontrolü ile özel tıbbi amaçlı diyet gıdaların üretim, ithalat, ihracat ve kontrolü Sağlık Bakanlığı'na bırakılmıştır. Resmi kontroller ile ilgili bir başka istisna da Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde veteriner hizmetleri ile gıda, denetim ve kontrol faaliyetleri 5996 sayılı Kanun çerçevesinde TKB ile işbirliği içerisinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin ilgili birimleri tarafından yapılacak olmasıdır.

Gıda resmi kontrollerinde gıda analizlerini gerçekleştirecek kamu ve özel laboratuvarların izin ve denetim yetkisi de TKB'ye verilmiştir. Resmi kontrollerde görev alacak olan kontrol görevlileri söz konusu olduğunda 5996 sayılı Kanun'un EK-2'sinde üretilen, işlenen ve dağıtılan gıdaların niteliğine göre resmi kontrolü gerçekleştirecek meslek mensupları belirlenmiştir. Kanunun EK-2'sinde Ziraat Mühendisi, Gıda Mühendisi, Su Ürünleri Mühendisi, Veteriner Hekim vb. lisans mezunu meslek mensuplarının gıda resmi kontrollerinde görev alması öngörülmektedir. Gıda resmi kontrollerine ilişkin şeffaflık ilkesi 5996 sayılı Kanun'un getirdiği yeniliklerden biri olup resmi kontrol sonuçlarının kamuoyu ile paylaşılmasına olanak

vermektedir (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2010).

TKB, 08/06/2011 tarihli 639 sayılı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile tekrar yapılandırılmış ve GTHB ismini almıştır. Gıda güvenilirliği alanında politikaların uygulanması ve mevzuatın hazırlanması sorumluluğu GTHB'ye verilmiştir, Gıda resmi kontrollerinin organize edilmesi ve gerçekleştirilmesinin sağlanması görevi KKGM'nin devamı niteliğinde olan Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü'ne (GKGM) verilmiştir.

2016 yılında GTHB 81 İl Müdürlüğü ve yetkili İlçe Müdürlükleri'nde görevli 5151 kontrol görevlisince 734.862 gıda resmi kontrolü gerçekleştirilmiştir. Söz konusu resmi kontrollerde alınan gıda numuneleri 38'i akredite 41 Gıda Kontrol Laboratuvarı, Bursa Gıda ve Yem Araştırma Enstitüsü ve Ulusal Gıda Referans Laboratuvarlarında analiz edilmektedir. Gıda analizlerinde yetkili 85'i akredite, 93 adet özel laboratuvar bulunmaktadır (<http://www.tarim.gov.tr> 2016d, <http://www.tarim.gov.tr> 2016e).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada AB kumru olan FVO'nun denetimleri ile Türkiye'nin gıda resmi kontrolleri araştırılmıştır. AB üye, aday ve ihracat yapacak üçüncü ülkelerin resmi kontrollerinin AB mevzuatına uygun olmasını sağlamak için FVO'ya misyon denetimleri yaptırmaktadır. Türkiye'nin FVO denetimlerindeki statüsü AB'ye aday ve ihracat yapacak üçüncü ülkedir. Çalışmada FVO'nun yapısı, görevleri, dünyada ve Türkiye'deki faaliyetleri incelenmiştir. FVO misyon denetimlerinin Türkiye'nin resmi kontrollerine olan etkilerine yer verilmiştir.

Bu literatür çalışması ile AB ve Türkiye gıda resmi kontrolleri, FVO denetimlerinin bu resmi kontrollerdeki rolünün belirlenmesi amaçlanmıştır. FVO'nun yetkileri değerlendirildiğinde denetimlerinin gıda güvenirliliği boyutunun dışında önemli ticari sonuçları da bulunmaktadır. Bu çalışmayla Türkiye ve dünya gıda ticaretinde önemli rol oynayan AB'ye gıda ithalatında karar verici olan FVO ve denetim faaliyetlerine ilişkin farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır. FVO denetimlerinde ziyaret edilen Bakanlık merkez ve taşra teşkilatının, laboratuvarların, üreticilerin, işletmecilerin, perakendecilerin ve ihracatçıların hangi gerekçe ve bakış açısıyla denetlendiklerini bilmeleri, denetim yöntemi ve denetçilerin beklentileri hakkında fikir sahibi olmaları da hedeflenmiştir.

AB gıda güvenirliliğinden sorumlu kurumlar ve bu kurumlardan biri olan FVO hakkında AB mevzuatı, FVO yıllık program ve faaliyet raporları, denetim raporları, AB'de gıda güvenirliliğinden sorumlu kurumların internet siteleri, yerli ve yabancı bilimsel literatür taranmış, elde edilen istatistikî veriler analiz edilmiştir.

Çalışma içerisinde FVO'nun dünya genelinde çeşitli ülkelerde gerçekleştirdiği denetimler ile ilgili olarak yayımlanan denetim program incelenmiştir. Her yılın başında hazırlanan 1 adet ve yılın ilk 6 ayından sonra güncellenerek tekrar yayımlanan olmak üzere 2 adet denetim program yayımlanmaktadır. Çalışma süresince 32 adet denetim programı incelenmiştir. Her yıl FVO faaliyetleri ile ilgili yayımlanan 14 adet yıllık

rapor incelenerek gerçekleştirilen denetimlere ilişkin istatistiki bilgiler derlenmiştir. FVO denetimleri ve denetim sistematığı hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Denetimlerde kullanılan denetim öncesi soru listesi, denetim planı ve denetim raporu örnekleri incelenmiştir. FVO misyonu tarafından gerçekleştirilen her denetim tavsiye kararları, eylem planları ve nihai rapor çıktıları ile sonuçlanmaktadır. Çalışmada Türkiye’de gerçekleştirilen denetimler sonucunda yayımlanan 38 adet denetimin 3’ünün adı ve gerçekleştirildiği yıl dışında bir bilgiye ulaşılamamıştır. FVO tarafından Türkiye denetimlerine ilişkin yayımlanan 35 taslak rapor, 35 adet denetim tavsiye kararı, 35 adet eylem planı ve 35 adet nihai rapor incelenerek Türkiye’nin gıda resmi kontrollerine etkileri araştırılmıştır. Aynı konuda farklı zamanlarda gerçekleştirilen denetimlerin taslak raporları, tavsiye kararları ve nihai raporları karşılaştırmalı olarak incelenerek konu temelinde denetimlerin etkileri araştırılmıştır.

Türkiye’nin gıda resmi kontrolleri ile ilgili 6 adet kanun, 2 adet KHK, 1 adet nizamname, 1 adet tüzük, 1 adet yönerge, yönetmelikler, tebliğler, kitaplar, yayımlar, makaleler ve incelemeler taranmıştır.

Çalışma yöntemi 2 aşamada gerçekleşmiştir. Birincisi kaynak taraması ikincisi taranan kaynaklardan elde edilen bilgilerin yorumlanması, değerlendirilmesi ve sentezlenmesi ile FVO denetimlerinin ile Türkiye gıda resmi kontrollerine etkileri ortaya konulmuştur.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 FVO DÜNYA DENETİMLERİ

FVO gıda güvenilirliği, hayvan sağlığı ve hayvan refahı ile bitki sağlığındaki alanlarında denetimler yapmaktadır. AB'nin dünyanın gıda ihracat ve ithalatına liderlik etmesi denetim alanlarından gıda güvenilirliği denetimlerinin önemini arttırmaktadır. FVO'nun üye, aday ve ihracat yapacak üçüncü ülkelerde resmi kontrollerin AB mevzuatına uygunluğunu denetlemesinin amacı gıda güvenilirliğini sağlamak ve tüketici haklarını korumaktır. AB'ye ihracat yapacak üçüncü ülkelerde gerçekleştirilen gıda güvenilirliği resmi kontrolleri tüketici sağlığı ve haklarını korumanın yanında ticari açıdan da önem arz etmektedir.

FVO 1997 yılında faaliyete geçmiştir. FVO'nun resmi internet sitesinde yayımlanan denetim raporları ve yıllık raporlar üzerinde yapılan incelemelerden ilk FVO misyon denetiminin 12-18 Şubat 1998 tarihinde gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Denetim su ürünleri konusunda AB'ye ihracat yapacak ülke statüsünde olan Nijerya'da yapılmıştır. Denetimler ile ilgili olarak 1998-2008 yılları arasında konularına, gerçekleştirildiği ülke gruplarına göre denetim sayıları vb. istatistiki bilgilerin ve sözel değerlendirmelerin yer aldığı yıllık raporlar yayımlanmıştır. Ancak 2009 yılından itibaren bu uygulama kaldırılmıştır.

AK tarafından yıl içerisinde gerçekleştirilen FVO denetimlerine ait genel değerlendirmelerin de içinde yer aldığı Üye Devletlerin Resmi Kontrollerinin Gıda Güvenilirliği, Hayvan Sağlığı ve Hayvan Refahı ile Bitki Sağlığındaki Genel İşleyişı adlı yıllık bir rapor hazırlanmaktadır. Yıllık rapor AB resmi internet sitesinde yayımlanmaktadır. Yıllık raporda gıda güvenilirliği, hayvan sağlığı ve hayvan refahı ile bitki sağlığı alanlarında üye ülkelerin yıllık raporlarının değerlendirmesi ile kontrol faaliyetleri, üye devletlerin denetimleri hakkında diğer bilgiler, resmi izleme sonuçları, AK takibi ve uygulamaları, uluslararası ticaret konuları ele alınmaktadır.

FVO faaliyetleri ile ilgili olarak konularına veya gerçekleştirildiği ülke gruplarına göre denetim sayıları vb. istatistiki bilgiler ise gerçekleştirildikleri yıldan iki yıl sonraki yıllık denetim programlarında özet olarak yayımlanmaya başlanmıştır. Örneğin 2013 yılı FVO denetimlerinin konularına veya gerçekleştirildiği ülke gruplarına göre sayıları 2015 yılı FVO Çalışma Programı'nda bulunmaktadır. FVO'nun 2000 ve 2014 yıllarında yaptığı misyon denetimleri ana başlıklar olarak çizelge 4.1'de verilmiştir.

Gıda güvenilirliği, bitki sağlığı, hayvan sağlığı ve hayvan refahı başlıkları altında başlatılan FVO denetimlerine 2007 yılından itibaren Genel Gözlem başlığı ilave edilmiştir. Bu denetim sadece AB'ye üye ülkelerde uygulanmakla birlikte üye ülkedeki tüm denetim mekanizmasını yıllık ve çok yıllık denetim planları üzerinden denetlenmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu denetim ile üye ülkelerin FVO yetki ve sorumluluğundaki tüm faaliyetlerinin AB mevzuatına uygun olarak gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin doğrulanması amaçlanmaktadır. FVO denetimlerine 2012 yılından itibaren hayvan sağlığı ve refahının birlikte değerlendirildiği yeni bir denetim başlığı eklenmiştir. Tüketici menfaatlerinin en üst düzeyde korunması amacıyla 2013 yılından itibaren FVO misyon denetimlerine gıda kalitesi başlığı eklenmiştir.

Çizelge 4.1 FVO misyon denetimlerinin ana başlıklarının dağılımı (2000-2014)
(<http://ec.europa.eu> 2016a, <http://ec.europa.eu> 2016b)

Denetim Ana Başlığı	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Gıda Güvenilirliği	200	148	142	143	142	143	173	176	156	170	173	185	168	152	147
Bitki Sağlığı	15	17	13	16	16	16	13	17	17	16	20	14	12	14	18
Hayvan Sağlığı	24	32	22	52	62	51	36	27	19	29	13	19	23	10	11
Hayvan Refahı	11	12	9	13	14	13	33	17	14	13	15	18	17	12	16
Genel Gözlem	-	-	-	-	-	-	-	15	22	19	13	18	14	16	12
Hayvan Sağlığı ve Refahı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	6	4
Gıda Kalitesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	12
TOPLAM	250	209	186	224	232	223	255	252	228	247	248	258	237	225	215

2000-2014 yılları arasında gerçekleştirilen FVO denetimleri değerlendirildiğinde en az denetimin 2002’de en çok denetimin de 2011’de gerçekleştirildiği görülmektedir. Gerçekleştirilen denetim sayıları ana başlıklarına göre incelendiğinde sayısal ve oransal olarak en çok gıda güvenilirliği ana başlığında en az hayvan sağlığı ve refahı ana başlığında gerçekleştirildiği görülmektedir. En çok gıda güvenilirliği ana başlığında % 69,30 oranında en az hayvan sağlığı ve refahı ana başlığında % 0,37 oranında gerçekleşmiştir.

Denetimlerini yıllık planlar hazırlayarak gerçekleştiren FVO tarafından 2015-2016 yıllarında yapılacak denetimler planlanmıştır. Bu denetimlerin incelenebilmesi amacıyla ana başlıkların sayısı ve yıl içinde gerçekleştirilmesi planlanan tüm denetimlere oranı çizelge 4.2’de verilmiştir.

Çizelge 4.2 Planlanan FVO misyon denetimlerinin ana başlıklarına göre dağılımı (2015-2016) (<http://ec.europa.eu> 2016b)

Denetim Ana Başlığı	2015		2016	
	Sayısı	Yüzdesi (%)	Sayısı	Yüzdesi (%)
Gıda Güvenilirliği	150	67,26	131	58,22
Bitki Sağlığı	22	9,86	17	7,56
Hayvan Sağlığı	15	6,73	18	8,00
Hayvan Refahı	11	4,93	8	3,56
Genel Gözlem	9	4,04	10	4,44
Hayvan Sağlığı ve Refahı	-	-	-	-
Gıda Kalitesi	14	6,28	14	6,22
Bazı İnsan Sağlığı Alanları (Tıbbi Cihazlar ve İlaç Etkin Maddeleri)	2	0,90	-	-
Yem Güvenilirliği	-	-	16	7,11
İthalat Kontrolleri (Bitkisel ve Hayvansal Kaynaklı Ürünler ve Canlı Hayvanlar)	-	-	11	4,89
TOPLAM	223	100	225	100

2015 yılından itibaren tıbbi cihazlar ve ilaç etkin maddelerini kapsayan bazı insan sağlığı alanları denetim başlığının FVO denetimlerine ilave edilmesi planlanmış ancak 2016 planında bu denetim ana başlığında bir denetim yapılması öngörülmemiştir. 2016 yılından itibaren yem güvenilirliği ve bitkisel ve hayvansal kaynaklı ürünler ve canlı hayvanlar ithalat kontrolleri denetim ana başlıkları FVO denetimlerine ilave edilmiştir.

FVO'nun 2015-2016 yılları arasında gerçekleştirmeyi planladığı denetimler incelendiğinde en fazla gıda güvenilirliği ana başlığında denetim planladığı görülmektedir. Hayvan sağlığı ve bitki sağlığı denetimlerinin yakın oranlarda gerçekleştirilmesi aynı önceliğe sahip olduğunun göstergesidir. Gıda kalitesi ve genel gözlem denetim sayıları da birbirlerine yakın oranlarda belirlenmiştir. Hayvan sağlığı ve refahı konularının birlikte gerçekleştirildiği denetimler ile bazı insan sağlığı alanları (tıbbi cihazlar ve ilaç etkin maddeleri) konusu denetim planında en az yer verilen konulardır. Bazı insan sağlığı alanlarında denetim sayısının bu kadar düşük olmasının konuya verilen önemle ilişkili olmadığı düşünülmektedir.

FVO misyon denetimlerinin incelenmesinde gerçekleştirildikleri ülke gruplarının dağılımı da önemlidir. FVO üye, aday ve AB'ye üye, aday ve ihracat yapacak üçüncü ülkelerde denetimler gerçekleştirmektedir. FVO'nun 2000-2014 yıllarında yaptığı misyon denetimlerinin gerçekleştirildiği ülkelere göre incelenmesi amacıyla ülke gruplarına göre sınıflandırılan denetimlerin sayısı ve yıl içerisindeki tüm denetimplere oranı çizelge 4.3'te verilmiştir.

Çizelge 4.3 FVO denetimlerinin ülke gruplarına göre dağılımı (<http://ec.europa.eu> 2016a, <http://ec.europa.eu> 2016b)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Üye Ülkeler Denetim Sayısı	145	127	107	102	144	154	159	159	160	138	143	146	160	154	149
Oranı (%)	58	60,8	57,5	45,5	62,1	69,1	62,4	63,1	70,2	55,9	57,7	56,6	67,5	68,5	69,3
Aday Ülkeler Denetim Sayısı	38	40	50	81	47	21	31	12	8	11	22	16	17	6	6
Oranı (%)	15,2	19,1	26,9	36,2	20,3	9,4	12,2	4,8	3,5	4,5	8,9	6,2	7,2	2,6	2,8
EFTA Ülkeleri Denetim Sayısı	6	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı (%)	2,4	2,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Üçüncü Ülkeler Denetim Sayısı	55	36	29	41	41	48	65	81	60	98	83	96	60	65	60
Oranı (%)	22	17,2	15,6	18,3	17,7	21,5	25,5	32,1	26,3	39,6	33,5	37,2	25,3	28,9	27,9
Denkliği Olan Ülkeler Denetim Sayısı	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oranı (%)	2,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	250	209	186	224	232	223	255	252	228	247	248	258	237	225	215

FVO denetimlerinin Denetimlerin önemli bir kısmı üye ülkelerde yapılmaktadır. Üye ülkelerde gerçekleştirilen denetim sayıları ve toplam denetim sayısına oranı değerlendirildiğinde AB'ye üye olan ülkelerde oransal olarak en çok % 70,2 ile 2008 yılında FVO denetimleri yapılmıştır. Üye ülkelerde oransal olarak en az FVO denetimi ise % 45,5 ile 2003 yılında gerçekleştirilmiştir. Üye ülkelerin denetimlerine ağırlık verilmesinin AB'de yapılan resmi kontrollerin uygunluğunun üye ülkelerde kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını sağlayan ortak pazar ilkesinin olduğu değerlendirilmektedir.

AB'ye aday olan ülkelerdeki FVO denetimleri oransal olarak en çok % 36,2 ile 2003 yılında, en az % 2,6 ile 2013 yılında gerçekleştirilmiştir. 2000-2007 yılları arasında aday ülkelerde gerçekleştirilen denetimler sayısal ve oransal olarak yüksektir. 2004 yılında yaşanan genişleme süreci ile AB'ye 10 adet ülkenin katılımının FVO denetimlerine etkisi gözlemlenmektedir.

FVO denetim program ve raporlarında AB'ye ihracat yapan ülkeler "diğer üçüncü ülkeler" olarak tanımlanmaktadır. Yıllar içerisinde diğer üçüncü ülkelerde yapılan denetimlerde sayısal ve oransal olarak genel bir artış gözlenmektedir. Diğer üçüncü ülkelerde FVO denetimleri sayısal ve oransal olarak en çok % 39,6 ile 2009 yılında, en az % 15,6 ile 2002 yılında gerçekleştirilmiştir.

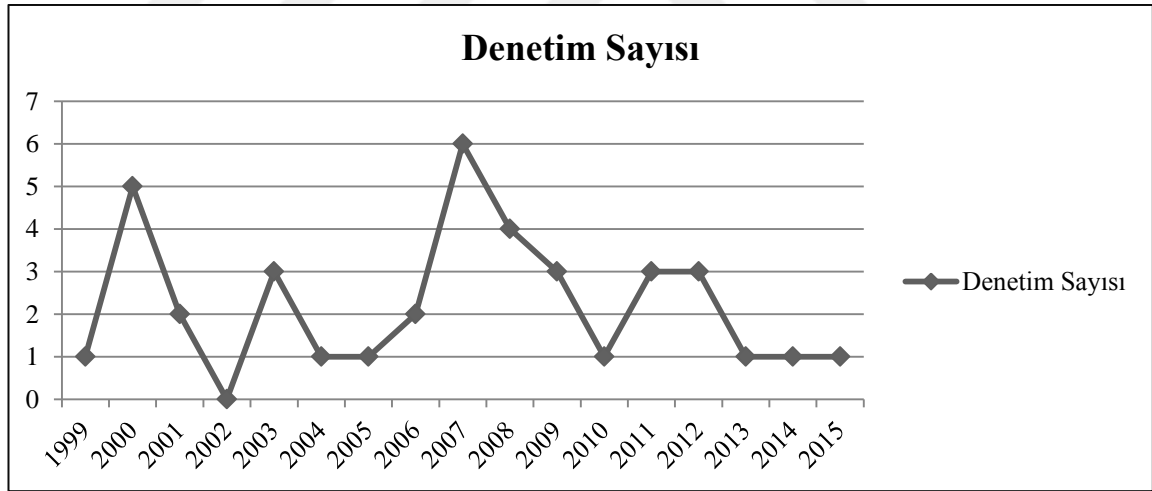
EFTA ülkelerinde 2001, 2004, 2007, 2008, 2009 ve 2010 yıllarında toplam 28 FVO denetimi yapılması planlanmış olup ancak 2000 ve 2001 yılında 6 şar olmak üzere toplam 12 denetim gerçekleştirilmiştir. Denkliği olan ülkeler olarak adlandırılan Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Yeni Zelanda ülkelerinde 2001 ve 2002 yılında toplam 9 denetim yapılması planlanmış olup ancak 2000 yılında 6 adet denetim gerçekleştirilmiştir.

EFTA ve denkliği olan ülkelerde gerçekleştirilen denetim sayılarının azlığı bu ülke gruplarında FVO denetimlerinin yapılmadığı anlamına gelmemektedir. EFTA ve denkliği olan ülke grupları FVO denetim raporlarında ilk yıllarda oluşturulmuştur.

Ancak zaman içerisinde bu ülkelerden AB'ye üye olup statü değişikliğine uğrayan ülkeler olmuştur. Üye olmayan Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada gibi ülkeler ise raporlama sistematığında diğer üçüncü ülke grubu altında değerlendirilmiş ve yapılan denetimlerin sayısal verileri bu grup altında yer almıştır.

4.2 FVO Türkiye Denetimleri

FVO'nun Türkiye'de ilk misyon denetimi 19-23 Temmuz 1999 tarihinde AB'ye ihracat yapacak ülke statüsü kapsamında "Çift Kabuklu Yumuşakça Üretim Şartlarının Değerlendirilmesi" konusunda gerçekleştirilmiştir. 1999-2015 yılına kadar Türkiye'de 38 adet FVO misyon denetimi yapılmıştır. Bu yıllar içerisinde 2002 yılı dışında Türkiye'de her yıl sayısı 1-6 arasında değişen FVO denetimleri gerçekleştirilmiştir. FVO denetim raporları ile yıllık raporlarda Türkiye'de 2002 yılında gerçekleştirilmiş bir FVO denetimine rastlanılmamıştır.

Şekil 4.1 Türkiye'deki FVO denetimlerinin yıllara göre dağılımı (<http://ec.europa.eu> 2016c)

FVO denetimlerinin yıllara göre dağılımı değerlendirildiğinde 2000 yılı 5 adet, 2007 yılı 6 adet denetim gerçekleştirilmesi nedeniyle öne çıkmaktadır. Denetimlerde Türkiye'nin üçüncü ülke statüsünde (AB'ye ihraç edilecek bitkisel ve hayvansal gıdalar) bir kısmında da aday ülke statüsünde denetlendiği şekil 4.1'de görülmektedir.

Denetim sayılarında yıllara göre artış ve azalmalar bulunmaktadır. Bazı konularda gerçekleştirilen denetimler periyodik olarak tekrarlanmıştır. 2000 yılında gerçekleştirilen AB'ye ihraç edilecek kanatlı eti konulu denetim 2003, 2007 ve 2009 yıllarında; 2000 yılında gerçekleştirilen AB'ye ihraç edilecek fındık, fıstık ve kurutulmuş incirde aflotoksin kontrolleri konulu denetim 2003, 2006, 2008 ve 2012 yıllarında takip denetimi olarak tekrar gerçekleştirilmiştir.

Çizelge 4.4 Türkiye'de gerçekleştirilen FVO denetimleri (<http://ec.europa.eu> 2016c)

Tarihi	Konusu	Rapor No
Eylül 2015	AB'ye ihraç edilecek su ürünleri ve canlı çift kabuklu yumuşakçaların resmi kontrollerinin yerinde değerlendirilmesi	2015-7481
Oc-Şub2014	Patateste uygulanan bitki sağlığı kontrolleri	2014-7198
Nisan 2013	AB'ye ihraç edilecek bitkisel gıdalarda pestisitler	2013-6684
Ekim 2012	AB'ye ihraç edilecek fındık ve kurutulmuş incirde aflotoksin bulaşışı	2012-6292
Eylül 2012	AB'ye ihraç edilecek su ürünleri ve canlı çift kabuklu yumuşakçaların resmi kontrollerinin yerinde değerlendirilmesi (takip denetimi)	2012-6544
Şub-Mar 2012	Halk Sağlığı - Süt ihracatı	2012-6575
Eylül 2011	AB'ye ihraç edilecek su ürünleri ve canlı çift kabuklu yumuşakçaların resmi kontrollerinin yerinde değerlendirilmesi	2011-8887
Nisan 2011	AB'ye ihraç edilecek bitkisel gıdalarda pestisit kontrollerinin değerlendirilmesi	2011-6029
Şub-Mar 2011	Canlı hayvan ve veteriner tıbbi ürünler ile ilgili kontroller de dahil olmak üzere hayvansal ürünlerde kalıntı ve bulaşanların izlenmesi	2011-8863
Mayıs 2010	AB'ye ihraç edilecek bitkisel gıdalarda pestisit kontrollerinin değerlendirilmesi	2010-8583
Kasım 2009	Bitki Sağlığı - Synchytrium endobioticum (Patates Siğili)	2009-8381
Kasım 2009	Hayvan Sağlığı – Kanatlı eti ürünleri – AB'ye ihracat	2009-8251
Mart 2009	AB'ye ihraç edilecek bitkisel gıdalarda pestisit kontrollerinin değerlendirilmesi	2009-8165
Ek-Kas 2008	Süt ve süt bazlı ürünler AB'ye ihracata karar	2008-7878
Ekim 2008	AB'ye ihraç edilecek su ürünlerinin resmi kontrollerinin yerinde değerlendirilmesi	2008-7644
Ekim 2008	AB'ye ihraç edilecek fındık, fıstık ve kurutulmuş incirde mikotoksin bulaşanlarının resmi kontrollerinin yerinde değerlendirilmesi	2008-7858
2008	İthalat ve transit geçiş kontrolleri ile sınır kontrolleri ve sonrası*	2008-7749
Kasım 2007	Hayvan/Genel Halk Sağlığı (Süt ve süt ürünleri)	2007-7385
Ekim 2007	Canlı hayvan ve veteriner tıbbi ürünler ile ilgili kontroller de dahil olmak üzere hayvansal ürünlerde kalıntı ve bulaşanların izlenmesi	2007-7323
Eylül 2007	AB'ye ihraç edilecek bitkisel gıdalarda pestisit kontrollerinin değerlendirilmesi	2007-7200
Nisan 2007	AB'ye ihraç edilecek kanatlılar, kanatlı eti ve ürünlerinin resmi kontrolünün yerinde değerlendirilmesi	2007-7356
2007	Bitkisel kaynaklı gıdalarda gıda güvenilirliği sistemi*	2007-7178
2007	Zararlı organizmalar için bitki sağlığı kontrol sistemleri*	2007-7473
Temmuz 2006	AB'ye ihraç edilecek süt ve süt ürünlerinin resmi kontrollerinin değerlendirilmesi	2006-8199
Şub-Mar 2006	AB'ye ihraç edilecek fındık, fıstık ve kurutulmuş incirde 9105-2003 numaralı raporda yer alan tavsiyelerin takibi	2006-8101

* Rapor resmi internet sitesinde yayımlanmadığından bilgileri eksiktir.

Çizelge 4.4 Türkiye’de gerçekleştirilen FVO denetimleri (<http://ec.europa.eu> 2016c)(devam)

Ocak 2005	Canlı hayvan ve veteriner tıbbi ürünler ile ilgili kontroller de dahil olmak üzere hayvansal ürünlerde kalıntı ve bulaşanlar	2005-7502
Mayıs 2004	AB’ye ihraç edilecek bitkisel gıdalarda pestisit kontrollerinin yerinde değerlendirilmesi (tatlı biberde)	2004-7077
Eylül 2003	AB’ye ihraç edilecek taze kanatlı etleri	2003-9130
Mart 2003	AB’ye ihraç edilecek fındık, fıstık ve kurutulmuş incirde 1256-2000 numaralı raporda yer alan tavsiyelerin takibi	2003-9105
Mart 2003	Gıda ışınlama tesisi	2003-9114
Ekim 2001	Hayvan ve hayvansal ürünlerde kalıntı	2001-3389
2001	Şap hastalığı*	
Kasım2000	Kanatlı eti	2000-1203
Kasım 2000	Su ürünlerinin üretim şartlarının değerlendirilmesi	2000-1296
Ekim 2000	Şap hastalığı	2000-1282
Eylül 2000	AB’ye ihraç edilecek fındık, fıstık, incirde aflotoksin limitleri	2000-1256
Nisan 2000	AB’ye ihraç edilecek süt ve süt ürünlerinin resmi kontrollerinin yerinde değerlendirilmesi	2000-1069
Temmuz 1999	Çift kabuklu yumuşakça üretim şartlarının değerlendirilmesi	1999-1199

* Rapor resmi internet sitesinde yayımlanmadığından bilgileri eksiktir.

Türkiye’de gerçekleştirilen FVO denetimlerinin tam listesi çizelge 4.4’te gerçekleştirildikleri ay ve yıl bilgileri, konuları ve nihai rapor numaraları ile birlikte verilmiştir. Bu denetimlerin ana başlıklarına göre sınıflandırılması çizelge 4.5’te yapılmıştır.

Çizelge 4.5 Türkiye’deki FVO denetimlerinin ana başlıklarına göre dağılımı (<http://ec.europa.eu> 2016c)

Denetimin Konusu	Denetim Sayısı
Gıda Güvenilirliği	32
Bitki Sağlığı	3
Hayvan Sağlığı	3
Hayvan Refahı	-
Genel Gözlem	-
Hayvan Sağlığı ve Refahı	-
Gıda Kalitesi	-
Bazı İnsan Sağlığı Alanları	-
TOPLAM	38

Türkiye’de 1999-2015 yılları arasında gerçekleştirilen FVO misyon denetimlerinden 32 tanesi gıda güvenilirliği konusundadır. Gıda güvenilirliği denetimlerinin içeriği değerlendirildiğinde 6 adedinin pestisitler (% 19) 9 adedinin veteriner ilaçları (%28)

veya bitki koruma ilaçları olan pestisitlerin kalıntıları ile gıdaya kasten ilave edilmeyen bulaşma sonucu gıdada bulunan bulaşanlar ile ilgili olduğu görülmektedir.

FVO'nun Türkiye'de 1999-2015 yılları arasında gerçekleştirdiği 38 denetimin 3 adedi bitki sağlığı, 3 adedi de hayvan sağlığı konularındadır. Geriye kalan 32 denetimden 2003 yılında yapılan "Gıda ışınlama tesisi" ve 2008 yılında yapılan "İthalat ve transit geçiş kontrolleri ile sınır kontrolleri ve sonrası" denetimleri herhangi bir ürün grubu kapsamına girmeyen denetimlerdir. Gıda ışınlama işlemi hem bitkisel hem hayvansal gıdalarda gerçekleştirilebileceği için tesisin denetimi gıda güvenilirliği ile ilgili olmakla birlikte bir ürün grubuna dahil edilmemiştir. İthalat ve transit geçiş kontrolleri ile sınır kontrolleri ve sonrası konulu denetim ise hem bitkisel veya hayvansal karantina ile ilgili hem de gıda güvenilirliği ile ilgili olduğundan bir ürün grubuna dahil edilmemiştir. FVO'nun Türkiye'de gıda güvenilirliği ana başlığında ürün grubuna göre gerçekleştirdiği 30 adet denetim bulunmaktadır. Gıda güvenilirliği ana başlığında gerçekleştirilen 30 FVO denetiminin ürün gruplarına göre dağılımı denetimlerin amaçları da dikkate alınarak çizelge 4.6'da verilmiştir.

Çizelge 4.6 Türkiye'deki FVO gıda güvenilirliği denetimlerinin ürün gruplarına göre dağılımı (Kurtar ve Gün 2014)

Ürün Grubu	Amaçına Göre Denetim Sayısı		Denetim Sayısı
	Durum Tespiti	AB'ye İhracat	
Süt ve Süt Ürünleri	-	4	4
Kanatlı, Kanatlı Etleri Ürünleri	1	3	4
Su Ürünleri (Çift Kabuklu Yumuşakçalar dahil)	2	4	6
Kuru Meyveler (Fındık, Fıstık ve İncir)	-	5	5
Bitkisel Kaynaklı Gıdalar	1	6	7
Hayvansal Kaynaklı Gıdalar	-	4	4
TOPLAM	4	26	30

Türkiye'de gerçekleştirilen FVO denetimlerinin ürün veya ürün grubu açısından tam olarak incelenmesi için bu denetimlerin amaçları da dikkate alınmalıdır. Ürün veya ürün gruplarında denetim amaçları durum saptaması ve AB'ye ihracatı gerçekleştirilecek ürün grubunun resmi kontrollerinin değerlendirilmesi olarak ikiye ayrılmaktadır. Durum

saptaması üye veya aday ülkelerde mevcut durumu tespit etmek ve AB'ye uyum kapsamında neler yapılması gerektiğini belirlemek amacıyla yapılan denetimlerdir. Ürün grupları temelinde gerçekleştirilen denetimler amaçlarına göre incelendiğinde % 87'sinin AB'ye ihracatı gerçekleştirilecek ürün grubunun resmi kontrollerinin değerlendirilmesi amaçlı, % 13'ünün ise durum tespitine yönelik olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğe adaylığının Helsinki'de yapılan zirvede tescil edildiği 1999-2015 yılları arasında gerçekleştirilen 32 adet gıda güvenilirliği konusundaki denetimden 30 adedi gıda ürünü veya ürün gruplarının değerlendirildiği denetimlerdir. 30 denetimin % 87'sini oluşturan 26 denetim AB'ye ihracatı gerçekleştirilecek ürünlerin resmi kontrollerine yöneliktir.

Aday ülke statüsünün gerçekleşmesinden sonra 2005 yılında müzakerelere başlanılmıştır. Bu kapsamda açılan 12. Fasıl tarihi olan 30 Haziran 2010'un öncesi ve sonrasında yapılan FVO misyon denetim amaçları incelenmiştir. Türkiye 1999-2010 tarihleri arasında 17 defa 2010-2015 yılları arasında 9 defa AB'ye ihracat yapacak üçüncü ülke olarak denetlenmiştir. Adaylık sürecinde olduğu gibi 12. Fasılın müzakere sürecinde de FVO denetimlerinin önceliğinin değişmediği görülmektedir (<http://www.tarim.gov.tr> 2015c).

Türkiye'de gerçekleştirilen 38 FVO denetiminin % 16'sını oluşturan bitkisel gıdalarda pestisit kontrollerine yönelik denetimler incelendiğinde ve nihai raporların geçmiş deneyimler başlıklı bölümlerinde yer alan bazı istatistikî bilgiler değerlendirildiğinde Türkiye ile AB arasındaki gıda ticaretinin boyutlarının önemi ortaya çıkmaktadır.

AB'ye ihraç edilecek bitkisel gıdalarda pestisit kontrollerinin değerlendirilmesi konulu 2011 yılında gerçekleştirilen denetimin 2011-6029 numaralı nihai raporunda Türkiye'nin AB bitkisel kökenli gıda ithalatında önemli bir paya sahip olduğu belirtilmektedir. EUROSTAT 2010 yılı verilerine göre AB'ye taze meyve ihracatı yapan beşinci büyük, sebze ihracatı yapan dördüncü büyük ülke olduğu belirtilmektedir. Türkiye 2010 yılında AB'ye yaklaşık 676.000 ton narenciye, sofralık üzüm (AB

ithalatının % 5,3'ü), 362.000 ton sebze (özellikle domates, biber, kabak, patlıcan) (AB ithalatının % 9,3'ü) ihraç etmiştir (<http://ec.europa.eu> 2011).

Türkiye ile AB arasındaki gıda ticareti Türkiye'nin gıda ihracatı açısından değerlendirildiğinde, TÜİK uluslararası standart ticaret sınıflaması kapsamında Türkiye'nin 2013 yılında 14.396 milyon dolar olan gıda ihracatının 4.476 milyon doları AB ülkelerine gerçekleştirmiştir. Bu Türkiye'nin 2013 yılı gıda ihracatının % 31'idir. 2014 yılında 16.483 milyon dolar olan gıda ihracatının 5.234 milyon doları AB ülkelerine yapılmıştır. Bu Türkiye'nin 2014 yılı gıda ihracatının % 31,7'sidir. 2015 yılında 15.502 milyon dolar olan gıda ihracatının 5.294 milyon doları AB ülkelerine yapılmıştır. Bu Türkiye'nin 2015 yılı gıda ihracatının % 34'üdür (<http://www.tuik.gov.tr> 2016c).

4.3 FVO Denetimleri ve Türkiye Gıda Resmi Kontrolleri

Uluslarüstü bir yapı olan AB, Birlik mevzuatının uygulanmasını kurumlar aracılığıyla sağlamaktadır. AB gıda güvenilirliği kurumlarından olan FVO Birlik mevzuatının uygulanmasına yönelik denetimler gerçekleştirmektedir. Türkiye, aday ve AB'ye ihracat yapacak üçüncü ülke statüsünde FVO denetimlerine tabi tutulmaktadır. FVO denetim sistemi mevcut durumun saptanmasının yanı sıra uygunsuzluk durumunda tavsiyelerde bulunmak ve tavsiyelerin yerine getirilmesini takip etme unsurlarını da içermektedir.

FVO denetimlerinde gıda güvenilirliğini riske eden uygunsuzluklar belirlendiğinde üye, aday ve AB'ye ihracat yapacak üçüncü ülkeler statülerine uygun yaptırımlar uygulanmaktadır.

İçeriğinde yaptırımları da barındıran tüm bu denetim sistematığının denetimlerin gerçekleştirildiği ülkelere önemli etkileri olmaktadır. Türkiye'de gerçekleştirilen FVO denetimlerinin Türkiye gıda resmi kontrollerine etkisi birincil üretim ve gıda mevzuatı, denetimin altyapı ve teknik olanakları ile birincil üretim denetimleri başlıkları açısından incelenmiştir.

4.3.1 FVO denetimlerinin Türkiye birincil üretim ve gıda mevzuatına etkileri

Bu bölümde, Türkiye’de gerçekleştirilen FVO denetimlerinde Türkiye gıda mevzuatında saptanan eksiklikler ve bu eksikliklerin giderilmesi amacıyla yayımlanan mevzuattan örnekler sıralanmıştır.

FVO misyonu tarafından 3-5 Mart 2003 tarihleri arasında gıda ışınlama tesisi konulu denetim raporunda 06/11/1999 tarihli Gıda Işınlama Yönetmeliği’nin 15/10/2002 tarihinde yapılan değişikliğinin AB’nin 1999/2 / EC sayılı Gıdalar ve Gıda Bileşenlerinin İyonlaştırıcı Radyasyon ile İşlenmesine İlişkin Konsey Tüzüğü’ne uyumu için bazı değişiklikler talep edilmiştir. Mevcut değişikliğin 2 yıl geçiş süresi bulunması nedeniyle henüz yürürlüğe girmediği belirtilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2003a).

FVO denetimi sonrasında Gıda Işınlama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 19/12/2003 tarihinde yayımlanmış ve misyon raporu doğrultusunda değişiklikler gerçekleştirilmiştir (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2003). Yönetmelikte bir önceki değişiklikte 2 yıl olan geçiş süresi 6 ay olarak belirlenmiştir. Bu durumda tüm değişikliklerin yürürlüğe girme süresi 15/10/2004 tarihinden 19/06/2004 tarihine yaklaşık 4 ay öncesine alınmıştır.

FVO misyonu tarafından 3-7 Mayıs 2004 tarihleri arasında AB’ye ihraç edilecek bitkisel gıdalarda pestisit kontrollerinin yerinde değerlendirilmesi (tatlı biberde) konulu denetim raporunda 560 sayılı KHK’nin Bitki Koruma Ürünleri’nin (BKÜ) pazarlanmasının resmi kontrolü ve paketleme tesislerinde yapılacak resmi kontrollerde izlenebilirliğin kontrolü için yasal olarak yeterli olmadığı belirtilmiştir. Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği ile belirlenen bitkisel gıdalarda maksimum kalıntı limiti (MRL) değerlerinin AB ve Kodeks Alimentarius Komisyonu değerlerine uyumlu hale getirilmesi tavsiye edilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2004).

FVO denetimi sonrasında resmi kontrollerde izlenebilirliğin kontrolü için 05/06/2004 tarihli 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun

Hükümünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun yayımlanmıştır (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2004). Ayrıca bitkisel gıdalarda MRL değerleri Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği ekinde belirlenirken 11/01/2005 tarih ve 2004/42 Nolu TGK Gıdalarda Maksimum Bitki Koruma Ürünleri Kalıntı Limitleri Tebliği ile yeniden belirlenmiştir. MRL değerleri Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği eki olmaktan çıkarak özel bir mevzuat statüsü kazanmıştır (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2005b).

FVO misyonu tarafından 28 Şubat-10 Mart 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB'ye ihraç edilecek fındık, fıstık ve kurutulmuş incirde 2003-9105 numaralı raporda yer alan tavsiyelerin takibi konulu denetim raporunda 17/07/2003 tarih 2003/28 Nolu TGK Gıda Maddelerinde Belirli Bulaşanların Seviyesinin Resmi Kontrolleri İçin Numune Alma ve Analiz Metotları Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ'in AB'nin 98/53/ EC sayılı Komisyon Tüzüğüne uyumlu olmadığı belirtilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2006). FVO denetimi sonrasında resmi kontrollerde gıda maddelerinde belirli bulaşanların seviyesinin numune alma metotlarını belirlemek amacıyla 26/04/2007 tarih ve 2007/21 Nolu TGK Gıda Maddelerinde Mikotoksinlerin Seviyesinin Resmi Kontrolü İçin Numune Alma, Numune Hazırlama ve Analiz Metodu Kriterleri Tebliği yayımlanmış ve misyon raporu doğrultusunda değişiklikler gerçekleştirilmiştir (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2007).

FVO misyonu tarafından 3-7 Eylül 2007 tarihleri arasında AB'ye ihraç edilecek bitkisel gıdalarda pestisit kontrollerinin değerlendirilmesi konulu denetim raporunda pestisit kalıntılarının Türkiye'deki MRL'leri ihlal etmediği ancak önerilmeyen BKÜ kullanılması durumunda herhangi bir yasal tedbir olmadığı, TGK'nde yer alan MRL değerlerinin bitkisel gıdaların hangi kısmına yönelik olarak uygulandığının belirlenmediği belirtilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2007). FVO denetimi sonrasında bitkisel gıdalarda MRL değerleri 29/07/2008 tarih ve 2008/41 Nolu TGK Gıda Maddelerinde Bulunmasına İzin Verilen Pestisitlerin Maksimum Kalıntı Limitleri Tebliği ile yeniden düzenlenmiştir (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2008).

Söz konusu tebliğ 31/12/2009 tarih ve 2009/62 nolu tebliğ olarak güncellenerek tekrar

yayımlanmıştır (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2009). 2009 yılına kadar Türkiye’de bitki koruma amaçlı armutta kullanımı serbest olan amitraz AB’de ruhsatlı değildir. FVO denetim raporları incelendiğinde Türkiye’den AB’ye ihraç edilen armutların 2007 yılında 8, 2008 yılında 28 ve 2009 yılında 18 RASFF bildirimini aldığı görülmektedir. 2009 yılı sonunda yayımlanan 2009/62 nolu tebliğ ile armutta bitki koruma amaçlı kullanılan amitrazın 0,5 mg/kg olan MRL limiti kaldırılmış olup analizde tespit limiti olan 0,01 mg/kg olan MRL değeri getirilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2009).

Diğer taraftan AB gıda güvenliği politikasına ilişkin mevzuatın Türkiye’deki mevzuata aktarılması ve uygulamasının sınırlı kaldığı, özellikle kontrol birimlerinin sorumluluklarını açıkça belirleyecek olan gıda, veterinerlik, bitki sağlığı, yem, hijyen, ve resmi kontroller alanlarında önemli çaba gösterildiği, ilerlemeler kaydedildiği ancak AB müktesebatına uyum konusunda bir temel oluşturacak mevzuat paketinin iç hukuka aktarılamadığı konusu AB’nin 2006, 2007,2008 ve 2009 yılı ilerleme raporlarında yer almış ve 12. Fasıllık olan Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası müzakerelere açılmamıştır.

Tüm bu gelişmeler sonrasında 13/06/2010 tarihli 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu yayımlanmıştır. 5996 sayılı Kanun’un yayımlanmasından sonra AB müktesebatının iç hukuka aktarılması ve uygulanması için detaylı bir strateji hazırlandığı ifade edilerek 12. Fasıllık Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası 30/06/2010 tarihinde Brüksel’de gerçekleştirilen 9. Hükümetlerarası Katılım Konferansı’nda müzakerelere açılmıştır.

4.3.2 FVO denetimlerinin Türkiye gıda resmi kontrol altyapısı ve teknik olanaklarına etkileri

Türkiye’de gerçekleştirilen FVO denetimlerinde gıda resmi kontrollerinin altyapısı ve teknik olanakları değerlendirilen konular arasında bulunmaktadır. FVO tarafından denetimlerde sırasıyla merkezi yetkili otorite, yerel yetkili otorite, gıda resmi kontrollerinde analizlerin gerçekleştirildiği laboratuvarlar, gıda işletmeleri ve birincil

üreticiler ziyaret edilmektedir. Ziyaret edilen illerde yetkili laboratuvarlar denetimin konusu kapsamında faaliyet gösteren gıda işletmeleri ve birincil üreticilerin ziyaret edilerek yerinde incelenmesiyle devam edilmektedir.

Denetimlerde ziyaret edilen merkezi yetkili otorite 2011 yılı Haziran ayına kadar TKB KKGM iken daha sonrasında bakanlığın ismi değişerek GTHB GKGM olmuştur. Yerel yetkili otoriteler ise merkezi yetkili otoritenin ziyaret edilen illerdeki il müdürlükleridir. 2011 yılı Haziran ayına kadar İl Tarım Müdürlükleri daha sonra ise İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri yerel yetkili otorite olarak ziyaret edilmiştir. Ziyaret edilen yerel yetkili otoriteler belirlenirken FVO denetimine konu olan gıda ürününün birincil üretiminin gerçekleştirildiği ve birincil üretim resmi kontrollerinin de yapıldığı illerdeki il müdürlükleri tercih edilmektedir. İller belirlenirken denetime konu olan gıdaların işleme ve üretiminin yapıldığı gıda işletmelerinin yoğun olduğu veya AB'ye ihracat denetimlerinin gerçekleştirildikleri illerin ziyaret edilmesi sağlanmaktadır.

Resmi kontrollerde alınan birincil üretim ve gıda numunelerinin analizlerinin yapıldığı laboratuvarlar belirlenirken merkezi yetkili otorite tarafından yetkilendirilen kamuya ve özel sektöre ait laboratuvarlardan FVO denetimine konu ürünlerin yurtiçi ve ihracat numunelerinin analiz edildiği laboratuvarlar tercih edilmektedir.

Genel olarak denetimlerde birden fazla ilde ziyaretler gerçekleştirilmektedir. Aynı ilde yerel yetkili otorite, birincil üretici, gıda işletmecisi ve kamuya ve özel sektöre ait laboratuvarların ziyaret edilmesi sık karşılaşılan bir durumdur. Denetime konu olan gıda veya gıdaların tarladan sofraya tüm aşamaları ve bu aşamalarda gerçekleştirilen resmi kontroller gözlemlenerek değerlendirilmektedir.

Ziyaret edilen gıda işletmecileri ve birincil üreticiler denetim konusu dikkate alınarak belirlenmektedir. Mikotoksin bulaşısı konulu denetimlerde fındık, kurutulmuş incir ve kurutulmuş kayısı üreten gıda işletmecileri ziyaret edilirken; pestisitler konulu denetimlerde meyve sebze paketlenme tesisleri ziyaret edilmiştir. Birincil üreticiler söz konusu olduğunda mikotoksin bulaşısında fındık, incir ve kayısı yetiştiren çiftçiler,

pestisitlerde açıkta yaş meyve sebze yetiştiren çiftçiler ile seralarda yetiştiricilik yapan çiftçiler ziyaret edilmiştir. Türkiye’de gerçekleştirilen fındık, fıstık ve kurutulmuş incirde mikotoksin bulaşısı ve bitkisel gıdalarda pestisit kalıntıları konulu FVO denetimleri sırasında gerçekleştirilen ziyaretler, ziyaret edilen merkezi yetkili otoritenin adı ile yerel yetkili otorite, birincil üretici, gıda işletmecisi ve kamuya ve özel sektöre ait laboratuvarların bulunduğu iller çizelge 4.7’de verilmiştir.

Çizelge 4.7 Türkiye’deki mikotoksin bulaşısı ve pestisitler konulu FVO denetimleri sırasında gerçekleştirilen ziyaretler (<http://ec.europa.eu> 2016c)

Denetim Yılı	Konusu	Merkezi Yetkili Otorite*	Yerel Yetkili Otoriteler**	Gıda Laboratuvarları		Gıda İşletmecileri İller	Birincil Üreticiler İller
				Kamu	Özel		
2000	Mikotoksin Bulaşısı	TKB KKGM	Giresun Gaziantep İzmir	Ankara Samsun Gaziantep İzmir	-	Giresun Gaziantep İzmir	Giresun Gaziantep
2003	Mikotoksin Bulaşısı	TKB KKGM	Ordu İzmir	Ankara Giresun İzmir	Ordu Aydın	Ordu Giresun İzmir	Giresun
2004	Pestisitler	TKB KKGM	Antalya Mersin	Ankara Antalya Mersin	Antalya	Antalya Mersin	
2006	Mikotoksin Bulaşısı	TKB KKGM	İzmir Aydın Manisa Düzce Malatya Gaziantep	Ankara İstanbul	Aydın Gaziantep	Aydın Manisa Düzce Malatya Gaziantep	Aydın Düzce Malatya Gaziantep
2007	Pestisitler	TKB KKGM	Antalya	Ankara Antalya	-	Antalya	Antalya
2008	Mikotoksin Bulaşısı	TKB KKGM	Trabzon Ordu Aydın Gaziantep	Trabzon Gaziantep	İzmir Gaziantep	Trabzon Ordu Aydın İzmir Manisa Gaziantep	Aydın Ordu Manisa
2009	Pestisitler	TKB KKGM	Antalya Bursa	Ankara Antalya Bursa	-	Antalya Bursa	Antalya Bursa
2010	Pestisitler	TKB KKGM	Bursa	Ankara Bursa	-	-	Bursa
2011	Pestisitler	TKB KKGM	Antalya	İzmir	İzmir	Antalya	Antalya Manisa
2012	Mikotoksin Bulaşısı	GTHB GKGM	Trabzon İzmir Aydın	Ankara Trabzon	Aydın	Trabzon İzmir Aydın	Trabzon
2013	Pestisitler	GTHB GKGM	Antalya Mersin	Antalya	Mersin	Mersin	Antalya Mersin

*Genel Müdürlük

**İl / İlçe Müdürlükleri

Denetimlerde saptanan eksiklikler FVO denetim raporlarında belirtilmiş bu eksikliklerin giderilmesi amacıyla tavsiyelerde bulunulmuştur. Tavsiyelerin uygulanıp uygulanmadığı aynı konulu bir sonraki denetimde kontrol edilmektedir. Tavsiyeler doğrultusunda yapılan altyapı ve teknik olanaklardaki iyileştirmelere aynı konulu takip eden denetimlerin raporlarında yer verilmiştir.

4.3.2.1 Merkezi yetkili otorite ziyaretlerine ilişkin tespitler ve sonuçları

Merkezi yetkili otorite ziyareti belirli bir amaca hizmet etmektedir. FVO denetim raporları incelendiğinde ziyaretin genel olarak aşağıda sıralanan konulara yönelik olarak gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

- Merkezi yetkili otoritenin yapısını belirlemek,
- Yetki ve sorumluluklarını belirlemek,
- Yerel yetkili otoritenin sorumluluklarını belirlemek,
- Merkezi ve yerel yetkili otorite arasındaki iletişimi belirlemek,
- Resmi kontrollerin doğrulanması amacıyla iç kontrolün nasıl yapıldığını belirlemek.

Yukarıda sıralanan amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen merkezi yetkili otorite ziyaretleri sonucunda yapılan tespitler ve sonuçlarını konusunda örnek vermek gerekirse FVO misyonu tarafından 14-23 Ekim 2008 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB'ye ihraç edilecek fındık, fıstık ve kurutulmuş incirde mikotoksin bulaşanlarının resmi kontrollerinin yerinde değerlendirilmesi konulu denetim raporunda merkezi ve yerel düzeyde gıda resmi kontrollerinde sorumlulukların net olarak belirlendiği, birimler arası iletişimin iyi olduğu belirtilmektedir (<http://ec.europa.eu> 2008).

FVO misyonu tarafından 12-18 Nisan 2011 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB'ye ihraç edilecek bitkisel gıdalarda pestisit kontrollerinin değerlendirilmesi konulu denetim raporunda TKB KKGGM'nin yeniden yapılandırıldığı denetime konu aktiviteler ve sorumluları sıralanmaktadır. Raporda (<http://ec.europa.eu> 2011) ;

- BKÜ'nün üretimi, ithalatı ve satışının kontrolünün İlaç ve Alet Daire Başkanlığı,
- Yurtiçi gıda kontrollerinin planlanması, kontrol laboratuvarları ve risk değerlendirmesinin Kontrol Daire Başkanlığı,
- Bitki ve bitkisel ürünlerin ithalat ve ihracat kontrollerinin Bitki ve Bitkisel Ürünler Sınır Kontrol Daire Başkanlığı,
- Gıda işletmelerinin kayıt altına alınması ve kodeks mevzuatının hazırlanmasının Gıda İşletmeleri ve Kodeks Daire Başkanlıkları tarafından gerçekleştirildiği belirtilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2011).

FVO misyonu tarafından 9-16 Ekim 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB'ye ihraç edilecek fındık ve kurutulmuş incirde aflatoksin bulaşısı 2008-7858 misyon denetimi takibi konulu denetim raporunda TKB'nin 8 Haziran 2011 tarih ve 639 sayılı KHK uyarınca tekrar yapılandırıldığı bilgisine yer verilmektedir. Bakanlığın GTHB ismini aldığı gıda güvenilirliği alanında politikaların uygulanması ve mevzuatın hazırlanması sorumluluğunun GTHB'ye verildiği belirtilmektedir. Bu görevini Gıda ve Kontrol, Bitkisel Üretim, Tarım Reformu Genel Müdürlükleri ve İç Denetim Birimi'nce (önceki adı Teftiş Kurulu Başkanlığı) yürütüldüğü ifade edilmektedir (<http://ec.europa.eu> 2012).

FVO misyonu tarafından 11-19 Nisan 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB'ye ihraç edilecek bitkisel gıdalarda pestisit kontrollerinin değerlendirilmesi konulu denetim raporunda genel bir değerlendirme yapılmaktadır. Bu değerlendirmede Türkiye'nin pestisit kalıntılarının resmi kontrollerini geliştirmek için oldukça geniş kapsamlı adımlar attığı belirtilmektedir. Türkiye'de Entegre Zararlı Yönetiminin desteklenmesi, BKÜ'nün ruhsatlandırma ve MRL'lerin AB mevzuatına uyumlaştırılmasını, hasat öncesi ve sonrası numune alma ve ihracat kontrol programlarını da içinde barındıran tedbirler alındığı açıklanmaktadır. Ancak alınan tedbirlere rağmen, özellikle biberde, AB sınır kontrollerinde bazı toksik pestisit kalıntıları bulunduğu, MRL aşmalarının eski seralarda üretim yapan çok sayıdaki küçük üreticinin entegre kontrol metotlarını yeterince uygulamamalarından kaynaklandığı ifade edilmektedir. Üreticilerin oto kontrollerinin eksikliğinin AB standartlarına uyum sağlamak için ayrı bir sıkıntı oluşturduğu, laboratuvarlardaki analiz kapsamında ve laboratuvar internet ağının

düzenlenmesine ilişkin olarak minör eksikliklere rastlandığı, gıda işletmecilerinin yerine getirmesi gereken hijyen önlemlerini tanımlayan 852/2004 sayılı tüzüğün 4. maddesi.3. fıkrası (e) bendinde tanımlanan ürettikleri gıdalardan numune almaları ve analiz ettirmeleri konularında mevzuata uyum sağlanamadığı da raporda yer alan tespitlerdir (<http://ec.europa.eu> 2013).

Özetle; FVO denetim raporlarında, denetimlerde gerçekleştirilen merkezi yetkili otorite ziyaretlerinin amacı ve denetim sonunda yapılan saptamalar görülmektedir.

4.3.2.2 Yerel yetkili otorite olarak il müdürlükleri ziyaretlerine ilişkin tespitler ve sonuçları

Merkezi yetkili otorite ziyaretleri resmi kontrollere ilişkin mevzuat ve kurumsal yapının anlaşılmasına yönelik teorik temelli ziyaretlerdir. Ancak yerel yetkili otorite ziyaretleri ise resmi kontrol uygulanmalarının mevzuata uygunluğunu değerlendirmeyi amaçlayan pratiğe yönelik ziyaretlerdir. Bu ziyaretler sırasında;

- Gerçekleştirilen temsili resmi kontroller değerlendirilmekte,
- Resmi kontrol ve numune alma ekipmanları incelenmekte,
- AB'ye ihraç edilecek ürünlerden numunenin nasıl alındığı gözlemlenmekte,
- Alınan numunelerin analize nasıl hazırlandığı gözlemlenmekte,
- Hazırlama yönteminin uygun olup olmadığı değerlendirilmekte,
- Numunenin hangi şartlarda saklandığı belirlenmekte,
- Numune güvenliği ve bağımsızlığının nasıl sağlandığı incelenmekte,
- Resmi kontrol sonucu uygulanan yaptırımlar sorgulanmakta,
- Gıda resmi kontrollerine yönelik iç denetim uygulamaları araştırılmaktadır.

Yerel yetkili otorite ziyaretleri sonucunda yapılan tespitler ve sonuçları konusunda örnek vermek gerekirse FVO misyonu tarafından 4-8 Eylül 2000 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB'ye ihraç edilecek fındık, fıstık, incirde aflatoksin limitleri konulu denetim raporunda ihraç edilecek fındık, fıstık ve incir numunelerinin alınması ve laboratuvara nakliyesi ile ilgili özel prosedürlerin olmadığı, numune alma işleminin

sadece resmi kontrol görevlilerince yapılması gerektiği belirtilmiştir. Numunenin alındığı işletme ile eğer analiz özel laboratuvarda yapılıyorsa özel laboratuvar aşamasına kadarki süreçte bağımsızlığın sağlanması gerektiği, numuneye eşlik eden bilgilerde ait olduğu partiyi gösteren bilgilerin eksik olduğu, numunelerin şeffaf poşetlere alınarak yine bu poşetlerle taşındığı, numunelerin güneşle temasının engellenerek korunması gerektiği ifade edilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2000).

FVO misyonu tarafından 3-8 Mart 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB'ye ihraç edilecek fındık, fıstık ve kurutulmuş incirde mikotoksin bulaşanlarının resmi kontrollerinin yerinde değerlendirilmesi konulu denetim raporunda 4-8 Eylül 2000 tarihli denetim raporunda belirtilen numune alma, nakliye ve muhafazası ile ilgili uygunsuzluklar ile ilgili numune almanın AB mevzuatına uyumlu olduğu ifade edilmiştir. TKB personeli olan resmi kontrol görevlilerince ihracat amaçlı fındık, fıstık ve kurutulmuş incir partilerinden numunelerin alındığı, öğütüldüğü, homojen hale getirildiği, analiz numunesi ve şahit numune hazırlandığı, örnek alma konusunda ihracatçılardan tamamen bağımsızlık sağlandığı ve özel laboratuvarların ihracat kontrollerinde numune alma ve analiz numunesi hazırlama yetkisi olmadığı belirtilmiştir. 2000-2003 yılları arasında geçen sürede Tarım İl Müdürlüklerinde numunelerin öğütülmesi ve homojenize edilmesi için gerekli ekipmanların sağlandığı, numunelerin koyu renkli poşetlerde saklanarak güneşten korunduğu ve şahit numunelerin 0-4⁰C ısı kontrolü olan numune odalarında saklandığı saptanmıştır (<http://ec.europa.eu> 2003b).

FVO misyonu tarafından 28 Şubat-10 Mart 2006 tarihinde AB'ye ihraç edilecek fındık, fıstık ve kurutulmuş incirde 2003-9105 numaralı raporda yer alan tavsiyelerin takibi konulu denetim raporunda numunelerin Tarım İl Müdürlüklerinde öğütüldüğü ancak kabuklu fıstık, çekirdek ve bütün fındık numunelerinde homojenizasyonun yeterli olmadığı belirtilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2006).

FVO misyonu tarafından 14-23 Ekim 2008 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB'ye ihraç edilecek fındık, fıstık ve kurutulmuş incirde mikotoksin bulaşanlarının resmi

kontrollerinin yerinde değerlendirilmesi konulu denetim raporunda personelin iyi eğitilmiş ve mevzuat ve uygulama talimatları konusunda bilgili olduğu belirtilmiştir. Denetim sırasında Türkiye gıda kontrol görevlilerince fındık ve kurutulmuş incirden olmak üzere iki adet numune alma demonstrasyonu gerçekleştirilmiştir. Raporunda numune alma işleminin 2007/21 Nolu TGK Gıda Maddelerinde Mikotoksinlerin Seviyesinin Resmi Kontrolü İçin Numune Alma, Numune Hazırlama ve Analiz Metodu Kriterleri Tebliği'ne uygun olarak yapıldığı belirtilmiştir. Hazırlanan numunelerin karıştırılmasının ardından analiz ve şahit olarak ayrıldığı, etiketlenip mühürlenerek analiz numuneleri laboratuvara gönderilirken şahit numunelerin Tarım İl Müdürlüğü deposuna konulduğu, incir numunelerinin bozulmasını önlemek amacıyla soğuk depolarda saklandığı ifade edilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2008).

FVO misyonu tarafından 3-11 Mart 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB'ye ihraç edilecek bitkisel gıdalarda pestisit kontrollerinin değerlendirilmesi konulu denetim raporunda 5179 sayılı Kanun'un 16. maddesi gereğince izlenebilirliğin yasal olarak zorunlu olduğu, Antalya'da yer alan paketleme firmalarına yapılan ziyaret sırasında uygulanan izlenebilirlik resmi kontrollerinin misyon ekibi tarafından gözlemlendiği, yapılan resmi kontrolün 178/2002 sayılı tüzüğün 18. maddesine uygun bulunduğu, kullanılan sistemlerin ürünlerin çiftçiye veya paketleme firmalarına ürünü sağlayan aracıya doğru izlenebilmesini mümkün kıldığı belirtilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2009).

FVO misyonu tarafından 9-16 Ekim 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB'ye ihraç edilecek fındık ve kurutulmuş incirde aflatoksin bulaşısı 2008-7858 misyon denetimi takibi konulu denetim raporunda FVO denetimi sırasında gıda kontrol görevlilerinin resmi kontrol ve numune alımı için gerekli yetkilerinin olduğu ve bu yetkilerini kullandıkları belirtilmektedir. Fındık ve kuru incir partilerinin izlenebilirlik kontrollerinin yapılabildiğinin denetimde görüldüğü, ülke içindeki resmi kontrollerde ulusal mevzuattaki aflatoksin limitlerine uygun olmayan gıdaları ürettiği tespit edilen işletmecilere idari yaptırımlar uygulandığının saptandığı açıklanmıştır. İl/ilçe müdürlükleri tarafından yapılan tüm resmi kontroller ile alınan numune ve analiz sonucu bilgilerinin 2012 yılında uygulanmaya başlayan Gıda Güvenilirliği Bilgi Sistemi olarak adlandırılan veri tabanına kaydedildiği bilgisi yer almaktadır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl/İlçe Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilen gıda resmi kontrollerine yönelik bir

iç denetim sisteminin bulunduğu ancak yapılan denetimler sonucu hazırlanan raporların hedeflenen amaçlar konusunda yetersiz olduğu ifade edilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2012).

Özetle, FVO denetim raporlarında denetimlerde gerçekleştirilen yerel yetkili otorite olarak il müdürlüklerine gerçekleştirilen ziyaretlerinin amacı ve denetim sonunda yapılan saptamalara yer verildiği görülmektedir.

4.3.2.3 Gıda işletmelerinin ziyaretlerine ilişkin tespitler ve sonuçları

Gıda işletmelerinin ziyaretleri işletmelerin yerinde incelenmesini amaçlayan ziyaretlerdir. Bu ziyaretler sırasında;

- İşletmelerin yetkili otorite tarafından kayıt ya da onaylarının yapıp yapılmadığı kontrol edilmekte,
- Geçmişte gıda işletmesinde yapılan resmi kontrollerin kayıtları incelenmekte,
- Gıda işletmesinin teknik ve hijyenik şartları değerlendirilmekte,
- İşletmede tutulan üretime yönelik kayıtlar ve izlenebilirlik sistemi gözden geçirilmektedir.

Gıda işletmelerinde gerçekleştirilen ziyaretler sonucunda yapılan tespitler ve sonuçlarına dair bir örnek vermek gerekirse FVO misyonu tarafından 11-19 Nisan 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB'ye ihraç edilecek bitkisel gıdalarda pestisit kontrollerinin değerlendirilmesi konulu denetim raporunda yaş meyve sebzeleri ambalajlama tesislerinin 852/2004 sayılı tüzükte belirtildiği şekilde kayıt altına alındığı, ziyaret edilen ambalajlama tesislerinde izlenebilirlik sistemlerinin uygulandığı saptanmıştır (<http://ec.europa.eu> 2013).

Özetle, FVO denetim raporlarında denetimlerde gıda işletmelerinde gerçekleştirilen ziyaretlerinin amacı ve denetim sonunda yapılan saptamalara yer verildiği görülmektedir.

4.3.2.4 Laboratuvar ziyaretlerine ilişkin tespitler ve sonuçları

FVO tarafından yapılan bu denetimlerde Türkiye’de resmi kontrollerde alınan gıda numunelerinin analizlerinde yetkili kamu ve özel gıda laboratuvarları ziyaret edilmektedir. Ziyaretin amacı laboratuvarların yerinde incelenmesidir. Türkiye’de 2000-2013 yılları arasında gerçekleştirilen mikotoksin bulaşısı ve pestisitler konulu FVO denetimlerinde ziyaret edilen laboratuvarların bulunduğu iller çizelge 4.7’de verilmiştir. Bu ziyaretler sırasında;

- Laboratuvarların düzen ve fiziki koşulları değerlendirilmekte,
- Personelin eğitimi ve nitelikli olup olmadığı incelenmekte,
- Gıda analizlerinde yetkili laboratuvar sayıları belirlenmekte,
- Laboratuvarların ve yaptıkları analizlerin akreditasyon durumu sorgulanmakta,
- Şahit numunelerin analiz edileceği referans laboratuvarlarının durumu incelenmekte,
- Ulusal Gıda Referans Laboratuvarı’nın kurulması süreci ve faaliyetleri gözlemlenmekte,
- Analiz sonuçlarının doğrulanması amacıyla gerçekleştirilen yeterlilik testleri, ölçüm belirsizliği tahminleri, karşılaştırma testleri, doğrulama testleri vb. çalışmaların geçerliliği incelenmekte,
- Analizlerin hangi cihazlar ile hangi analiz metotları kullanılarak yapıldığı sorgulanmakta,
- Pestisit analizlerinde analiz edilen pestisit aktif maddeleri, laboratuvarların bu aktif maddelerde yetki ve akreditasyon durumu belirlenmekte,
- Laboratuvara kabul edilen gıda numunelerinin izlenebilirlik prosedürleri kontrol edilmekte,
- Numunelerin laboratuvara kabulünden analiz edilip sonuçların raporlanmasına kadar geçen süre doğrulanmaktadır.

2000 yılından 2013 yılına kadar gerçekleştirilen FVO denetimlerinde laboratuvar ziyaretleri ve bu ziyaretlerde elde edilen bilgilerin raporlarda yer alma şekli incelendiğinde ziyaretlerde içerik ve yöntem olarak bir dönüşüm gözlemlenmektedir.

2000 yılı ve sonrasındaki denetimlerde laboratuvarın fiziki koşulları, personelin niteliği yetkilendirilmiş olup olmaması, akreditasyon kriterleri esas alınmıştır. Süreç içinde bu kriterlere analizlerde kullanılan cihazlar, cihazların kalibre edilip edilmediği, yeterlilik testleri, ölçüm belirsizliği tahminleri, karşılaştırma testleri, doğrulama testleri gibi laboratuvarların gerçekleştirdiği analizlerin doğruluğuna yönelik olarak yapılan ya da yapılması gereken faaliyetler de eklenmiştir.

Gıda numunelerinin analiz edildiği laboratuvarlarda gerçekleştirilen ziyaretler sonucunda yapılan tespitler ve sonuçları ele alındığında öncelikle laboratuvarların yeterliliğini ortaya koyan akreditasyon kavramı hakkında bilgi vermek gerekmektedir. Akreditasyon uygunluk değerlendirme kuruluşlarınca gerçekleştirilen çalışmaların ve dolayısıyla bu çalışmalar sonucunda düzenledikleri uygunluk teyit belgelerinin (deney ve muayene raporları, kalibrasyon sertifikaları, yönetim sistemi belgeleri, ürün belgeleri, personel belgeleri vb) güvenilirliğini ve geçerliliğini desteklemek amacıyla oluşturulmuş bir kalite altyapısıdır (<http://www.turkak.org.tr> 2015e).

AB’de laboratuvarlar akredite edilirken Deney ve Kalibrasyon Laboratuvarlarının Yeterliliği İçin Genel Şartlar Standardı isimli 17025 numaralı ISO standardı prensipleri dikkate alınmaktadır. Söz konusu standart Türk Standartları Enstitüsü tarafından da kabul edilen Türkiye’de uygulanan bir standarttır. Akreditasyon, standarda uygunluğu denetleyen bir kurum tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye Akreditasyon Kurumu 27/10/1999 tarih ve 4457 sayılı Türk Akreditasyon Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile kurulmuş ve 2001 yılında akreditasyon hizmeti vermeye başlamıştır. Kurumun gerçekleştirdiği akreditasyonlar 2008 yılında Avrupa Akreditasyon Birliği ile imzaladığı anlaşma ile karşılıklı tanınma anlaşmalarına konu olan tüm akreditasyon alanlarında AB tarafından tanınmaktadır (<http://www.resmigazete.gov.tr> 2015f).

Ayrıca 23/06/2005 tarihinde yayımlanan Kontrol Laboratuvarlarının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Yönetmelik’e göre kamu ve özel laboratuvarların gıdalarda analiz yapabilmeleri için yetkilendirilmeleri gerekmektedir. GTHB gıda kontrol laboratuvarları

ve özel gıda kontrol laboratuvarları ürün, ürün grubu ve analiz bazında belirtilen faaliyet konularında yetkilendirilmektedir. Yetkilendirme faaliyet konusu esas alınarak yapıldığından bir gıda kontrol laboratuvarının yetkilendirilmiş olması tüm gıda analizlerini gerçekleştirebileceği anlamına gelmemektedir. FVO'nun AB'ye ihraç edilecek fındık, fıstık ve incirde mikotoksin bulaşısı resmi kontrollerine yönelik gerçekleştirilen denetimlerinde yurtiçi ve ihracat resmi kontrollerinde yetkilendirilmiş kamu ve özel laboratuvarların sayıları saptanmıştır. Raporlarda yer alan bilgilerden derlenen mikotoksin bulaşısı ve pestisit kalıntısı konularında yetkilendirilen laboratuvar sayıları çizelge 4.8-4.9'da verilmiştir. çizelge 4.8 ve 4.9 incelendiğinde 2012 yılında fındık, fıstık ve incirde mikotoksin bulaşanlarına yönelik olarak Türkiye'de 21 kamu ve 25 özel laboratuvarın yetkili olduğu görülmektedir. Ancak pestisit kalıntılarında 2013 yılında kamu laboratuvarlarının 20'si yetkilendirilmiş, 13'ü akredite, özel laboratuvarların ise 31'i yetkilendirilmiş 23'ü akreditedir.

Raporlarda yer alan bilgilerden derlenen Türkiye merkezi yetkili otoritesi tarafından fındık, fıstık ve incirde mikotoksin bulaşanlarına yönelik olarak yetkilendirilmiş laboratuvar sayıları ve akreditasyon durumu çizelge 4.8'de verilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2000, <http://ec.europa.eu> 2003b, <http://ec.europa.eu> 2006, <http://ec.europa.eu> 2008, <http://ec.europa.eu> 2012).

Çizelge 4.8 FVO misyon raporlarında fındık, fıstık ve incirde mikotoksin bulaşanlarına yönelik olarak Türkiye'deki yetkilendirilmiş ve akredite laboratuvar sayıları (<http://ec.europa.eu> 2000, <http://ec.europa.eu> 2003b, <http://ec.europa.eu> 2006, <http://ec.europa.eu> 2008, <http://ec.europa.eu> 2012)

FVO Denetimlerinin Yapıldığı Yıl	Kamu Laboratuvarları Sayısı		Özel Laboratuvarlar Sayısı	
	Yetkilendirilmiş	Akredite	Yetkilendirilmiş	Akredite
2000	20	-	-	-
2003	19	-	-	-
2006	22	6	13	1
2008	26	15	10	10
2012	21	21	25	25

FVO'nun AB'ye ihraç edilecek bitkisel gıdalarda pestisit resmi kontrollerine yönelik gerçekleştirilen denetimlerinde, gıdaların yurtiçi ve ihracat resmi kontrollerinde yetkilendirilmiş kamu ve özel laboratuvarların sayıları saptanmıştır. Raporlardaki bilgilerden derlenen Türkiye merkezi yetkili otoritesi tarafından yetkilendirilmiş laboratuvar sayıları ve akreditasyon durumu çizelge 4.9'da verilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2007, <http://ec.europa.eu> 2009, <http://ec.europa.eu> 2010, <http://ec.europa.eu> 2011, <http://ec.europa.eu> 2013).

Çizelge 4.9 FVO misyon raporlarında pestisit kalıntılarında Türkiye'deki yetkilendirilmiş ve akredite laboratuvar sayıları (<http://ec.europa.eu> 2007, <http://ec.europa.eu> 2009, <http://ec.europa.eu> 2010, <http://ec.europa.eu> 2011, <http://ec.europa.eu> 2013)

FVO Denetimlerinin Yapıldığı Yıl	Kamu Laboratuvarları Sayısı			Özel Laboratuvarlar Sayısı	
	Yetkilendirilmiş	Akredite		Yetkilendirilmiş	Akredite
		Laboratuvar	Pestisit Analizi		
2004	*	*	*	**	*
2007	16	6	*	8	2
2009	17	14	9	12	*
2010	17	*	9	18	9
2011	17	*	11	20	10
2013	20	13	12(biber)	31	23

* Raporda bu bilgi yer almamaktadır.

** Yetkilendirme 2005 yılında başlamıştır.

FVO misyon denetimlerinde denetim ekibi tarafından bazı kamu laboratuvarları ziyaret edilmiş ve pestisit analizleri ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Yetkilendirilmiş kamu laboratuvarında pestisit analizlerinde analiz edilen aktif madde sayıları ile analizi akredite olan aktif madde sayıları raporlarındaki bilgilerden elde edilen veriler çizelge 4.10'da verilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2004, <http://ec.europa.eu> 2007, <http://ec.europa.eu> 2009, <http://ec.europa.eu> 2010, <http://ec.europa.eu> 2011, <http://ec.europa.eu> 2013).

Çizelge 4.10 FVO misyonu tarafından ziyaret edilen kamu laboratuvarlarının pestisit aktif maddesi analiz sayıları (<http://ec.europa.eu> 20004, <http://ec.europa.eu> 2007, <http://ec.europa.eu> 2009, <http://ec.europa.eu> 2010, <http://ec.europa.eu> 2011, <http://ec.europa.eu> 2013)

FVO Denetimlerinin Yapıldığı Yıllar	Ziyaret Edilen Laboratuvar Sayısı	Analiz Edilen Aktif Madde Sayısı	Akredite Olarak Analiz Edilen Aktif Madde Sayısı
2004	Ankara İl Kontrol Laboratuvarı	34	-
	Antalya İl Kontrol Laboratuvarı	42	-
	Mersin İl Kontrol Laboratuvarı	50	-
2007	Ankara İl Kontrol Laboratuvarı	108	7
	Antalya İl Kontrol Laboratuvarı	142	-
2009	Ankara İl Kontrol Laboratuvarı	149	102
	Antalya İl Kontrol Laboratuvarı	222	60
	Bursa İl Kontrol Laboratuvarı	300	112
2010	Ankara İl Kontrol Laboratuvarı	303	102
	Bursa İl Kontrol Laboratuvarı	300	112
2011	İzmir İl Kontrol Laboratuvarı	250	42
2013	Antalya İl Kontrol Laboratuvarı	222	61

FVO denetim raporlarında denetimler sırasında gerçekleştirilen laboratuvar ziyaretlerinin amacı ve denetim sonunda yapılan saptamalar görülmektedir

4.3.3 FVO denetimlerinin Türkiye birincil üretim resmi kontrollerine etkileri

Türkiye’de gerçekleştirilen 38 FVO denetiminin % 16’sını bitkisel gıdalarda pestisit kontrolleri oluşturmaktadır. Bu nedenle FVO denetimlerinin birincil üretim resmi kontrollerine etkilerinden söz edildiğinde bitkisel üretim akla gelmektedir.

Bitkisel üretim yapılırken bitkiler hastalık, zararlı ve yabancı otların etkisi altında kalmakta ve zarara uğramaktadır. Bu durum elde edilen ürün miktarı ve kalitesinde kayıplara neden olmaktadır. Bu kayıplar nedeniyle üreticilerin ekonomik zarara uğramasının önüne geçmek amacıyla hastalık, zararlı ve yabancı otların bitkilerdeki zararlı etkilerini ortadan kaldırmak için kültürel, fiziksel, biyolojik ve kimyasal yöntemler uygulanmaktadır. Bu yöntemlerden en çok tercih edileni pestisit diye adlandırılan BKÜ kullanılarak gerçekleştirilen kimyasal mücadeledir (Delen vd. 2005).

Ekonomik olması, daha erken ve başarılı sonuçlar alınması BKÜ'nün tercih edilmesine neden olmaktadır. Ancak BKÜ'nün kullanımı sonucu, bitkide ve ürünlerinde insan sağlığı üzerinde olumsuz etki yaratma ihtimali bulunan kalıntılar oluşmaktadır. Pestisitlerin bilinçsiz ve kontrolsüz kullanımı sonucu, zararlı organizmalarda dayanıklılık oluşturabilme riskleri ve çevreye olumsuz etkilerinin kesinlikle göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Delen vd. 2005).

Dünyada ve Türkiye'de açıklanan risk ve zararları önlemek için BKÜ'nün ruhsatlandırılması ve kullanımına yönelik pek çok mevzuat yayımlanmıştır. FVO denetimlerinde birincil üretim resmi kontrolleri incelenirken öncelikle dikkate alınan konu Türkiye'de kullanılan ruhsatlı BKÜ aktif maddelerinin AB'de ruhsatlı olup olmadığıdır. FVO misyon raporlarında Türkiye'deki BKÜ'nün durumuna ilişkin yapılan belirlemeler çizelge 4.11'de verilmiştir. Türkiye'de ruhsatlı aktif madde sayıları 1996 yılında 208 iken 2009 yılında 412'ye kadar yükselmiştir. Ancak 2013 yılında 333'e gerilemiştir. Ruhsatlı BKÜ sayısı ise 1996 yılında 1429 iken 2013 yılında 5628'e çıkmıştır. Ruhsatlı BKÜ sayısı yıllar içerisinde artmakla birlikte piyasada bulunduğu tahmin edilen BKÜ sayısının 1500-2000 civarında değiştiği misyon raporlarında yer almaktadır.

Çizelge 4.11 FVO misyon raporlarında Türkiye'deki BKÜ durumu (<http://ec.europa.eu> 20004, <http://ec.europa.eu> 2007, <http://ec.europa.eu> 2009, <http://ec.europa.eu> 2010, <http://ec.europa.eu> 2011, <http://ec.europa.eu> 2013)

Yılı	Türkiye'de Ruhsatlı Aktif Madde Sayısı	AB'de Ruhsatlı Olmayan Aktif Madde Sayısı	Ruhsatlı BKÜ Sayısı	Piyasada Bulunduğu Tahmin Edilen BKÜ Sayısı
1996	208	*	1429	*
2004	252	*	3006	1965
2007	408	95	3796	1500-2000
2009	412	54	4050	1500
2011	307	34	6104	2000
2013	333	23	5628	*

*Raporda bu bilgi yer almamaktadır.

Türkiye'de ruhsatlı BKÜ, ruhsatlandırılmalarını takiben piyasaya sürüldüklerinde resmi

kontrole tabi tutulmaktadır. Ürünlerden ruhsatlarında belirtilen şartları taşıyıp taşımadıklarının belirlenmesi amacıyla numune alınarak analiz edilmektedir. BKÜ'den formülasyon analizleri amacıyla numune alımı yıllık hazırlanan bir numune alım planı kapsamında gerçekleştirilmektedir. Numuneler genellikle BKÜ satıcı ve dağıtıcılarından alınmaktadır. Her ilin alacağı numune sayısı yıllık olarak hazırlanan numune planında belirlenmektedir. 2010 yılına kadar numune alım planı dönemin merkezi otoritesi olan KKGGM tarafından hazırlanmıştır. 2002-2010 yılları arasında BKÜ formülasyon analizlerinin yapılması amacıyla alınan numune sayılarının yıllara göre dağılımı ve sonuçlarına ilişkin FVO denetim raporlarında yer alan bilgiler çizelge 4.12'de verilmiştir.

Uygunsuz olduğu belirlenen ürünler ile ilgili uygunsuzluğun ne olduğuna bakılarak karar verildiği belirlenen uygunsuzlukların bir bölümünde ruhsat sahibinin uyarıldığı diğer bir kısmında ise ruhsat iptali ve piyasadan çekilme yaptırımlarının uygulandığı bilgilerine FVO denetim raporlarında yer verilmektedir. Alınan numune sayıları değişkenlik göstermekle birlikte 121 numune ile en az numune alımının 2003 yılında 923 numune ile en çok numune alımının 2010 yılında gerçekleştiği görülmektedir.

Çizelge 4.12 FVO misyon raporlarında BKÜ'den alınan numunelerin analiz sonuçları (<http://ec.europa.eu> 20004, <http://ec.europa.eu> 2007, <http://ec.europa.eu> 2009, <http://ec.europa.eu> 2010, <http://ec.europa.eu> 2011, <http://ec.europa.eu> 2013).

Yılı	Alınan Numune Sayısı	Uygunsuz Olduğu Belirlenen Ürün Sayısı	Ruhsatı İptal Edilen Ürün Sayısı	Piyasadan Çekilen Ürün Sayısı
2002	244	14	2	1
2003	121	23	3	11
2006	217	*	4	*
2008	379	*	*	*
2009	205	*	*	*
2010	923	11	2	4

*Raporda bu bilgi yer almamaktadır.

Türkiye'de ruhsatlı BKÜ sayısı artmakla birlikte 2009 yılında 52, 2010 yılında 32 ve 2011 yılında 85 olmak üzere toplam 169 adet BKÜ yasaklanmıştır. Yasaklamalardan

sonra Türkiye’de ruhsatlı olup AB’de ruhsatlı olmayan aktif madde sayısı 2007 yılında 95 iken 2013 yılında 23’e düşmüştür. Bu yasaklama ile AB’de kullanılmasına izin verilmeyen BKÜ’nün Türkiye’de kullanımının engellenmesi amaçlanmaktadır. Türkiye’de yasaklanan ve FVO misyon raporlarına konu olan BKÜ sayıları çizelge 4.13 verilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2004, <http://ec.europa.eu> 2007, <http://ec.europa.eu> 2009, <http://ec.europa.eu> 2010, <http://ec.europa.eu> 2011, <http://ec.europa.eu> 2013).

Çizelge 4.13 Türkiye’de yasaklanan ve FVO misyon raporlarına konu olan BKÜ sayıları (<http://ec.europa.eu> 2004, <http://ec.europa.eu> 2007, <http://ec.europa.eu> 2009, <http://ec.europa.eu> 2010, <http://ec.europa.eu> 2011, <http://ec.europa.eu> 2013).

Yılı	Yasaklanan BKÜ (Pestisit) Sayısı
2009	52
2010	32
2011	85
Toplam	169

FVO denetim raporları incelendiğinde Türkiye’de BKÜ’nün ruhsatlandırılması, kullanımı, birincil üreticiler ve BKÜ bayilerinin eğitimi, kayıtlarının tutulması, meyve ve sebzelerde izlenebilirliğin sağlanması, BKÜ’nün kullanılması ve kalıntı varlığı hakkında yetkili makamların resmi kontrol ve özel sektörün otokontrol sistemleri konularında önemli gelişmeler sağlandığının ifade edildiği görülmektedir.

FVO misyonu tarafından 11-19 Nisan 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB’ye ihraç edilecek bitkisel gıdalarda pestisit kontrollerinin değerlendirilmesi konulu denetim raporunda bir önceki 2011-6029 numaralı denetim raporunda BKÜ’nün kullanımı ile ilgili resmi kontrollerin planlanması ve etkinliği açısından daha sistematik bir yaklaşım oluşturulmasına dair önerinin yetkili otorite tarafından dikkate alındığı belirtilmektedir (<http://ec.europa.eu> 2013).

FVO denetimlerine konu birincil üretim resmi kontrollerine dair önemli değişimlerden

biri de 12/02/2009 tarihli Bitki Koruma Ürünlerinin Reçeteli Satış Usul ve Esasları Yönetmelik'in yayımlanarak BKÜ'nün reçeteli satışı uygulamasına geçilmesi olmuştur. Bölgesel olarak başlayan reçete uygulamasının tüm Türkiye'de geçerli olduğu, reçete ile satılacak BKÜ'nün kapsamının belirlenmesi ve uygulanmasında TKB'nin KKGM'nin yetkili olduğu konusu misyon raporlarında yer almıştır (<http://ec.europa.eu> 2010). Ayrıca 21/11/2009 tarihli Bitki Koruma Ürünlerinin Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in yayımlanmasıyla bitkisel üretim yapan kişilere ve profesyonel kullanıcılara eğitim alma ve BKÜ'yü uygulama yetkisi alma gerekliliği getirilmiş, uygulamada kullanılacak alet ve ekipmanın bakım, onarım ve kalibrasyonunu her yıl yaptırılmasının zorunlu olduğu yönetmeliğin 21/05/2010 tarihinde yürürlüğe girdiği de raporlarda ifade edilmiştir (<http://ec.europa.eu> 2010).

Birincil üretim konusunda FVO raporlarına konu olan bir başka gelişme de KKGM tarafından EKÜY (Entegre ve Kontrollü Ürün Yönetimi) projesinin başlatılmasıdır. Proje belirli bir standarda göre sertifikalandırmayı içmektedir. FAO (Gıda ve Tarım Örgütü) tarafından desteklenen proje Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği ile işbirliği içinde yürütülmektedir. 2009 yılında pilot olarak 16 il ve 18 ürünü kapsayacak şekilde başlatılan projeye 2011 yılında 29 ilde 8.044 üreticiye ait 8.551 bağ, tarla ve seranın dahil olduğu, 2012 yılında 24 ilde 6.948 üretici 18.400 hektarlık arazinin dahil olduğu bilgisi raporlarda yer almaktadır (<http://ec.europa.eu> 2013).

FVO tarafından pestisit konusunda 2013 yılında gerçekleştirilen son denetim raporunda Türkiye'nin birincil üretim resmi kontrollerinde başlanan yeni bir uygulamaya yer verilmektedir. Bu uygulama bitkisel üretimde BKÜ'nün etiket bilgilerine göre kullanımının sağlanması amacıyla hasat öncesinde pestisit denetimi, bitkisel ürünlerden numune alma ve analizine ilişkin bir kontrol programıdır. Hasat öncesi kontrol programı kapsamında ilk defa 2012 yılında 27 farklı üründen 6.923 numune alındığı, bu numunelerin 199'unda MRL değerlerinin aşıldığı, kontrol programı kapsamındaki biber ürününden Antalya ilinde 564 numune Mersin ilinde 136 numune alındığı, diğer numunelerin diğer ürünlerden alındığı bilgilerinin GKGM tarafından FVO misyon ekibine verildiği raporda belirtilmektedir. Ayrıca pestisit kalıntıları için 2013-2015

yıllarını kapsayan çok yıllık bir kontrol planının GKGM tarafından hazırlandığı, planda hasat öncesi numunelerin alınması ve pestisit kalıntılarının analiz edilmesinin risk esaslı olduğu, kontrol planında numune alınmasına dair talimatların bulunduğu ifade edilmektedir (<http://ec.europa.eu> 2013).

5. SONUÇ

Sanayi devrimi sonrası gıdaların dünya çapında ticarete konu olması kamu otoritelerini gıda güvenilirliğini sağlamak amacıyla önlem almaya, mevzuat yayımlamaya ve kurumsal yapılanmaya yönlendirmiştir. Uluslararası bir yapı olan AB’de gıda güvenilirliğinden sorumlu uluslararası kurumlar DG SANTE, EFSA ve FVO’dur.

FVO AB gıda güvenilirliği kurumlarından. Temel görevi AB’ye üye, aday ve ihracat yapacak üçüncü ülkelerde resmi kontrollerin AB mevzuatına uygunluğunu denetlemektir. Denetimler FVO misyon denetimi olarak adlandırılmaktadır. FVO tarafından üye, aday ve AB’ye ihracat yapacak üçüncü ülkelerdeki denetimlerde gıda güvenilirliğini riske eden uygunsuzluklar belirlendiği zaman yaptırımlar uygulanmaktadır. Üye ülkeler Avrupa Adalet Divanına sevk edilmekte, aday ülkelerin tarım ve gıda faslı kapatılmamakta, AB’ye ihracat yapacak üçüncü ülkelerin ihracat yapmasına izin verilmemekte ya da öncesinde verilmiş bir ihracat izni varsa iptal edilebilmektedir.

Türkiye de FVO tarafından aday ve ihracat yapacak üçüncü ülke olarak denetlenmektedir. Türkiye’nin gıda ihracatında AB’ye yapılan gıda ihracatının yeri ihracat yapacak üçüncü ülke statüsüyle gerçekleştirilen denetimleri önemli kılmaktadır. Uluslararası Standart Ticaret Sınıflaması’na göre TÜİK gıda ihracat verileri Türkiye gıda ihracatının 2013 yılında % 31’inin, 2014 yılında % 31,7’sinin, 2015 yılında % 34’ünün AB ülkelerine yapıldığını göstermektedir. Türkiye’nin AB ülkelerine gerçekleştirdiği gıda ihracat rakamları değerlendirildiğinde gıda ihracatının kapatılmasından ekonomik olarak olumsuz etkilenmesi olasıdır. FVO denetimleri gıda güvenilirliğinin sağlanması, tüketici sağlığı ve haklarının korunması konularıyla birlikte ticari açıdan da önem taşımaktadır. FVO denetlediği ülkelerin resmi kontrollerini etkilemekte ve AB mevzuatı doğrultusunda bir dönüşüme neden olmaktadır.

2000-2013 yılları arasında AB’ye üye, aday ve ihracat yapacak üçüncü ülkelerde FVO misyon denetimlerinin ana başlıklar olarak (% 69,36) ile gıda güvenilirliği, (% 12,79)

hayvan sağlığı, (% 6,59) bitki sağlığı, (% 6,44) hayvan refahı, (% 3,57) genel gözlem, (% 0,45) gıda kalitesi, (% 0,27) hayvan sağlığı ve refahı alanında gerçekleştirildiği görölmektedir. Denetimlerin gerçekleştirilmesinde önceliğin gıda güvenilirliğine dolayısıyla insan sağlığına verildiği, hayvan sağlığı ve refahı ile ilgili denetimlerin bu denimleri izlediği, son sırada da bitki sağlığı denetimlerinin gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

FVO'nun Türkiye'de 1999-2015 yılları arasında gerçekleştirdiği 38 denetimin 3'ü bitki sağlığı, 3'ü de hayvan sağlığı konularındadır. Diğer 32 denetim gıda güvenilirliği alanındadır. Gıda güvenilirliği denetimlerinin içeriği değerlendirildiğinde 6'sının pestisitler, 9'unun kalıntı ve bulaşanlar ile ilgili olduğu görölmektedir. Gıda güvenilirliği denetimlerinin % 19'unun pestisitler, % 28'inin kalıntı ve bulaşanlar konularında olması gıdalarda kalıntı ve bulaşanlara verilen önemi göstermektedir.

Gıda güvenilirliği konusundaki 32 denetimden 30'u gıda ürünü ya da ürün gruplarının değerlendirildiği denetimlerdir. 30 denetimin % 87'sini oluşturan 26 denetim AB'ye ihracatı gerçekleştirilecek ürünlerin resmi kontrollerine yöneliktir. Bu durum değerlendirildiğinde FVO denetimlerinin önceliğinin Türkiye ile AB arasındaki gıda ticaretinin olduğu izlenimine ulaşılmaktadır. AB için Türkiye önemli bir ihracatçı üçüncü ülke iken Türkiye için de AB büyük bir pazardır. Ancak bu durumu denetimlerin amacının gıda ticaretindeki tıkanıklıkları gidermek olduğu şekilde değerlendirmemek gerekmektedir. Denetimlerin asıl amacı gıda güvenilirliğinin sağlanması olup ihracatın sürdürülebilirliği açısından etkisi bulunmaktadır.

AB'nin getirdiği gıda güvenilirliği kriterlerinin Türkiye'nin gıda ticareti açısından önemli olmasının yanında dünyada gıda güvenilirliği alanındaki düzenlemelere öncülük etmesi nedeniyle AB mevzuatının takip edilmesi ve uygulanmasının Birliğe üyelik yolundaki Türkiye açısından ayrıca önemi bulunmaktadır.

FVO denetimlerinin ile Türkiye gıda resmi kontrollerine etkileri birincil üretim ve gıda mevzuatı, gıda resmi kontrol altyapısı ve teknik olanakları ve birincil üretim resmi

kontrolleri başlıkları altında incelenmiştir.

- Birincil üretim ve gıda mevzuatında; FVO denetimlerinin gerçekleştirildiği 2000-2014 yılları arasında mevzuatta kanun, yönetmelik ve tebliğ düzeyinde pek çok mevzuat değişikliği gerçekleşmiştir. Gıda İşleme Yönetmeliği'nde, bitkisel gıdalarda maksimum kalıntı limitlerinin ve gıdalarda belirli bulaşanların resmi kontrollerinde nasıl numune alınacağı belirlendiği tebliğlerde farklı zamanlarda yapılan değişikliklerin FVO tavsiyelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Türkiye'de gıda mevzuatında 1995-2010 yılları arasındaki köklü ve hızlı değişimin AB'ye katılım sürecinin etkisinin olduğu söylenebilir. Bu değişikliklerin AB müktesebatına uyum amacıyla mevzuat paketinin iç hukuka aktarılması nedeniyle gerçekleştirildiği bir gerçektir. 560 sayılı KHK yürürlükten kaldırılarak 2004 yılında 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun yayımlanmıştır. 5179 sayılı Kanun AB tarafından yeterli bulunmaması nedeniyle 2010 yılında yürürlükten kaldırılmış ve 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu yayımlanmıştır. 5996 sayılı Kanun'un yayımlanmasını takiben 12. Gıda Güvenilirliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası Faslı'nın müzakerelere açılması bu gerçeğin bir göstergesidir.

- Gıda resmi kontrol altyapısı ve teknik olanaklarında; FVO etkileri incelendiğinde denetimlerde merkezi yetkili otoritenin kurumsal yapısı ile ilgili bir tavsiye bulunmamaktadır. Ancak denetimler devam ederken 8 Haziran 2011 tarih ve 639 sayılı KHK ile merkezi yetkili otorite olan TKB, GTHB ismini almıştır. Merkezi yetkili otoritede isim değişikliğinin yanı sıra kurumsal yapılanmada da köklü değişikliklerin gerçekleştiği raporlarda verilen bilgilerdendir. Bu değişiklikler AB uyum politikalarının bir gereği değil 12 Haziran 2011 seçimlerinden öncesi Türkiye'deki bakanlıkların yeniden yapılanmasını öngören siyasi bir kararın sonucu olarak yapılmıştır.

Yerel yetkili otorite ile ilgili denetimler resmi kontrollerin pratiğine yönelik

ziyaretlerdir. Bulaşanlar konulu denetimlerde ihracat numunelerinin alınması, öğütülmesi, analize hazırlanması, taşınması ve depolanması aşamalarında belirlenen aksaklıklara yer verilmiştir. Denetimler sonrasında bulaşanların belirlenmesine yönelik resmi kontrol numunelerinin alınmasında ve devam eden iş ve işlemlerde oldukça önemli ilerlemeler gerçekleşmiştir. Türkiye numune alma mevzuatının da AB mevzuatına uyumlu hale getirildiği göz önüne alındığında bu ilerlemelerin ihracat kontrolleriyle sınırlı kalmadığı, yurtiçi kontrollerde de gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bitkisel gıdalarda pestisit kontrolleri konulu denetimlerde resmi kontrollerde ürünlerin izlenebilirliğinin sağlanması konusuna ağırlık verilmiştir. 5179 sayılı Kanun ve devamında yayımlanan 5996 sayılı Kanun'un izlenebilirliği yasal olarak zorunlu tutması, gıda işletmelerinin izlenebilirlik kayıtlarını tutması ve bu kayıtların resmi kontrollerine olanak sağladığı anlaşılmaktadır.

FVO denetimlerinde laboratuvar ziyaretleri önemli yer tutmaktadır. Mikotoksin bulaşısı ve pestisit denetimlerinde 2000-2013 yıllarında 25 kez kamu laboratuvarları, 10 kez özel laboratuvarlar ziyaret edilmiştir. Kamuya ait olan Ankara Gıda Kontrol Laboratuvarı (8 kez) en çok ziyaret edilen laboratuvardır. Ulusal gıda referans laboratuvarı kuruluncaya kadar referans laboratuvar görevlerinin bir kısmının Ankara Gıda Kontrol Laboratuvarı'na yürütülüyor olması ziyaretlerin yoğunluğunun nedeni olarak belirtilebilir.

FVO denetimlerinde Türkiye laboratuvarlarının ziyaretleri sonucu yayımlanan nihai raporlar incelendiğinde yıllar ilerledikçe ziyaretlerin daha ayrıntılı incelemelerin yapıldığı bir biçime dönüştüğü sonucuna varılmaktadır. Laboratuvarın fiziki koşulları, personelin niteliği yetkilendirilmiş olup olmaması, akreditasyon kriterleri 2000 yılı ve sonrasındaki denetimlerde esas alınmıştır. Zamanla analizlerin doğruluğuna yönelik olarak analizlerde kullanılan cihazlar, cihazların kalibre edilip edilmediği, yeterlilik testleri, ölçüm belirsizliği tahminleri, karşılaştırma testleri, doğrulama testleri gibi kriterlerin incelenmesi de denetim konuları arasına eklenmiştir. Bu değişim 2000 yılından sonra gıda laboratuvarlarının çalışma sistemi, kullanılan cihazlar ve gıda analizleri konularında yaşanan teknolojik ve bilimsel gelişmelerden kaynaklanmaktadır.

Ayrıca Türkiye’de gıda analizleri gerçekleştiren laboratuvarların fiziki koşulları, insan kaynakları, cihaz varlığı, analiz çeşitliliği, yetkilendirilme ve akreditasyon konularında gösterdiği hızlı gelişmenin de bu değişime katkısı olduğu değerlendirilmektedir.

FVO denetimlerinde denetimlere konu olan gıda ürünlerinde analiz gerçekleştiren laboratuvarların yetki durumları sorgulanmaktadır. FVO mikotoksin bulaşan denetimlerinin raporlarında Türkiye merkezi yetkili otoritesi tarafından fındık, fıstık ve incir ürünlerinde mikotoksin bulaşanlarının analizlerinde yetkilendirilmiş laboratuvar sayıları ve akreditasyon durumuna yer verilmiştir. Fındık, fıstık ve incir ürünlerinde mikotoksin bulaşanlarının analizlerinde 2000 yılında 20 kamu laboratuvarı yetkilendirilmiş olup bu laboratuvarlar akredite değildir. 2012 yılında ise Türkiye’de fındık, fıstık ve incir ürünlerinde mikotoksin bulaşanlarının analizlerinde kamuya ait 21, özel sektöre ait 25 laboratuvar yetkilendirilmiş olup bu laboratuvarların tamamı akreditedir. Misyon raporlarında yer alan bu bilgiler Türkiye’deki gıda laboratuvarlarının 13 yıl içerisinde gerçekleştirdiği bulaşan analizlerindeki kapasite ve kalite artışının göstergesidir.

Türkiye gıda laboratuvarlarının FVO raporlarına konu olduğu bir başka analiz konusu da pestisit kalıntılarıdır. 2007 yılında pestisit kalıntılarının analizlerinde 16 kamu laboratuvarı yetkilendirilmiş olup bu laboratuvarların 6 adedi akreditedir. Özel sektöre ait 8 laboratuvar yetkilendirilmiş olup 2 adedi akreditedir. 2013 yılında ise kamuya ait 20 laboratuvar yetkilendirilmiştir. Bu laboratuvarlardan 13’ü kurum olarak akredite, 12’si ise biberde pestisit kalıntı analizlerinde akreditedir. Özel sektöre ait 31 laboratuvar yetkilendirilmiş olup bu laboratuvarların 23’ü kurum olarak akreditedir. Pestisit kalıntısı analizlerinde yetkilendirilmiş kamu laboratuvarlarında önemli bir artış olmamakla birlikte, bu laboratuvarların kurum ve analiz bazında akredite laboratuvar sayısı iki katına çıkmıştır. 2007-2013 yılları arasında yetkilendirilmiş özel laboratuvarların sayısı 8’den 31’e, akredite özel laboratuvarların sayısı 2’den 23’e yükselmiştir. Pestisit kalıntı analizleri konusunda laboratuvar ve analiz kapasitesindeki bu artışın Türkiye’nin meyve sebze konusunda önemli bir üretici ve ihracatçı ülke olması nedeniyle yurtiçinde ve ihracat amaçlı resmi kontrollerde pestisit kalıntısı analizlerine duyulan ihtiyaçtan

kaynaklandığı söylenebilir.

Yetkilendirilmiş kamu laboratuvarının pestisit kalıntısı analizlerini yapabiliyor olmasının yanı sıra analiz edilen aktif madde sayıları ile analizi akredite olan aktif madde sayıları da önemlidir. Analiz edilen aktif madde sayısı arttıkça bitki koruma amaçlı ürünlerin uygunsuz kullanımının belirlenmesine yönelik resmi kontrollerin etkinliği de artmaktadır. Ankara İl Kontrol Laboratuvarı'na 2004 yılında 34 aktif madde analizi yapılabiliyorken bu analizlerin akreditasyonu bulunmamaktadır. 2010 yılında ise aynı laboratuvarında 303 aktif madde analiz edilebiliyorken bu analiz 102 aktif maddede de akreditedir. Bu durum 2004-2010 yılları arasında Ankara İl Kontrol Laboratuvarlarında pestisit kalıntı analizleri konusunda nitelik ve nicelik bakımından gerçekleşen ilerlemenin göstergesidir. FVO denetimlerinde ziyaret edilen diğer laboratuvarlardaki ilerlemeler de benzer şekildedir.

- Birincil üretim resmi kontrollerine; FVO denetimlerinin etkileri söz konusu olduğunda Türkiye'deki FVO denetiminin % 16'sının bitkisel gıdalarda pestisit kontrollerinin olması, bitkisel üretimde gerçekleştirilen birincil üretim resmi kontrollerine FVO denetimlerinde verilen önemin göstergesidir. Birincil üretim resmi kontrolleri konulu FVO denetimlerinde Türkiye'de kullanılan ruhsatlı BKÜ aktif maddelerinin AB'deki ruhsat durumu incelenmektedir.

FVO denetimlerinde Türkiye'de ruhsatlı BKÜ aktif maddesi sayısı 1996 yılında 208, 2013 yılında 333, ruhsatlı BKÜ sayısı 1996 yılında 1429, 2013 yılında 5628 olarak belirlenmiştir. 1996-2013 yılları arasında ruhsatlı aktif madde ile BKÜ sayısının arttığı anlaşılmakla birlikte piyasada bulunduğu tahmin edilen BKÜ sayısının 1500-2000 arasında olduğu belirlenmiştir. Bu veriler bitki korumada ruhsatlı aktif madde sayısı ve ürün çeşitliliği artışının piyasada satışa sunulan BKÜ sayısını etkilemediğini göstermektedir.

Türkiye'de ruhsatlı BKÜ, piyasadaki numune alınarak resmi kontrole tabi tutulmaktadır. Numuneler merkezi resmi otorite tarafından hazırlanan plan kapsamında alınarak analiz

ettirilmektedir. FVO raporlarında 2002 yılında 244, 2010 yılında 923 numune alındığı bilgisine yer verilmiştir. 2002-2010 yılları arasında numune sayılarında artış olmakla birlikte istikrarlı bir artış görülmemektedir. Numune sayılarının piyasa şartları ve resmi kontrol ihtiyaçları göz önünde bulundurularak belirlendiği anlaşılmaktadır.

Türkiye’de ruhsatlı olup AB’de ruhsatlı olmayan BKÜ aktif madde sayısı da FVO denetimlerinin önemli konuları arasındadır. Pestisit denetim raporlarında ruhsatlı aktif maddelerin AB mevzuatına uyumlu hale getirilmesi tavsiyesi yer almıştır. Türkiye’de ruhsatlı olan BKÜ’lerinden toplam 169 adedi (52’si 2009 yılında 32’si 2010 yılında 85’i 2011 yılında) yasaklanmıştır. 2007 yılında Türkiye’de ruhsatlı BKÜ aktif maddelerinden 95’i AB’de ruhsatsız iken yasaklamalar sonucunda 2013 yılında Türkiye’de ruhsatlı olup AB’de ruhsatsız aktif madde sayısı 23’e düşmüştür. BKÜ aktif madde yasaklamaların amacı AB’de kullanılmasına izin verilmeyen BKÜ’nün Türkiye’de kullanımının önüne geçilmesidir. Bu yasaklamalar ile AB’ye aday olan Türkiye’nin uyum sürecinin tamamlanması ve AB’ye ihraç edilen yaş meyve ve sebze gibi bitki ve bitkisel ürünlerin ticaretinde sorun ve kayıpların önüne geçilmesinin amaçlandığı söylenebilir.

Türkiye’de birincil üretim resmi kontrollerinde 2009 yılında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bunlar BKÜ’nün reçeteli satışı uygulamasına geçilmesi, BKÜ kullanıcılarının yetkilendirilmesi mevzuatının güncellenmesi, FAO tarafından desteklenen ve Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği ile işbirliği içerisinde yürütülen EKÜY projesinin başlatılmasıdır. Bitkisel ürünlerden numune alma ve analizine ilişkin bir kontrol programı olan bitkisel üretimde BKÜ’nün hasat öncesi pestisit denetimi programı da 2012 yılında başlatılmıştır. FVO denetimlerinde BKÜ’nün kullanımı ile ilgili resmi kontrollerin planlanması ve etkinliği açısından daha sistematik bir yaklaşım oluşturulması önerilmiştir. Bu gelişmeler önerilerin dikkate alındığının göstergesidir. FVO denetimleri sonucunda BKÜ’nün kullanılmasına yönelik resmi kontrollerin uygun bulunmaması durumunda Türkiye’den AB’ye yapılacak olan bitkisel ürün ihracatının kapatılması söz konusudur. Resmi kontrollerdeki gelişmeler ile ihracatın kapatılması sonucu yaşanacak ekonomik kayıpların önüne geçilmesinin

amaçlandığı söylenebilir. Mevzuat ve uygulamaya yönelik köklü değişikliklere gidilmesinin diğer bir nedeni ise Türkiye'nin AB'ye adaylık ve uyum süreci ve 12. Faslın müzakerelerinin devam ediyor olmasıdır.

Türkiye AB'ye aday bir ülke olarak resmi kontrollerin mevzuatı ve uygulanmasında AB'ye uyum için gerekli çalışmaları yürütmektedir. Her ne kadar adaylık süreci söz konusu olsa da FVO denetimleri sonucunda eylem planları istenilmekte ve gerçekleşip gerçekleşmediği takip edilmektedir. FVO'nun denetimleri sonucunda gıda ihracatında onay ya da engelleme kararı alacak yetkisi bulunmaktadır. Denetimlerde genel uyum kriterleri dışında spesifik denetim konularına dikkat çekilmektedir. Denetimlerin bu özellikleri değerlendirildiğinde FVO denetimlerinin Türkiye gıda resmi kontrollerine etkisi yadsınmaz.

Türkiye'nin gıda resmi kontrollerinde geçirdiği dönüşümde FVO denetimlerinin etkili olduğu görülmektedir. FVO denetimleri Türkiye birincil üretim ve gıda mevzuatının şekillenmesinde etkili olmuştur. Resmi kontrollerin altyapısını oluşturan merkezi ve yerel otoritenin resmi kontrol faaliyetleri ile resmi kontrollerde alınan numunelerin analiz edildiği laboratuvarların çalışma sistemlerinin iyileşmesi ve akreditasyonlarının sağlanmasında, birincil üretim resmi kontrollerinin gelişmesinde FVO denetimlerinin katkısı bulunmaktadır. Ancak bu dönüşümde FVO denetimlerinin yanı sıra Türkiye'nin AB adaylığı, içinde bulunduğu siyasi sürecin, ticari ve ekonomi politikalarının etkisi de kabul edilmelidir.

KAYNAKLAR

Adıgüzel, T. 2008. AB'ye Gıda Ürünleri İhracatının Gıda Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi, Uzmanlık Tezi, Ankara

Anonim. 1930a. Belediye Kanunu Web Sitesi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1471.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1471.pdf>,
Erişim Tarihi: 11.06.2015

Anonim. 1930b. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu Web Sitesi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1489.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1489.pdf>,
Erişim Tarihi: 11.06.2015

Anonim. 1942. Gıda Maddelerinin ve Umumi Sıhhati İlgilendiren Eşya ve Levazımın Hususi Vasıflarını Gösteren Nizamname Web Sitesi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/5204.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/5204.pdf>,
Erişim Tarihi:04.01.2015

Anonim. 1952. Gıda Maddelerinin ve Umumi Sağlığı İlgilendiren Eşya ve Levazımın Hususi Vasıflarını Gösteren Tüzük Web Sitesi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8236.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8236.pdf>,
Erişim Tarihi :01.02.2015

Anonim. 1961. Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun Web Sitesi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10705.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10705.pdf>,
Erişim Tarihi:03.07.2015

Anonim. 1980. Gıda Maddelerinin ve Umumi Sağlığı İlgilendiren Eşya ve Levazımın Hususi Vasıflarını Gösteren Tüzük Değişikliği Web Sitesi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/16956.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/16956.pdf>,
Erişim Tarihi:01.02.2015

Anonim. 1983. Sağlık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Web Sitesi: http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18251_1.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18251_1.pdf, Erişim Tarihi:04.07.2015

Anonim. 1995. 560 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname Web Sitesi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22327.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22327.pdf>,
Erişim Tarihi:22.12.2014

- Anonim. 1999. Gıda İşılama Yönetmeliği Web Sitesi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23868.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23868.pdf>,
Erişim Tarihi: 11.06.2015
- Anonim. 2002. Gıda İşılama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik Web Sitesi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/10/20021015.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/10/20021015.htm>, Erişim Tarihi: 11.06.2015
- Anonim. 2003. Gıda İşılama Yönetmeliği Web Sitesi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/12/20031219.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/12/20031219.htm>, Erişim Tarihi: 11.06.2015
- Anonim. 2004. 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun. Web Sitesi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22327.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22327.pdf>,
Erişim Tarihi:23.12.2014
- Anonim. 2005a. Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Yönerge. Web Sitesi:
http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&id=240, Erişim Tarihi:04.07.2015
- Anonim. 2005b. TGK Gıdalarda Maksimum Bitki Koruma Ürünleri Kalıntı Limitleri Tebliği. Web Sitesi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/01/20050111.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/01/20050111.htm>, Erişim Tarihi: 14.06.2015
- Anonim. 2007. TGK Gıda Maddelerinde Mikotoksinlerin Seviyesinin Resmi Kontrolü İçin Numune Alma, Numune Hazırlama Ve Analiz Metodu Kriterleri Tebliği. Web Sitesi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/04/20070426.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/04/20070426.htm>, Erişim Tarihi:14.06.2015
- Anonim. 2008. TGK Gıda Maddelerinde Bulunmasına İzin Verilen Pestisitlerin Maksimum Kalıntı Limitleri Tebliği. Web Sitesi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080729ml.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080729ml.htm>, Erişim Tarihi: 18.06.2015
- Anonim. 2009. TGK Gıda Maddelerinde Bulunmasına İzin Verilen Pestisitlerin Maksimum Kalıntı Limitleri Tebliği. Web Sitesi:
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov>

.tr/eskiler/2009/12/20091231m6.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/12/20091231m6.htm, Erişim Tarihi: 18.06.2015

Anonim. 2010. 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu. Web Sitesi: <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/06/20100613.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/06/20100613.htm>, Erişim Tarihi:23.12.2014

Anonim. 2015a. Web Sitesi : <http://www.tse.org.tr/tr/Default.aspx>, Erişim Tarihi :04.07.2015

Anonim. 2015b. AB İlerleme Raporları Web Sitesi : <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=46224&l=1>, Erişim Tarihi :05.07.2015

Anonim. 2015c. Web Sitesi : <http://www.tarim.gov.tr/Konular/Avrupa-Birligi-ve-Dis-Iliskiler/Avrupa-Birligi>, Erişim Tarihi :01.05.2015

Anonim. 2015e. Türkiye Akreditasyon Kurumu Web Sitesi: <http://www.turkak.org.tr/TURKAKSITE/AkreditasyonAkreditasyonNedir.aspx>, Erişim Tarihi:27.08.2015

Anonim. 2016a. Web Sitesi: <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=4>, Erişim Tarihi:06.02.2016

Anonim. 2016b. Web Sitesi: <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=37&l=1>, Erişim Tarihi:06.02.2016

Anonim. 2016c. Web Sitesi : <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi: 12.02.2016

Anonim. 2016d. Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü 2015 Faaliyet Raporu Web Sitesi : http://www.tarim.gov.tr/GKGM/Belgeler/Genel/2015_Faaliyet_Raporu.pdf, Erişim Tarihi :21.04.2016

Anonim. 2016e. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2015 Faaliyet Raporu Web Sitesi : http://www.tarim.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/2015%20YILI%20BAKANLIK%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU.pdf, Erişim Tarihi :21.04.2016

Anonymous. 2000. Web Sitesi:http://ec.europa.eu/food/fvo/audit_reports/details.cfm?rep_id=382, Erişim Tarihi:21.06.2015

Anonymous. 2002. 178/2002 sayılı AB Tüzüğü, Web Sitesi: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:031:0001:0024:en:PDF>, Erişim Tarihi:16.03.2015

- Anonymous. 2003a. Web Sitesi: http://ec.europa.eu/food/fvo/audit_reports/details.cfm?rep_id=1057, Erişim Tarihi:08.06.2015
- Anonymous. 2003b. FVO Web Sitesi:http://ec.europa.eu/food/fvo/audit_reports/details.cfm?rep_id=1058, Erişim Tarihi:21.06.2015
- Anonymous. 2004. Web Sitesi: http://ec.europa.eu/food/fvo/audit_reports/details.cfm?rep_id=1194, Erişim Tarihi:09.06.2015
- Anonymous. 2006. Web Sitesi: http://ec.europa.eu/food/fvo/audit_reports/details.cfm?rep_id=1526, Erişim Tarihi: 14.06.2015
- Anonymous. 2007 Web Sitesi: http://ec.europa.eu/food/fvo/audit_reports/details.cfm?rep_id=1883, Erişim Tarihi:05.06.2015
- Anonymous. 2008. Web Sitesi: http://ec.europa.eu/food/fvo/audit_reports/details.cfm?rep_id=2087, Erişim Tarihi:23.06.2015
- Anonymous. 2009. Web Sitesi: http://ec.europa.eu/food/fvo/audit_reports/details.cfm?rep_id=2225, Erişim Tarihi:05.06.2015
- Anonymous. 2010. Web Sitesi: http://ec.europa.eu/food/fvo/audit_reports/details.cfm?rep_id=2510, Erişim Tarihi:05.06.2015
- Anonymous. 2011. Web Sitesi: http://ec.europa.eu/food/fvo/audit_reports/details.cfm?rep_id=2726, Erişim Tarihi:05.06.2015
- Anonymous. 2012. Web Sitesi: http://ec.europa.eu/food/fvo/audit_reports/details.cfm?rep_id=3038, Erişim Tarihi:23.06.2015
- Anonymous. 2013. Sitesi: http://ec.europa.eu/food/fvo/audit_reports/details.cfm?rep_id=3127, Erişim Tarihi:24.06.2015
- Anonymous. 2014. Web Sitesi: <http://esa.un.org/Unpd/Wup/>, Erişim Tarihi:03.04.2016
- Anonymous. 2015a. Web Sitesi: http://ec.europa.eu/food/safety/rasff/index_en.htm, Erişim Tarihi:02.05.2015
- Anonymous. 2015b. Web Sitesi: http://ec.europa.eu/food/food_veterinary_office/index_en.htm, Erişim

Tarihi:23.03.2015

Anonymous. 2015c. Web Sitesi: http://ec.europa.eu/dgs/health_consumer/chart.pdf,
Erişim Tarihi:30.03.2015

Anonymous. 2015d. Web Sitesi:
http://ec.europa.eu/food/food_veterinary_office/files/auditplan.pdf,
Erişim Tarihi: 12.04.2015

Anonymous. 2015e. Web Sitesi:
http://ec.europa.eu/food/food_veterinary_office/files/paq.pdf,
Erişim Tarihi:23.04.2015

Anonymous. 2015f. Web Sitesi:
http://ec.europa.eu/food/food_veterinary_office/non_audit/index_en.htm,
Erişim Tarihi:25.03.2015

Anonymous. 2015g. Web Sitesi:
http://ec.europa.eu/food/fvo/overview_reports/index.cfm,
Erişim Tarihi:24.04.2015

Anonymous. 2015h. Web Sitesi:
http://ec.europa.eu/food/fvo/country_profiles/index.cfm,
Erişim Tarihi:23.04.2015

Anonymous. 2016a. Web Sitesi:
http://ec.europa.eu/food/audits_analysis/annual_reports/index_en.htm,
Erişim Tarihi: 21.04.2015

Anonymous. 2016b. FVO Web Sitesi:
http://ec.europa.eu/food/audits_analysis/audit_programmes/index_en.htm,
Erişim Tarihi: 21.04.2015

Anonymous. 2016c. Web Sitesi: http://ec.europa.eu/food/fvo/audit_reports/index.cfm,
Erişim Tarihi: 21.04.2015

Bayraç, H. N. 2003, Yeni Ekonominin Toplumsal, Ekonomik ve Teknolojik Boyutları. Osmangazi üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2003, 3 (1), 41-62

Delen, N., Durmuşoğlu, E., Güncan, A., Güngör, N., Turgut C. ve Burçak, A. 2005. Türkiye'de Pestisit Kullanımı, Kalıntı ve Organizmalarda Duyarlılık Azalışı Sorunları, Türkiye Ziraat Mühendisliği 6. Teknik Kongre, 3 – 7 Ocak, 629-648

Demirözü, B. 2005. Türkiye ve Dünyada Gıda Denetimi ve Laboratuvarlar. Gıda Mühendisliği Dergisi, 2005, 9 (19), 19-25

Giray, F.H., Akın, A., Dölekoğlu, C.Ö. ve Gün, S. 2006. Gıda Güvenliği ve AB Uyum Sürecinde Türkiye'de Yaşanan Gelişmeler, Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, 13-15 Eylül, Akdeniz Üniversitesi, Bildiri Özetleri

Kitabı, sf.971-1030, Antalya

- Giray, H. ve Soysal, A. 2007. Türkiye’de Gıda Güvenliği Mevzuatı. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6 (6), 485-490
- Gündüz, O ve Aydoğan, C. 2015. Önlisans Öğrencilerinin Gıda Güvenliği Bilinç Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 6 (1), 34 - 44.
- Güran, T. 2013. İktisat Tarihi, Anadolu üniversitesi Web-Ofset Yayımevi, 9, Eskişehir.
- Gürer, B. 2012. AB ve Türkiye’de Gıda Güvenilirliği Mevzuatı, TEPGE Bakış 14(3), 14
- Halaç, E.2002. Gıda Kalitesi ve Gıda Mevzuatı ile İlgili Temel Kavramlar Işığında Türk ve AB Gıda Mevzuatının Karşılaştırılması. Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, (4), 107-131.
- Kartal, E.D.2006. Gıda Kaynaklı İnfeksiyonlar. I. Türkiye Zoonotik Hastalıklar Sempozyumu Kitabı, sf.187-193,Ankara
- Kızıltan, A. ve Kaya, Y. 2010. Avrupa Birliği’nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasına Bir Bakış. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi 19(1).
- Kurtar, Ç. ve Gün, S. 2014. Avrupa Birliği Gıda Güvenilirliğinde FVO, 11. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi (UTEK2014), 3-5 Eylül, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Bildiri Özetleri Kitabı Cilt-1-122-127, Samsun.
- Vos, E. 2000. EU Food Safety Regulation in the Aftermath of the BSE Crisis. Journal of Consumer Policy, (23), 227–255

EKLER

EK 1 FVO Denetim Planı

EK 2 FVO Denetimi Öncesi Soru Listesi

EK 3 FVO Nihai Denetim Raporu

EK 4 Gıda Maddelerinin ve Umumi Sıhhati İlgilendiren Eşya ve Levazımın Hususi
Vasıflarını Gösteren Nizamname Hükümleri

EK 5 Gıda Maddelerinin ve Umumi Sağlığı İlgilendiren Eşya ve Levazımın Hususi
Vasıflarını Gösteren Tüzük Hükümleri

EK 1 FVO DENETİM PLANI

Denetim planının kapak bilgileri:

DENETİM PLANI GERÇEKLEŞTİRİLECEĞİ ÜLKE (Ülke Adı)

.../.../-.../.../ TARİHLERİ ARASINDA

AMAÇ

(Örneğin: Bitkisel Kaynaklı Gıdalarda Pestisit Limitlerinin Kontrolü)

(Anonymous2015b).

Denetim planının başlıkları:

1. Giriş
 2. Amaç, Kapsam ve Standartlar
 3. Yasal Dayanaklar / Dayanaklar
 4. Gözden Geçirilecek Mevzuat
 5. Denetim Yapılacak Yerler
 6. Hazırlık ve Organizasyon
 7. Gizlilik Gereksinimleri
 8. Rapor Dağıtım Süreci
 9. Geri Bildirim
- Ek 1 - Yasal Referanslar (Anonymous2015b).

EK 2 FVO DENETİM ÖNCESİ SORU LİSTESİ

Denetim öncesi soru listesi kapak bilgileri:

DENETİM ÖNCESİ SORU LİSTESİ GERÇEKLEŞTİRİLECEĞİ ÜLKE (Ülke
Adı)

.../.../..... -.../.../..... TARİHLERİ ARASINDA

AMAÇ

(Denetimin Adı) (Anonymous2015f).

Denetim öncesi soru listesinin başlıkları:

1. Genel Konular
2. Mevzuat ve İletişim
3. Yetkili Otoritenin Politika Geliştirme ve Kaynak Yönetimindeki Rolü
4. Soru Listesi
5. Kontrol Stratejisi
6. Kontrol Önlemleri (Anonymous2015f).

EK 3 FVO NİHAİ DENETİM RAPORU

Denetim öncesi soru listesi kapak bilgileri:

NİHAİ DENETİM RAPORU GERÇEKLEŞTİRİLDİĞİ ÜLKE (Ülke Adı)

.../.../..... -.../.../..... TARİHLERİ ARASINDA

AMAÇ

(Örneğin: Bitkisel Kaynaklı Gıdalarda Pestisit Limitlerinin Kontrolü)

(Anonymous2015e).

Nihai Rapor konu başlıkları:

- İçindekiler

1. Giriş
2. Amaç ve Kapsam
3. Yasal Dayanak ve Standartlar
 - 3.1 Yasal Dayanak
 - 3.2 Standartlar
4. Geçmiş Deneyimler
5. Bulgular ve Sonuçlar
 - 5.1 İlgili Mevzuat
 - 5.2 Yetkili Makamlar
 - 5.3 Resmi Kontroller
6. Genel Sonuçlar
7. Kapanış Toplantısı
8. Öneriler
 - Ek 1 - Yasal Referanslar
 - Ek 2 - Raporunda Atıfta Bulunulan Mevzuat (Anonymous2015e).

EK 4 GIDA MADDELERİNİN VE UMUMİ SIHHATİ İLGİLENDİREN EŞYA VE LEVAZIMIN HUSUSİ VASIFLARINI GÖSTEREN NİZAMNAME HÜKÜMLERİ

Madde 4 - Süt, pastörize süt, yoğurt -ve kaymaklar aşağıda yazılı hallerde, sıhhate az veya çok zarar verecek derecede bozuk sayılır:

a) Süt vasıtasıyla hayvanlarda insanlara bulaşan hastalıklara tutulmuş yahut süte geçebilen arsenik, antimon, civa, terementi ruhu, sarı sabır, iyod, striknin ve mümasili alkoloidler ve bunlara benzer diğer ilaçlar ile son üç gün içinde tedavi olunan hayvanların sütleri, (<http://www.ab.gov.tr> 1942).

Madde 95 - Et konserveleri (kavurma), et hulâsahırı ve mütekâsif et suları, aşağıda yazılı hallerde, sıhhate az veya çok zarar verecek derecede bozuk sayılır:

- a) Küflenmiş, acılaşmış, tagayyür etmiş olan, fena kokan, et konserveleri (kavurma), et hulâsaları ve mütekâsif et suları,
- b) Tâkim edilmemiş bulunan et konserveleri.

Madde 96 - Et konserveleri (kavurma), et hulâsaları ve mütekâsif et suları, aşağıda yazılı halde, sıhhati hafif veya ağır suretle ihlâl edecek şekilde tağşış edilmiş sayılır :

İçlerine, her hangi bir maksatla, madenî veya uzvi zehirli bir madde katılmış olanlar (<http://www.resmigazete.gov.tr>1942).

Madde 282 - Dondurmalar, aşağıda yazılı haller de, sıhhate az veya çok zarar verecek derecede bozuk sayılır:

- a) İşbu nizamnameye göre bozuk sayılan sütler ile ve aynı veçhile sayılan meyvalar veya şuruplar ile. imal edilenler,
- b) Zararlı madenî veya uzvi cisimleri, hastalık yapan mikropları kolibasili ihtiva edenler (<http://www.resmigazete.gov.tr> 1942).

Madde 352 - Baharat, aşağıda yazılı hallerde, sıhhat e az veya çok zarar verecek derecede bozuk sayılır:

- a) Çürümüş, küflenmiş, kokmuş veya sair suretle tagayyür etmiş olanlar,
- b) 348 inci maddede tesbit edilen nispeten fazla sulfur di oksidi ihtiva eden sofralar hardalı,
- c) Cam veya porselenden gayrı olan veya 186 nci maddede beyan edilen vasıflar haricindeki kaplarda bulunan sofralar hardalı (<http://www.resmigazete.gov.tr> 1942).

Madde 396 - Gıda maddelerinin ambalajında istimal olunan ve 388 den 395 e kadar olan maddelerde gösterilen vasıf ve şartları haiz bulunmayan kâğıt, kulu, kese kâğıdı, varak t p par omen kâğıdı, kapsül ve tapalar sıhhat için az veya çok zararlı sayılır.

EK 5 GIDA MADDELERİNİN VE UMUMİ SAĞLIĞI İLGİLENDİREN EŞYA VE LEVAZIMIN HUSUSİ VASIFLARINI GÖSTEREN TÜZÜK HÜKÜMLERİ

Madde 21 - Nitelikleri aşağıda belirtilen sütler insan gıdası olarak kullanılamaz, satılamaz:

- a) Süt aracılığıyla insanlara bulaşan veya sütlerin niteliklerini bozan bir hastalık taşıyan hayvanların sütleri veya hastalık etkeni bulunan sütler,
- b) Hayvanların doğurmasından 15 gün öncesinden, 7 gün sonrasına kadar verdikleri sütler ve içinde ağız (kollostrom) bulunan sütler,
- c) Sütle geçebilen arsenik, antimuan, civa, terebentin ruhu, sarısabır (aloes), iyot, striknin ve diğer alkoloitler, antibiyotikler vb. ilaçlarla son 6 gün içinde tedavi edilen hayvanların sütleri,
- d) Her türlü bozulmayı önleyici (konservatif) maddelerle, insan sağlığına zarar verecek ve sütün doğal niteliklerini bozacak veya değiştirecek maddeleri taşıyan sütler,
- e) Fena kokan, rengi değişmiş veya boyanmış, içinde gözle görülebilecek derecede çok yabancı madde bulunan veya bir yerde bırakıldığı zaman yarım saat içinde kabın dibinde belirli miktarda tortu bırakan sütler,
- f) İçerisinde kan, cerahat veya hayvanın diğer salgı ve dışkı maddeleri bulunan sütler,
- g) Ateşli bir ishale yahut herhangi bir meme hastalığına tutulmuş hayvanların sütleri,
- h) Herhangi bir safhasında içine patojen mikroorganizma karışmış veya insan için zararlı bakteri toksinleri meydana gelmiş sütler(<http://www.resmigazete.gov.tr>1980).

Madde 167 - Kapalı kaplarda sterilize edilerek hazırlanan et, balık, sebze ve meyve konserveleri aşağıdaki hallerde sağlığa az veya çok zarar verecek derecede bozulmuş sayılırlar:

- a) Hasta veya gayri sıhhi hayvan etleriyle yapılan veya kokmuş, çürümüş, küflenmiş, kurtlanmış veya sair suretlerde tabii vasıfları bozulmuş iptidai maddelerden yapılan veya kutuları açıldıkları zaman bu bozuklukları gösteren, içindeki uzvi maddenin tahallülüne ait olarak gaz husule gelmiş veya kimyevi miyarlarla bozukluğa ait müsbet teammüller veren konserveler,
- b) İçindeki uzvi maddenin tahallülüne ait olarak kapakları şişkin olan veya

delinmiş veya kutularında içine kadar nüfuz etmiş pas lekeleri bulunan konserveler,

c) Muhteviyatından yapılan havalı ve havasız kültürlerde bakteri üreyen veya içinde toksinler bulunan konserveler,

d) Terkibinde zararlı maddeler bulunan veya içindeki gıda maddeleri ile temas eden kısımlarda % 0,5 den fazla kurşun ihtiva eden kutulara konulmuş konserveler,

e) Bu Tüzük hükümlerine göre sağlığa zararlı olacak derecede bozulmuş sayılan maddelerle yapılanlar (<http://www.resmigazete.gov.tr> 1952).

Madde 466 - Dondurmalar aşağıda yazılı hallerde sağlığa az veya çok zarar verecek derecede bozulmuş sayılırlar:

a) İşbu Tüzük hükümlerine göre bozulmuş sayılan iptidai maddelerle imal edilenler,

b) Zararlı madeni veya uzvi cisimleri, hastalık yapan mikropları veya toksinleri ihtiva edenler. (<http://www.resmigazete.gov.tr> 1952).

Madde 467 - İçine herhangi bir suretle zehirli madde katılmış olan dondurmalar sağlığı hafif veya ağır surette ihlal edecek şekilde tağşiş edilmiş sayılırlar (<http://www.resmigazete.gov.tr> 1952). Madde 621 - Baharat aşağıda yazılı hallerde sağlığa az veya çok zarar verecek derecede bozulmuş sayılırlar:

a) Çürümüş, küflenmiş, kokmuş veya sair suretle tegayyür etmiş veya kirlenmiş bulunanlar,

b) Yukarıdaki maddede zikredilen miktardan fazla kükürt dioksidi havi olan sofralar,

c) Kimyevi terkiibinden müteessir olacak kaplar içersine konulmuş olan hardallar(<http://www.resmigazete.gov.tr> 1952).

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Çiğdem KURTAR

Doğum Yeri : Malkara

Doğum Tarihi : 12.09.1979

Medeni Hali :Bekar

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise : Ankara Ev Ekonomisi Meslek Lisesi / Ankara (1997)

Lisans : Trakya Üniversitesi, Tekirdağ Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi

Yüksek Lisans : Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi
Anabilim Dalı (Şubat 2012-Temmuz 2016)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ordu / Kabataş İlçe Tarım Müdürlüğü 1998-2004

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Kars İl Tarım Müdürlüğü 2004-2009

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü 2009-2011

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü 2011-....

Ulusal Kongre Sunum

Kurtar, Ç. ve Gün, S. 2014. Avrupa Birliği Gıda Güvenilirliğinde FVO, 11. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi (UTEK2014), 3-5 Eylül, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Bildiri Özetleri Kitabı Cilt-1-122-127, Samsun.

Kurtar,Ç., Birişik N., Olhan E. 2016. Türkiye’de Bitki Koruma Ürünlerinde Reçete Uygulaması, 12. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi (UTEK2016), Süleyman Demirel Üniversitesi, Bildiri Kitabı Cilt-2-791-800, Isparta.